

קונטרס וּיֵאֱמִינוּ בָהּ וּבְמִשְׁהַ עֲבָדוּ

להוכיח בטוב טעם ודעת בראיות ברורות ומוצקות כי הדברים המובאים בקונטרס
"ה' אחד ושמו אחד" שהאמונה שיש בכח הצדיקים להשפיע שפע רוחני וגשמי
ולבטל גזירות ולכפר עוונות ולתקן נשמות ישראל על ידי תפילותיהם ומעשיהם
הטובים וזכויותיהם זהו עבודה זרה ח"ו, הם דברי סילוף ושקר, הבל הבלים אין
בהם ממש, והם נגד התורה ונגד כל הספרים הקדושים מכל החוגים והעדות.

כולל עשרות הוכחות ברורות מגמרות מדרשים ראשונים ואחרונים זוהר וכתבי
האריז"ל וספרי מוסר וחסידות.

וכן יבואר בו גודל כח הצדיקים ומעלת ההתקרבות אליהם

מהדורה שלישית עם הרבה הוספות חשובות

חשון התשפ"ב

תוכן העניינים

הקדמה	ג
פרק א' - תשובה על הטענה העיקרית של הקונטרס	ד
פרק ב' - תשובות על הראיות שהביא בקונטרס	יד
פרק ג' - בענין כח הצדיק לבטל גזירות ולהשפיע שפע גשמי לעולם	יז
פרק ד' - בענין כח הצדיק להשפיע שפע רוחני	כה
פרק ה' - החשיבות להתקרב לצדיק כדי שעל ידי זה יתקרב האדם יותר לה'	כט
פרק ו' - כח הצדיק לתקן נשמות ולכפר עוונות	לג
פרק ז' - לקשר עצמו לצדיק קודם התפילה כדי שהצדיק יעלה את תפילתו	לח
פרק ח' - עשיית מעשים שהצדיק מצודה לעשות	מד
פרק ט' - ביאור דברי הנפש החיים (שער ג' פרק ט')	מה
פרק י' - האם מותר לבקש מצדיקים שוכני עפר שיתפללו עלינו	מח

מהדורה שניה - תשרי התשפ"ב

מהדורה שלישית - חשון התשפ"ב

להארות והערות, וכן לתרומות להדפסת הקונטרס

נא לפנות:

0527644765

9744765@gmail.com

הקדמה

קונטרס זה נתחבר מפני צורך השעה, להשיב על הטענות שבקונטרס "ה' אחד ושמו אחד", טענות שגרמו בלבול לכמה אנשים, כביכול ענין ההתקשרות לצדיקים והאמונה בכח הצדיקים להשפיע שפע רוחני וגשמי ולבטל גזירות ולתקן נשמות ולכפר עוונות על ידי תפילותיהם ומעשיהם הטובים וזכויותיהם היא עבודה זרה ח"ו, ולכן באנו בקונטרס זה להוכיח בראיות ברורות וחזקות כי ענינים אלו אין בהם שום חשש עבודה זרה, ואדרבא מצוה גדולה היא להתדבק בצדיקים וסיוע גדול הוא לזכות על ידי זה ליראה ואהבה ואמונה בה' יתברך, והבאנו על כך מקורות רבים מגמרות ומדרשים וראשונים ואחרונים וכל הספרים הקדושים מכל העדות והחוגים.

ואמנם מכיון שהמהדורה הראשונה נכתבה במהירות כדי להציל אנשים מבלבול ומטעויות, ולכן נכתבה מעט בקיצור, ראינו לאחר מכן כי יש צורך עדיין להרחיב את היריעה לבאר הדברים היטב, ובפרט שהמדובר בענינים עמוקים ודקים, שיש צורך לבררם היטב, ולהגדיר באופן נכון את יסודות הדברים, שמצד אחד לא יבואו לזלזל ח"ו בכח הצדיקים והמעלה הגדולה להתקרב אליהם, ומצד שני לא יבואו לטעות לייחס להם ח"ו כח עצמי שזהו עבודה זרה, אלא לידע שזהו רצון ה' יתברך לעשות את רצון הצדיקים מרוב אהבתו אליהם, והכל נעשה על ידי ה' יתברך בעצמו שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ולא לבדו ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו.

ולכן אמרנו להיכנס לעומק הסוגיא ולעיין היטב בספרים הקדושים המדברים מענינים אלו, כדי להגדיר הדברים באופן נכון ומדויק, ובסייעתא דשמיא זכינו למצוא עוד הרבה מקורות נפלאים וברורים השופכים אור בהיר על יסודות אלו ומגדירים אותם באופן הנכון והברור. ולכן הוצאנו מהדורה שניה, לזכות את הרבים להבין ולהתבונן בענינים חשובים אלו. ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו ויהיו כל מעשינו לשם שמים. ועתה במהדורה שלישית הוספנו שתי הערות ארוכות בפרק א', כדי להרחיב ולבאר יותר על פי דברי הראשונים מהו גדר עבודה זרה, וממילא יובן מדוע אין שייכות כלל בין ענין ההתקשרות לצדיקים לבין איסור עבודה זרה.

פרק א'

תשובה על הטענה העיקרית של
הקונטרס

מכיון שיש בקונטרס "ה' אחד ושמו אחד" הרבה טענות, ועל כל טענה צריך לענות היטב, לכן כדי לא להלאות את הקורא נביא כאן בקצרה קודם את טענותיו העיקריות של הקונטרס, ונענה עליהם. ובהמשך נביא את שאר הטענות ונענה גם עליהם.

בשער הקונטרס כתוב שמי שמאמין בצדיק שיש לו כח להטיב או להרע, כגון להושיע אותנו, לתקן נשמתנו, או לכפר עוונותינו עובר על עבודה זרה.

ובפנים הקונטרס (עמוד 4) מביא מקור מדברי המשנה בסנהדרין (פ"ז מ"י) שכותבת: "המסית, זה המסית את ההדיוט, אומר לו יש יראה במקום פלוני, כך אוכלת כך שותה, כך מטיבה וכך מריעה". הרי שכל אמונה שישות מסויימת יכולה להטיב או להרע לי זהו עבודה זרה. (וזהו סילוף גמור, כי מדובר שם שהמסית מסית אותו לעבוד את העבודה זרה, אלא שמשכנע אותו לעבוד אותה על ידי שמספר לו שיש בכוחה להרע או להטיב, דבלא זה לא ירצה המוסת לעבדה, וכפי שברור שמה שאומר שהיא אוכלת ושותה אין בזה איסור), והמשנה מביאה רק את התחלת דבריו של המסית, עיין לקמן שהבאנו שהתפארת ישראל והתורת חיים והערוך לנר כותבים כך להדיא וכן מוכח ברמב"ם, והמחבר התעלם מזה).

וכן כותב (בעמוד 7) שמי שפונה לצדיק לקבל עזרה או ישועה פוגם ביחוד ה'. (והמחבר מתעלם לחלוטין מדברי הגמרא המפורשים (בבא בתרא קטז) "מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", (והמהרש"א שם פירש שהחכם מתפלל על החולה שיתכפרו עוונותיו וממילא תבטל מחלתו), וכן שהקב"ה אומר "מי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והצדיק מבטלה" (מועד קטן טז), מאמרים שכל ילד קטן יודע אותם, כי מאמרים אלו סותרים את עיקר דבריו בקונטרס).

וכן כותב (עמוד 8) שמי שמאמין שצריך צדיק מסוים, ובמיוחד אם מאמין שצריך להתקרב אליו - בשביל להתקרב לה' או לזכות בדין או לזכות לתשובה שלימה או להגיע לתיקוננו, זהו עבודה זרה.

והנה מחבר הקונטרס לא כתב נגד מי הוא כותב את הקונטרס, אבל כפי שנראה להלן עיקר טענות הקונטרס אינם נגד ברסלב או נגד החסידות, אלא נגד התורה ונגד הגמרא והמדרשים והזוהר והאריז"ל. ולכן בהכרח לומר כי הרבנים שהסכימו על הקונטרס הבינו שכוונת הקונטרס היא רק נגד קבוצות מסויימות הטוענות שצריך להתפלל לצדיק ולעבוד אותו ולהתייחס אליו כאילו יש לו כח עצמי וכדומה, דבר שהוא אכן פסול לחלוטין. וכנראה שלא עיינו היטב בקונטרס ולא הבינו כי הדברים שכתב הם מופרכים לחלוטין והם נגד התורה.

ונתבונן קודם באופן כללי, שהרי זה ברור שישנם אנשים שה' נתן להם כח להטיב או להרע, לגבי הצדיקים כבר מובא בגמרא שמי שיש לו חולה ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, וכן מובא בגמרא שה' גוזר גזירה והצדיק מבטלה, ויתבאר לקמן בפרק ג' באריכות שיש צדיקים שצריכים להתפלל לה' שיבטל את הגזירה, ויש צדיקים שאף אינם צריכים להתפלל אלא הם גוזרים והקב"ה מקיים את מה שגוזרים, הרי שהצדיק יש לו כח להטיב לאדם על ידי תפילתו או גזירתו. וכפי שקופת העיר מפרסמים שמי שרוצה להינצל מהקורונה צריך לתרום לקופת העיר ואז יזכה להבטחת מרן שר התורה רבי חיים קנייבסקי שליט"א שלא יהיו חולים בביתו. וכן הם מפרסמים כי "ביום ההילולא נשמת הצדיק נמצאת על קברו ואפשר לפעול אצלה ישועות". וכן מצינו שמושה רבינו התפלל על ישראל ולימד זכות עליהם ועל ידי זה התכפר להם חטא העגל. וכן מצינו בגמרא (סנהדרין לט.) שצדיקים סובלים יסורים למרק עוונותיהם של ישראל, א"כ בכוחם להטיב. וכן משה רבינו מסר את התורה לעם ישראל, אם כן היה לו כח להטיב לישראל וכל ישראל היו צריכים לקבל ממנו את התורה. וכן הכהן הגדול ביום הכיפורים היה מקריב קרבנות לכפר על כל עם ישראל, אם כן בכוחו להטיב לישראל. וכן מצינו שצדיקים יכולים לשנות את הטבע על ידי שמות והשבעות, כמובא בגמרא (סנהדרין סה:) שהיה אמורא שברא אדם ע"י שמות, והיו אמוראים שבראו עגל על ידי שמות, א"כ בכוחם להטיב. וכן כשהאדם עושה סגולה מסויימת הרי הוא מאמין שסגולה זו בכוחה להטיב לו וא"כ לדברי הקונטרס זה עבודה זרה.

וכן מצינו שה' יתברך נתן כח לכשפים להרע בעולם (עד שאמרו חז"ל בסנהדרין סז. שנקראים כשפים על שם שמכחישין פמליא של מעלה, ופירש רש"י שעל מי שנגזר לחיות הם ממתים אותו), וכן למזלות יש כח להטיב או להרע (לגויים ולא לישראל שאינם תחת המזלות). וכן כתבו באלשיך ובאור החיים הטעם שראובן אמר לזרוק את יוסף לבור שיש בו נחשים ועקרבים: "לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים" (וכ"כ בפנים יפות (במדבר לה, יד) יסוד זה). ובזוהר הקדוש כתב כי בנחשים ועקרבים לפעמים האדם ניצל ע"י זכות אבותיו, אבל כיון שנמסר האדם בידי שונאיו, מעטים הם שיכולים להינצל מהם. הרי שיש כח לאדם להרע לחבירו. וכן מצינו שיעקב שלח מלאכים לעשו לפייסו שלא יהרגנו, הרי מוכח שיש כח לאדם להרע לחבירו. וכן מצינו אצל הצדיקים שיש להם כח להרע, כגון מה שאמרו בגמרא בכמה מקומות "נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות", וכן מה שאמרו (שבת לג:) על רשב"י ובנו שכשיצאו מהמערה "כל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף", הרי שיש לצדיקים כח להרע.

אלא הדברים ברורים כשיש כפי שמבואר להדיא ברמב"ם בספר המצוות שישנם שני איסורים נפרדים לגמרי בענין זה, האיסור הראשון (ל"ת א') הוא **להאמין שיש ישות אחרת חוץ מה' שיש לה כח מצד עצמה להטיב ולהרע נגד רצון ה' או מבלי רצון ה'**, וכלשון הרמב"ם: "שההירנו מהאמין האלהות זולתו, והוא אמרו יתברך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", (וכמו שכתב הרמב"ם ב"ג עיקרים: שהבורא יתברך שמו בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים)¹, והאיסור השני (ל"ת ה') הוא **לעבוד או להתפלל לישות אחרת חוץ מה'**, וזה נלמד מהפסוק "לא תשתחוה להם ולא תעבדם", (ולענין איסור התפילה לישות אחרת כתב הרמב"ם ב"ג עיקרים: שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל

1. וכדי לבאר יותר את הענין נביא את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, בקונטרס ספר הזכרונות מצוה ב':

"מצוה שניה אזהרת לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, שלא להעלות במחשבה שיש אלוה אחר, ועל זה הוא אזהרת לא יהיה לך וגו' לפי דעת הרמב"ם. אבל הרמב"ן בספר המצוות (מצות לא תעשה ה') כתב שהוא אזהרה על האומר אלי אתה, ופירט אחרי כן שאר עבודות, עיין שם באורך. ומכל מקום קושטא דבעבודה זרה נענש המחשבה, כמו שאמרו בסוף פרק קמא דקדושין (מ.). ואין עונשין אלא אם כן מזהירין (סנהדרין נ"ו ע"ב).

ובספר יראים (סימן ח') כתב "ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד (דברים י', ט"ז), פירוש קשיות עורף חושב בלבבו שלא ליוצרו, ומשעה שמחשב עובר בלא תקשו" עד כאן. וצריך לומר דקאי אעבודה זרה, דהא בשאר עבירות אמרו שם דמחשבה רעה אין מצטרף למעשה אם לא בעבר ושנה, ואין הכתוב מדבר לרשעים דוקא.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ואין ראוי להתפלל לזולתו), ואיסור זה אינו תלוי כלל אם הוא מאמין שבכוחה להרע או להטיב או לא². וממילא מובן

ולפי זה יש במחשבת עבודה זרה עשה ולא תעשה חוץ מאנכי. והרמב"ם בספר המצוות (שורש ד') כתב שהוא אזהרה כוללת על כל המצוות, והרמב"ן לשם כתב כדברי בעל הלכות גדולות שהוא אזהרה לשמוע לדברי הנביאים וגם כן בענין עבודה זרה עיין שם, ועיין לעיל סימן י"ג דברי סמ"ק.

והנה בזה אין צריך להזכיר לכשרי ישראל, רק להודיע שבכלל אלהים אחרים אינו דוקא עבודה זרה מיוחדת רק איזה כח אחר שיהיה שיחשבנו לכח נפרד בפני עצמו, אפילו המאמינים בטבע שהוא כח נפרד הרי אומר שיש כח אחר חוץ ממנו יתברך, אבל באמת גם הטבע היא הנהגתו יתברך, ועיין בתשובות חכם צבי (סימן י"ח).

וכן המזל, מה דבמזל תליא מילתא (מועד קטן כ"ח). הוא בכלל הטבע, שהשם יתברך יסד שיהיה הנוול במזל כך וכך, ואין הקב"ה משנה הטבע והמזל אלא לצורך ועל ידי תפילה או זכות. ואומות העולם שהם תחת המזל היינו שהשם יתברך אין עושה בשבילם שינוי מכפי מה שיש, אבל מכל מקום גם הנהגת המזל הוא ממנו יתברך.

וכן כשפים שאמרו ז"ל (סנהדרין ס"ז ע"ב) שמכחישים פמליא של מעלה היינו כוחות הטבע, וכך יסד השם יתברך שיהיה כח פעולות לשנות הטבע על ידי אותן פעולות. ואף על פי שאסר השם יתברך אותן פעולות והעושה הוא נגד רצונו, הרי כבר מסר הבחירה בענין מעשה הטוב והרע לבני אדם שיוכל לעשות הרע אף שהוא נגד רצונו, כי כך הוא רצונו יתברך שיהיה אדם יכול לבחור ברע ברצונו ושרירות לבו. וכמו שהאדם בא על הערוה ומוליד ממזר, ומשום דעולם כמנהגו נוהג ואין הקב"ה רוצה לעשות שלא יוליד כמו שאמרו חז"ל (עבודה זרה נ"ד ע"ב), כך הפועל בכישוף הכישוף עושה פעולתו כמו שישם יתברך, ובכך היה רצונו שיהיה כח פעולה של כישוף בעולם ושיזהיר על זה ויהיה האדם בעל בחירה לעשות או שלא לעשות.

וזה שאמרו בפרק קמא דחולין (ז' ע"ב) בענין הכשפים אין עוד מלבדו כתיב, ושאני רבי חנינא דנפיש זכותיה, הכוונה דבאמת גם כח הכשפים הוא מכוחו יתברך דאין [עוד מלבדו כתיב] וכו', אלא שהשם יתברך רוצה שיהיה כח כזה ואינו משנהו, וכיון שכן רבי חנינא דנפיש זכותיה, לצרכו ישנה השם יתברך אותו כח, כמו שהוא משנה כוחות הטבעים מפני הצדיקים כיון שהכל מכוחו יתברך.

וגם מה שאמרו ז"ל (מועד קטן ט"ז ע"ב) בענין מעלת הצדיקים, מי מושל בי צדיק, הקב"ה גוזר וכו', ואמרו (בבא בתרא ע"ה ע"ב) עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה, ואמרו ז"ל (מגילה י"ח) דיעקב נקרא אל שנאמר (בראשית ל"ג, כ') ויקרא לו וגו' מי קראו וכו', ואמרו (שמות רבה ח', א') מלך בשר ודם אין עושה אחר כיוצא בו אבל הקב"ה וכו' ומה הוא וכו' אף הצדיקים וכו', ואמרו (בראשית רבה ח', ז') עם המלך במלאכתו וגו' אלו נשמותיהן של צדיקים שבהם נמלך הקב"ה בבריאת עולמו, ואמרו (שם ריש פרשה כ"ז, א') גדול כוחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה וכו', וכיוצא במאמרים אלו הרבה, אל יטעה האדם חס ושלום לחשוב שהוא כח נפרד בפני עצמו, שזהו עבודה זרה גמורה כדרך העובדים לאדם. אבל ידע שאין עוד מלבדו, וה' יתברך רוצה את יראיו המיחלים לחסדו ועושה רצונם ומחשיבם ביותר. ואין להאריך פה בביאור כל דברים אלו, רק להזכיר בכלל לדעת שאין שום כח חוץ ממנו יתברך. עכ"ל רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל.

2. ומכיון שישנם המתבלבלים בדבר זה נבאר יותר את הדברים.

גדר עבודה זרה הוא, שעושה מעשה לישות מסוימת, וכוונתו היא לשעבד על ידי זה את רוחניותו ונשמתו תחת אותה ישות, אבל אם כוונתו במעשה זה היא לכבד את אותה ישות אין בזה שום איסור, וכגון מי שמשתחוה למלך כוונתו היא לכבד את המלך ולהראות שהוא נכנע תחת המלך ומקבל את מרותו בגשמיות, אבל אינו משעבד את רוחניותו ונשמתו תחת המלך, וזה אין בו שום איסור.

והטעם שאסור להתפלל לשום ישות, הוא כמו שכתב הנפש החיים (שער ג' פ"ט): "שעתה שעבודת התפילה בהשתעבדות כוונת הלב הוא במקום עבודת הקרבן. ודאי גם על זה שייך האזהרה", והיינו שגם בתפילה בהשתעבדות כוונת הלב האדם מכוון לשעבד את רוחניותו ונשמתו תחת מי שמתפלל אליו וזה אסור, אבל אם מבקש ממישהו בקשה ואפילו אם מתחנן אליו שימלא את בקשתו או שמבקש ממנו שיתפלל עליו לפני ה', אבל אינו מתפלל אליו בהשתעבדות כוונת הלב ואינו מתכוון בבקשה זו לשעבד אליו את רוחניותו ונשמתו אין בזה שום איסור.

וכמו שמצינו בגמרא סנהדרין סב שמובא שם שהעובד עבודה זרה מאהבה ויראה לרבא הוא פטור, דלא קיבליה עליה באלוה, ולאביי הוא חייב כי בפועל עבד אותה, ופירש רש"י: "מאהבה ומיראה - מאהבת אדם ומיראת אדם, ולא חשבה בליבו

שהאמונה שהצדיק יש לו כח לבטל גזירות מצד שהקב"ה אוהב אותו ולכן ה' עושה את רצונו, ולא שיש לו כח עצמי

באלהות". (ומה שהוא חייב לדעת אביי כי זה דבר שרגילים לעבוד אותו בצורה מסויימת וממילא חל עליו שם עבודה זרה, ולכן עצם עשיית מעשה שרגילים לעשות לעבודה זרה הזאת בשביל לעבוד אותה זה מעשה איסור).

והר"ן שם פירש בשם הר"ר דוד ז"ל דמי שיעבוד איזה עבודה זרה באחד ממיני עבודות שדרכה בכך או מעבודות של פנים מיראת נפשו כדי שלא ימות ואמר אלי אתה שהוא חייב מיתה לכולי עלמא, וכל המחלוקת בין אביי לרבא היא כשלא אמר אלי אתה, שאז סובר רבא שהוא פטור, כיון שכל שעובד איזו עבודה זרה באיזו עבודה מן הסתם הוא קבלה באלוה אף ע"ג דלא אמר בפירוש, אבל זה שציוו עליו בקנס מיתה שיעבוד כך לעבודה זרה ומיראת המוות הוא עובדה פטור, דודאי לא קיבלה עליה באלוה ואין שם שום אומדנא שקיבלה באלוה כיון שעבדה, דעבודה זו מחמת האונס היא.

ואח"כ מביא הר"ן את שיטת הרמב"ם שהמחלוקת בין אביי לרבא היא בעובד עבודה זרה מפני שחושב שהיא מטיבה או מריעה ולא קיבלה באלוה ואז הוא פטור, ועל זה הקשה הר"ן: "והא לא מחוור לי, דכיון שעובד צורה זו על שהיא מטיבה ומריעה אע"ג דלא קבלה עליה באלוה חייב מיתה, דלא גרע ממקטר לשד דאמרינן בגמרא היינו עובד ע"א, וסתם מקטר לשד שאינו מקבלו באלוה ואפילו הכי קרי ליה עבודה זרה, ועוד אמאי לא תריץ ליה במקטר לשד שאינו מקבלו באלוה וזהו בעל אוב דליכא אלא לאו, אלא משמע לי דכל שעושה איזה עבודה לשום צורה כדי שיגיע ממנה איזה תועלת הרי נתן לה אלהות ושררה על זה הענין ולפיכך עובדה, והיא ענין עבודה זרה כנ"ל".

וכע"ז הקשה המאירי על הרמב"ם: "שכל שעובד מיראת עונש הרעה ועובד לו לשנות עליו תפקידו, אפילו עבד כוכב על דרך זה קבלת אלוה הוא, שאם הכוכב יורה עליו לרעה ומתפלל לו אין לך קבלת אלוה יותר מזה, ואפילו יודה בסיבה אחרת למעלה הימנה".

וכע"ז הקשה הריב"ש (סימן ק"י) על הרמב"ם: "כבר הסכימו האחרונים ז"ל שאין פירוש הרמב"ם ז"ל מאהבה ומיראה נכון, שאם עובדה מפני שחושב שיש בידה כח להרע או להטיב אף על פי שאין מקבלה באלוה חייב, ובהא לא הוה פטר רבא, דרוב כל עובדי ע"ג שבעולם כך הם שגם הם חושבים שיש אלוה למעלה מהן, אלא שחושבין שיש לה כח להטיב או להרע להם או שרצון הבורא בכך ומתוך כך עובדים אותה. ועל זה ודאי הוא שהזהירה תורה שלא לעבוד אותה. אלא כי פליג הכא כגון שהוא מודה שאין בה ממש אלא שמאהבת אדם או מיראתו הוא עובדה".

ואח"כ כתב שם הר"ן לענין מה שאמרו בגמרא 'נעבד כהמן' וז"ל: "שהשתחווה הותרה לאדם שכמותך להשתחוות לפניו ולכבדו, אבל אם היא השתחוות של אלהות אע"פ שאינו עושהו אלוה ממש אסורה היא ולדעת אביי חייבין עליה מיתה וכו', ולמדנו מכאן שהקדשים של כותים וגם המשוגע של הישמעאלים אע"פ שאין טועין אחריהם לעשותן אלהות הואיל ומשתחיים לפנייהם השתחווה של אלהות דין עבודה זרה יש להן לכל דבר איסור של עבודה זרה, שלא בהידור לבד הם משתחיים פניהם שאין הידור למתים, אלא כענין עבודה של אלהות היא עבודתן".

והיינו דדעת הר"ן והמאירי והריב"ש שהאיסור לעשות מעשה שעל ידי זה משעבד את רוחניותו ונשמתו לישות מסויימת אינו דוקא אם עושה זאת בגלל שמאמין שהישות הזאת היא אלוהים כל יכול, אלא גם אם עושה זאת בגלל שמאמין שיש לישות הזאת כח מסויים להרע או להטיב לו. וכלשון הר"ן: "דכל שעושה איזה עבודה לשום צורה כדי שיגיע ממנה איזה תועלת הרי נתן לה אלהות ושררה על זה הענין ולפיכך עובדה", והיינו שאין איסור לבקש כסף מעשיר לדוגמא כדי שיקבל ממנו איזה תועלת, או לכבד מישהו שיש לו אפשרות להביא לי תועלת, אלא האיסור הוא לעבוד מישהו כדי שיגיעו לו ממנו איזה תועלת, דהיינו לעשות מעשה שמעבד את רוחניותו ונשמתו לישות הזאת כדי שיקבל ממנו איזה תועלת. וכמו שכתב הר"ן אח"כ שמותר להשתחוות לאדם בשביל לכבדו, אבל כשמשתחיים למת שאין הדרך לכבד מתים על ידי השתחווה, זהו השתחוות של אלהות, דהיינו השתחוות שעל ידי זה משעבד את נשמתו ורוחניותו לאדם זה.

ובהמשך הגמרא שם מובא דאם חזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא, ואם לא קבליה עליה באלוה לאו כלום הוא, ופטור אפילו לשיטת אביי. ופירש רש"י שראה דמות שהיו רגילין לעשות בדמות המלך, והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שעובדין אותו, וזה ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו, ואם השתחוה לו לשם עבודה זרה מזיד הוא, ואי לא קבליה עליה באלוה אלא לכבוד המלך השתחוה לו, לא כלום הוא, דהא לא אכוין לשם עבודה זרה.

כלל, וגם אינו עובד את הצדיק ואינו מתפלל אליו, אלא הוא מבקש מהצדיק שיתפלל לה' בעדו שתתבטל ממנו

והיינו שאנדרטא שלא נעשתה לשם עבודה זרה אלא לכבוד המלך, והאדם משתחוה לה רק לכבוד המלך אין בזה שום איסור לכולי עלמא. וכמו שכתב הר"ן (שבת דף עב:): "דכיון דאנדרטא לאו עבודה זרה היא אלא לכבוד המלך עושין, כל היכא דלא קבליה עליה לאלוה לאו כלום הוא, שאילו היתה ע"ז אע"ג דלא קבליה עליה לאלוה הוה ליה כעובד ע"ז מאהבה ומיראה דאפליגו בה אביי ורבא".

ומה שכתב הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"א) "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים", היינו כי אף ששיטת הרמב"ם שהעובד עבודה זרה מאהבתה ומיראתה שהיא מטיבה ומריעה לו הוא פטור, אך ודאי שהוא אסור, אלא שאינו נהרג על זה, וזה היה העבודה זרה של דור אנוש, כמו שכתב הרמב"ם שם בהמשך שאחר כך חשבו שהעבודה זרה מטיבה ומריעה להם. ועכ"פ מבואר מדברי הרמב"ם שאפילו אם אין הכוונה במה שמשעבד את רוחניותו ונשמתו לישות הזאת בשביל שתטיב או תרע לו, אלא כוונתו בגלל שחושב שזה רצון ה' שישעבד את רוחניותו ונשמתו לשמשיו של המלך ושריו, גם זה בכלל עבודה זרה, כי בפועל הוא משעבד את רוחניותו ונשמתו לישות זו.

והנה זה ברור שאין שייכות בין עצם האמונה שישות מסוימת בכוחה להרע או להטיב לזה שאסור לעבוד אותה, ולדוגמא כולם יודעים שהשמש מטיבה ומאירה לעולם, ובכל זאת מי שיעבוד את השמש הוא עובד עבודה זרה, וכן כולם יודעים שהכוכבים והמזלות משפיעים שפע לעולם, כמובא שהגויים הם תחת הכוכבים והמזלות, ובכל זאת מי שיעבוד את הכוכבים והמזלות הוא עובד עבודה זרה, כי האיסור או לא להאמין שדבר מסויים בכוחו להרע או להטיב, אלא האיסור הוא לעבוד את הדבר דהיינו לשעבד את רוחניותו ונשמתו תחתיו, אלא שהסיבה שעושים זאת בדרך כלל היא בגלל שהדבר בכוחו להרע או להטיב, כי אחרת אין סיבה הגיונית שאדם ישעבד את רוחניותו ונשמתו תחתיו.

וכן מוכח מהנפש החיים שכתב שנבוכדנצר השתחוה לדניאל ורצה לעשותו אלוה ולהקריב לו קרבנות ונסכים (אחרי שראה שדניאל היה היחיד שהצליח לפתור לו את חלומו), וכתב הנפש החיים (שער ג' פ"ט): "אפילו להשתעבד ולהתדבק באיזה עבודה לבחינת רוח הקודש שבאיזה אדם נביא ובעל רוח הקודש, גם זה נקרא עבודה זרה ממש. כמו שמצינו שנבוכדנצר השתחוה לדניאל. ג"כ לא בעבור שהחזיקו לאלוה בורא כל, אלא שכיון בהשתחויתו להשתעבד ולהתדבק לרוח הקודש שבו", והנה זה ברור שאין שום איסור לנבוכדנצר להאמין שיש לדניאל רוח הקודש, ובכח דניאל להטיב לו ולפתור לו את חלומו, וכפי שאין שום איסור להאמין שיש לנביא נבואה והוא יכול להגיד מה עומד לקרות ולהטיב לאדם, אלא כל האיסור הוא לשעבד את רוחניותו ונשמתו לנביא או לבעל רוח הקודש בגלל מעלתו וכוחותיו.

וכן מלך יש לו כח להטיב או להרע לנתיניו, ומותר אף לכבדו ולהשתחוות לו לשם כבוד, ולתת לו מתנות, כדי שלא יעשה לנו רע, (כפי שהשתחוה יעקב לפרעה וכפי ששלח יעקב לעשו מתנות), אך אם משתחוה לו בשביל לשעבד את נשמתו ורוחניותו תחתיו אז זה נעשה לעבודה זרה.

ועיין עוד ברבנו בחיי (בראשית א, יח): "ויעש ה' את שני המאורות הגדולים וגו' ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החושך. הזכיר בכאן שלושה ענינים להאיר, ולמשול, ולהבדיל, שהקב"ה נותן להם המעלה בשלושה דברים אלו, **וידוע שהוא יתברך השליט מעשיו קצתם על קצתם**, ומזה אמר הכתוב (ישעיה נה, י) ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל, והגשם אינו נותן הזרע והלחם, אבל הכתוב לימדך שהקב"ה משליט מעשיו מקצתן על קצתן, וכענין שכתוב (הושע ב, כג) אענה נאום ה', אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר, כיוון הכתוב הזה לומר כי **אף על פי שהשמים והארץ פועלים מה שבכוחם ומה שנתמנה תחת ידם, אין כוחם מעצמם רק מכח הסיבה העליונה, כי כולם הם שלוחים מאתו לפעול הפעולות בשפלים כרצונו, לא כרצונם**. וזהו שהזכיר בכאן להאיר ולמשול ולהבדיל, כלומר הטיל עליהם המיניו והכח הזה ומסרו בידם, לא שיושלל הוא יתברך מן הכח שלו שהוא עליון עליהם, ואילו אמר להם האירו משלו והבדילו היה מוסר בידם הכח לגמרי והיה עושה אותן האלוהות והיה נמצא בהם פתח לעובדי כוכבים ומזלות, וכבר באה האזהרה בתורה שלא יטעה אדם אחרי כוכבים ומזלות, הוא אמרו (דברים ד, יט) ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח

הגזירה, אין בזה שום עבודה זרה³.

וכפי שכתב בתולדות יעקב יוסף (פ' יתרו) שאם היו ישראל מאמינים שמשה רבינו בכח עצמו עשה את הניסים ביציאת מצרים וקריעת ים סוף ולא בשליחות ה' יתברך היה זה עבודה זרה, אבל הם האמינו בה' ובמשה עבדו דייקא, **שעשה זה בשליחות ה' מצד שהוא עבדו הנאמן, ועיקר האמנתם היתה בה' שהוא פעל עמהם כל הניסים, ומשה אינו אלא שלוחו לפעול על ידו אלו הניסים.**

וכן כתב רבי צדוק הכהן מלובלין (בספר הזכרונות מ"ב) שמי שחושב על איזה כח שהוא כח נפרד בפני עצמו חוץ מה' יתברך זהו עבודה זרה, אבל באמת גם הטבע הוא הנהגתו יתברך, וכן המזל הוא בכלל הטבע, שהשם יתברך יסד שיהיה הנולד במזל זה כך וכך, ואין הקב"ה משנה הטבע והמזל אלא לצורך ועל ידי תפילה או זכות. וכן הכשפים הם בכלל הטבע, שיסד ה' שיהיה כח לפעולות לשנות את הטבע, וה' רוצה שיהיה כח כזה ואינו משנהו (אלא רק לצורך הצדיקים), וגם מה שאמר ז"ל (מועד קטן ט"ז ע"ב) בענין מעלת הצדיקים, מי מושל בי צדיק, הקב"ה גוזר והצדיק מבטל, **אל יטעה האדם חס ושלום לחשוב שהוא כח נפרד בפני עצמו, שזהו עבודה זרה גמורה כדרך העובדים לאדם, אבל ידע שאין עוד מלבדו, וה' יתברך רוצה את יראיו המייחלים לחסדו ועושה רצונם ומחשיבם ביותר.**

ובספר בית אלקים להמב"ט (שער היסודות פרק כ"ב) כתב: "נפרש הפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו" אפילו בנס הנעשה על ידי הצדיק מבלי נטילת רשות והמלכה בה', וזה כי הצדיק אינו עושה דבר מאותו הנס, שאין כח בידו כי אם בפיו להתפלל לאל יתברך שיעשה לו אותו הנס, **וכשהוא גוזר גם כן ואומר יעשה נס זה, אין כח בידו לעשותו, אלא שהאל יתברך מקיים דבר עבדו ועושה הנס שגוזר הצדיק שיעשה כדי למלאות רצונו, כמו שהצדיק מקיים בכל ימיו דברי האל יתברך ומצותיו שומר, א"כ עשיית הנס גם כן הוא על פי הצדיק, האל יתברך הוא העושה אותו ואליו יתייחס, ועל זה נאמר גם כן "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו" כמו שפירשתי, והרי אפילו הניסים הנעשים ע"י הצדיקים במאמר וציווי האל יתברך, והוא יתברך העושה הנס, כמו המכות שהביא האל יתברך על המצריים במצרים שאמר לו למשה ואתה הרם את מטך והר, או נטה ירך או אתה או אהרן, אין הרמת המטה והכאתו או נטיה ביד עושה הנס אלא מאמר האל יתברך ורצונו, כי לא היה סיפוק בהכאת המטה להוציא כינים ולא לקריעת הים כי אם ברצונו יתברך, כי אם היה מכה בלי רשותו לא היה נעשה הנס ההוא אם לא היה רצונו יתברך מסכים לזה."**

ואת הכוכבים כל צבא השמים, ותבונן בהם ומקוריהם שהם שואבים מהם, והשתחווית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים".

ועיין עוד בגור אריה על הפסוק (דברים ד, יט) "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים וגו' אשר חלק ה' אלוך אותם לכל העמים". שכתב: "לי נראה לפרש, כי הקב"ה החליק להם כי הטוב אשר יגיע להם במחשבותם כאשר הם עובדים עבודה זרה, אין זה תמיה אם מגיע להם טובה על ידי עבודתה, לפי שהיה עבודה זרה שלהם על ידי עבודת הכוכבים והמזלות, שנתן הקדוש ברוך הוא אותם למשול בתחתונים (בראשית א, 28), רק שאלו הטובות אינם רק דברי חלוק לשון, והמה פחיתות רעות הם באמת, רק שנראים טובות ואינם טובות. וזהו כמו החלוקה שהוא מחליק לו לשון, והמה פחיתות, כך הם הטובות שבאות להם כאשר הם עובדים הכוכבים, ובודאי יבוא להם, והוא באמת רע".

ועיין עוד בחתם סופר (דברים ד, יט) שכתב: "אמת הוא שחלק הקב"ה ע' אומות לע' שרים ולכל אחד כוכב ומזל אחד אשר הוא אמצעי להשפיע ולעמוד בעד אומתו, אמנם בכל זאת הכל עפ"י השגחתו ית"ש, ואומות העולם שטועים וחושבים עזב ה' את השגחתו מהם לגמרי ועובדים להשרים נהרגים על זה, אבל עכ"פ הואיל ויש להם מקום לטעות הואיל והם מושפעים ע"י השרים והכוכבים חושבים עזב ה' את הארץ על כן אינם נענשים במהרה כל כך וסופם ליטול שלהם".

3. ועיין לקמן בפרק י' האם מותר לבקש מצדיקים שוכני עפר שכבר נפטרו שיתפללו עלינו.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ונבאר יותר, כי ה' יתברך נתן כביכול כח וממשלה לצדיקים להתפלל על ישראל ולגזור עליהם גזירות טובות ולבטל מהם גזירות רעות ולהשפיע עליהם שפע רוחני וגשמי בכח תפילותיהם ומעשיהם הטובים וזכויותיהם, ולפעמים יש להם כח גם לשנות הטבע ממש, אך באמת אין זה כח שלהם אלא ה' יתברך עושה הכל, וזהו רצונו יתברך לעשות מה שהם מבקשים ומה שהם רוצים, ואם ירצה ה' ודאי יוכל לקחת מהצדיקים כח זה, וישנם גם גזירות שאינם יכולים לבטל ויש לפעמים שאין תפילתם מתקבלת. וזהו חלק מהנהגת ה' בבריאה, שה' יתברך רוצה שהצדיקים יתפללו על בני אדם ויגזרו גזירות טובות עליהם גם כשבני האדם מצד עצמם אינם ראויים שתתקבל תפילתם, כי ה' יתברך אוהב את עמו ישראל, ולכן הוא מקיים מה שהצדיקים מתפללים וגוזרים, וא"כ ה' יתברך הוא פועל הכל, אלא שזהו רצונו יתברך לעשות את רצון הצדיקים.

ומה שעשה ה' יתברך שהשפע הגשמי והרוחני ירד לעולם על ידי הצדיקים ובשביל והצינור שלהם ומהם הוא מתחלק לכל העולם (כמו שיתבאר באריכות לקמן בפרק ג' ובפרק ד'), ומי שמתקרב לצדיקים זוכה יותר לשפע גשמי ורוחני, זהו חלק מהנהגת ה' בבריאה, כי כך רצון ה' שבאופן זה ירד השפע לעולם, וכפי שנתן ה' כח באדמה להצמיח ובשמש לחמם וכו'. וכפי שהאדם זורע ומשקה את האדמה, ואין זה עבודה זרה מה שחושב שרק על ידי שישקה תצמח התבואה, והרי ה' עושה הכל כרצונו, אלא שכך יסד ה' בטבע הבריאה, שבלי להשקות לא יצמח וכשמשקים צומח, וה' יתברך אינו רוצה לשנות טבע זה אף שודאי הוא יכול, וכך גם יסד ה' שהשפע ירד דרך הצדיקים, ומי שיתקרב אליהם יזכה ליותר שפע. ובודאי שהשפע הגשמי מגיע לכל אחד כפי מה שנגזר עליו מלמעלה לפי המעשים הטובים והרעים שעשה, אלא שיסד ה' יתברך שכך יתנהל העולם שהמתקרב לצדיקים הוא מתקרב לשכינה השוכנת עליהם (וכמובא ברש"י בראשית יז, כב שהצדיקים הם מרכבתו של מקום) ויזכה לשפע, וכגון מה שמובא שהשבת היא מקור הברכה, ומי שמהדר בשמירת השבת זוכה לשפע גשמי ורוחני, הרי זהו מרצון ה' יתברך שעל ידי השבת יושפע שפע ברכה לעולם, וכן מה שמובא שהשפע הגשמי והרוחני יורד תחילה לארץ ישראל ומשם לכל הארצות, אם כן זהו רצון ה' שמי שידור בארץ ישראל יזכה לשפע גשמי ורוחני. וכפי שכל מצוה שהאדם עושה ממשיכה עליו שפע רוחני וגשמי, גם ההתקרבות לצדיקים שהיא מצות "ובו תדבק" הדבק בחכמים ותלמידיהם (כמו שיתבאר באריכות בפרק ה') ממשיכה על האדם שפע רוחני וגשמי.

והמהר"ל מפראג (בספר באר הגולה באר השני) כתב בענין מה שהצדיקים משנים את הטבע על ידי שמות הקדושים: "רבותינו ז"ל מפרשים לשון כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, פירוש מה שנגזר מצבא עליונים על הארץ הם משנים ומבטלים, כי העולם הזה נוהג על ידי העליונים והכשפים מבטלים אשר נגזר מצבא עליונים וכו'. ומה שעסקו (האמוראים) בספר יצירה ואיברי להו עגלא תלתא הוא מותר לגמרי, כי זהו דרך סדר העולם ומנהגו שהוא יתברך מבטל גזירת עליונים ומושל עליהם. ומפרשים חכמים שלכך נקרא הוא יתברך בשם 'שדי' שהוא שודד מערכות צבא עליונים, וא"כ למה יהיה דבר זה אסור דבר שהוא לפי מנהג העולם, שהוא יתברך נקרא כך על שם שהוא יכול ומושל על צבא עליונים והוא יכלתו וגבורתו בעולם. והוא כמו שאר תפילה, בשביל שהוא קורא ה' יתברך מבטל הגזירה שנגזר עליו. ולפיכך ספר יצירה שבו הזכרת שמותיו יתברך אשר בהם ברא עולמו, כי ביה ה' צור עולמים שכל העולם נברא בשמותיו, אין זה דבר יוצא מסדר עולם אף כי הוא מבטל טבעי הדברים והמנהג. דאל"כ היה אסור התפילה כי התפילה מבטלת ג"כ גזירת עולם הזה, וכן גם הדברים הטבעיים יכול לבטל ע"י שמו יתברך. ודבר זה בודאי מותר, כי אל ה' יתברך בודאי כח לבטל טבעי הדברים, ואין זה דבר יוצא מסדר העולם. ודבר מקובל לחכמי ישראל שבשם של ע"ב קרע משה את הים, שהרי יש בג' פסוקים זה אחר זה בכל אחד ע"ב אותיות, וזה ראייה שהזכיר משה שמו יתברך על הים ובשמו קרע אותו. ובשם של מ"ב קלל אלישע את הנערים שהרי דווקא מ"ב היו נהרגים, והרי היו פועלים בשם שהזכירו שמו יתברך וענה אותם בשמו, ואין זה מה שעוסק בספרי יצירה כי אם הזכרת שמותיו יתברך אשר בהם ברא העולם, ואיך אפשר לאדם לומר כי הזכרת השמות שבהם ברא העולם עצמו הוא יוצא מסדר הבריאה, לכך אמרו שהוא מותר לגמרי".

ומבואר מדברי המהר"ל מפראג, כי גם מה שהצדיקים פועלים על ידי שמות הקדושים ומשנים על ידי זה את הטבע אין זה נחשב שיש להם כח מעצמם, אלא שהם מזכירים את שמותיו יתברך וה' יתברך עונה אותם בשמו, ופועל עבורם פעולות על ידי שמותיו, ואם כן גם זה נחשב שה' יתברך פועל את הדבר ולא הם, כמו כשהם מתפללים לה' יתברך והוא ממלא בקשתם שנחשב הדבר שה' יתברך פועל את הדבר. ובבית אלקים להמבי"ט (שער היסודות פכ"ב, מובא לקמן פ"ג) משמע שגם מה שהצדיק גוזר והקב"ה מקיים הוא גם כן כעין זה, שהצדיק כשהוא גוזר הוא מגלה את רצונו לה' יתברך שכך רצונו שיהיה, וה' יתברך עושה את רצונו. ובזוהר הקדוש (ח"א דף מב.) מבואר שמה שהצדיק גוזר והקב"ה מקיים זהו על ידי שהצדיק מייחד יחודים ועי"ז ממשיך שפע רחמים לעולם ומתבטלים כל הדינים, ונראה דהיינו שהצדיק מתייחד ומתקשר עם ה' יתברך וה' יתברך ממשיך לו שפע שיתקיים מה שהוא גוזר.

ובספר לשם שבו ואחלמה (ספר הכללים כלל ב' ענף ג' אות ט') כתב: "האמוראים היו משתמשים בשימושי השמות לצרכם ובלא הכרח כמ"ש סנהדרין ס"ה ב', רבה ברא גברא שדריה לקמיה דר' זירא. רבי חנינא ור' אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עגלא תילתא ואכלי ליה. והרי לנו כי היה להם רשות להשתמש באור הנסיי דמעשה בראשית בכל חפצם. וכל זה הנה הוא מהחמדה גנוזה אשר ניתן לכל הצדיקים כולם רק מתחילת בנין בית שני, [וראיתי לאיזה מתחכמים שמקשים בזה. ממאמרם ז"ל בראשית רבה פ' פ"ד סי' ד' וכן עוד בכמה מקומות שאמרו, אם מתכנסין כל באי העולם לבראות אפילו יתוש אחד אינן יכולין. הנה קושיית הבל הוא, כי פשוט הוא שכל הנפלאות אשר בכח הצדיקים לעשות הנה הוא רק, אם על דרך הכתוב "ותגזר אומר ויקם לך", או על ידי צירופי אותיות ושימושי השמות, ואם כן הרי הם כולם רק מעשי הקב"ה לבד. ועל דרך שאמר רבי חנינא בן דוסא, תענית כ"ה א', מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק. וכן היה, כי היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה, וכמו שאמרו בגמרא שם. והרי הוא רק מעשה הקב"ה, ופשוט הוא]."

ומה שכתב בקונטרס שמי שמאמין שצריך צדיק מסוים, ובמיוחד אם מאמין שצריך להתקרב אליו - בשביל להתקרב לה' או לזכות בדין או לזכות לתשובה שלימה או להגיע לתיקוננו, זהו עבודה זרה. אם כן איך אמרו בגמרא (סוטה יג.): "מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם? מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד בית המקדש להחרב ולהגלות את ישראל מארצם, שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה, ויעמדו בבכיה, ויתחננו למשה ויאמרו לו: משה רבינו עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה, מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחיייהם", הרי שיש בכח הצדיק לבטל אפילו את הגזירה הנוראה של חורבן בית המקדש והגלות הארוכה של אלפיים שנה שנגרמה בגלל חטאים מרובים מאוד של עם ישראל, אף שישראל בעצמם בתפילתם לא יכלו לבטל זאת, ועד כדי כך שהקב"ה היה צריך להסתיר את קברו של משה בשל כך, כי הקב"ה בעצמו כביכול לא היה יכול לעמוד בפני תפילתו של משה, (ואף שודאי אין זה מוכרח שה' יקבל בכל מצב את תפילתו של הצדיק ומצינו גם תפילות של צדיקים שלא נענו), אז למה הדבר פסול להאמין שיש בכח הצדיק לזכות אדם פרטי בדין, או לתקן את נשמתו? וכן מצינו בגמרא (מסכת סוכה דף מה:): שאמר רבי שמעון בן יוחאי, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו". וברש"י שם פירש: "לפטור - בזכותי אני סובל כל עונותיכם, ופותרן מן הדין", ובערוך לנר שם כתב: "בזוהר פרשת ויחי בפסוק "ושכבתי עם אבותי" נראה דרבי שמעון באמת פטר בימיו את העולם מן הדין, דהכי רבי שמעון אמר שם אבל דא מהניא להו דאנא שכיח בעלמא ואנא סימנא בעלמא דהא בחיי לא יתיב עלמא בצערא ולא אתדן בדינא דלעילא עכ"ל, הרי שפטר העולם מדין של עולם הזה ומדין של מעלה". הרי שיש צדיקים שיש להם כח לזכות את העולם בדין. אלא מוכח שכשאינו מאמין שיש כח לצדיק מצד עצמו אלא רק מצד שה' אוהב את הצדיק ועושה את רצונו ובקשתו, אין זה עבודה זרה כלל.

ולאחר שהוכחנו שעצם האמונה שצריך צדיק מסוים בשביל לזכות בדין או לתקן את נשמתו אינה עבודה זרה, אז אין שייך לומר שאם צריך להתקרב לצדיק לשם כך זה הופך לעבודה זרה, כי אין שום איסור בתורה להתקרב לצדיקים, אלא להיפך זו מצוה גדולה כמו שיתבאר להלן (בפרק ה').

וכן מה שהצדיקים יש להם כח לתקן נשמות נידחים שנפלו למקומות נמוכים, ובפרט אותם המתקרבים אליהם, הרי זהו רצון ה' יתברך שהצדיקים יתקנו את הנשמות והוא המשפיע להם את הכח לתקן את הנשמות, וא"כ הם כשלוחי ה' לעשות זאת, והכל נעשה על ידי ה' יתברך ואין עוד מלבדו. וזהו רצון ה' יתברך שבני אדם יתקרבו לצדיקים כדי שהצדיקים יתקנו אותם.

ובספר תפארת שלמה (על מועדים, חנוכה) ביאר כי דבר זה שיש לצדיק כח לתקן נשמות זהו רצון ה' יתברך, וזה לשונו: "שמנים רמז לנשמה ופתילות רומז לגוף. השמנים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת, שלא היה להם עליה בשבת, כידוע שיש כמה פגמים שהאדם ח"ו פוגם אשר עי"ז נדחה כמה וכמה זמנים מלעלות למקום שרשו. על כל זאת גדול כח שבת וחנוכה להיות עליה גם לנשמות הנדחים לחוץ וכו'. וכל זה רמזו לנו להבין גודל כח הצדיק הדור כי הוא צינור להוריד ההשפעות ועל ידו יהיו כל התיקונים הנ"ל, כאשר שמענו מעשה שהיה בימי הבעש"ט ז"ל שבא אליו גלגול מאדם גדול אחד שהיה בימי האר"י ז"ל ומאותו הזמן כמה מאות שנה היה מצפה עד אשר בא הבעש"ט לתקן נשמתו. ולא השיגה ידו להיות זוכה לבוא לצדיקי הדור שהיו לפניו כי לא הניחוהו עד זמן הבעש"ט ז"ל. ולהבין הדבר מה זה הדבר תולה ברצון הצדיק, הלא ה' ברחמיו בידו להוציא אסורים חפשי ולמה היה צריך להתמהמה עד כה שיכמרו רחמי הצדיק עליו. אכן מראשית בריאת העולם כן עלה ברצונו ית"ש להיות צדיק מושל כו' כמ"ש (תהלים קיב, ד) חנון ורחום וצדיק. והצדיק יסוד עולם הוא האמצעי אשר על ידו יבוא הישועה לתקן שרשו למעלה". אם כן מבואר בדבריו שזהו רצון ה' שכך יהיה תיקון העולם, שמי שלא זכה לתקן עצמו כראוי יהיה כח לצדיקים לתקנו. ובדאי אין זה פוטר כלל את האדם מלהתאמץ בכל כוחו בעבודת ה', שאז יזכה מיד בפטירתו לחזות בנועם ה' ולא יצטרך להמתין ולעבור סבל רב עד שהצדיקים יתקנוהו.

ובענין אופן הבקשה מהצדיק, הנה הבאנו לקמן (בפרק ג') שיש צדיקים שצריכים להתפלל לה' כדי לבטל גזירות, ויש צדיקים גדולים כגון רשב"י וכדומה שה' יתברך אוהבם מאוד ונתן להם כח שיגזרו וה' יקיים, ודי במה שגוזרים שיהיה כך וכך כדי שיקיים ה' את מה שגזרו, כמו שאמרו 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים', וכמו שנאמר "ותגזור אומר ויקם לך", אמנם לענין הבקשה מהצדיק הדרך הראויה והנכונה היא לבקש מהצדיק שיתפלל עבורו לה' שיתבטלו ממנו הגזירות וישפיע עליו שפע גשמי, שאז מבואר היטב בדבריו של האדם שאין לצדיק כח מעצמו אלא ה' הוא המבטל את הגזירה ומשפיע את השפע⁴. (וכפי מה שהבאנו לעיל מהמהר"ל מפראג והבית אלקים נמצא שגם מה שגוזרים הצדיקים זהו כעין תפילה, שאומרים לה' יתברך שכך רצונם שיהיה וה' יתברך עושה כרצונם, א"כ כשמבקש מהצדיק שיתפלל בעבורו נכלל בזה גם שיכול הצדיק גם לגזור שיושפע עליו שפע, והצדיק יעשה מה שמבין). וראיה לדבר ממה שמצינו אצל רחל אמנו שאמרה ליעקב אבינו "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי", ופירשו רש"י והמפרשים שכוונתה היתה שיתפלל יעקב עליה שיהיו לה בנים, ומה שחרה אף יעקב עליה ואמר לה התחת אלקים אנכי וכו', פירש רש"י שרק ממנה מנע פרי בטן אבל ליעקב היו בנים, והרמב"ן הביא שבמדרש אמרו שלא היה צריך יעקב לכעוס עליה, ואמר לו ה' וכי כך עונין את המעיקות. וברמב"ן עצמו וברבנו בחיי ובצורר המור פירשו באופנים שונים למה חרה אף יעקב ברחל. ולדבריהם נמצא שמה שאמרה ליעקב את הלשון "הבה לי בנים" ולא אמרה לו שיתפלל עליה שיהיו לה בנים אין בזה פסול. אמנם מצינו ברד"ק ובספורנו ובאור החיים שפירשו שמה שחרה אף יעקב היה על שביקשה מיעקב "הבה לי בנים", ומשמע מלשונה שתולה את הכח ביעקב, כאילו יש בידו כח להביא לה בנים מעצמו בלא רצון ה', וז"ל הרד"ק שם: "לפיכך חרה אף

4. וכן בליקוטי תפילות (תפילה ל"ג בעומר) מובא שם באמצע התפילה שמבקשים מרשב"י שיתפלל ויעתיר בעדנו שנזכה להתקרב לה' יתברך, עיי"ש.

יעקב, לפי שתלתה הכח בו ולא באל אשר לו הכח והיכולת עד עקרה ילדה שבעה, והיא אמרה הבה לי בנים, אבל אם אמרה בקש רחמים עלי צדקה במאמרה ולא חרה אפו בו, ובספורנו שם כתב: "ויחר - על אמרה הבה לי, כאילו היה בידו לעשות זה, וכעס בקנאתו לכבוד קונו ולא הביט לאהבתו אותה בזה". ובאור החיים שם כתב: "גם לפי שאמרה הבה לי וגו' ולא אמרה התפלל עלי". וכן בספר מעשי השם (חלק מעשי אבות, פרק לב) כתב: "יעקב כאשר ראה ששאלה בלשון הזה, כאילו הדבר בידו ממש, חרה אפו עליה, לפי שהיו דבריה אליו בעיניו נגד כבודו יתברך, שהיה ראוי לה לומר התפלל בעדי, ולא שתאמר הבה לי, כאילו עשתה אותו אלוה, וזה אומרו התחת אלהים אנכי", ואם כן מבואר מדבריהם שאין זה ראוי לבקש מהצדיק תן לי בנים או כיוצא בזה, אלא יבקש מהצדיק שיתפלל ויעתיר בעדו לה' יתברך.

פרק ב'

תשובות על הראיות שהביא בקונטרס

מה שהביא מהמשנה בסנהדרין (פ"ז מ"י) שכותבת: "המסית, זה המסית את ההדיוט, אומר לו יש יראה במקום פלוני, כך אוכלת כך שותה, כך מטיבה וכך מריעה". הנה כתב שם בתפארת ישראל (יכין) דברים מפורשים: "כך מריעה - בכל הנך לישנא אינו חייב עדיין, עד שיסיתו לעבוד עבודה זרה ממש, רק תנא אורחא דמלתא נקט, שכך דרך המסית, מתחיל לשבח עבודה זרה לפני המוסת". (עיי"ש מה שהאריך עוד), וכן כתבו להדיא בתורת חיים וערוך לנר (סנהדרין טז), וכן מוכח מהרמב"ם (ע"ז פ"ה ה"א) שכותב במפורש שמסית זה רק מי שמסית לעבוד עבודה זרה, ולא שום דבר אחר, א"כ מבואר להדיא שעל עצם האמונה שהעבודה זרה מטיבה ומריעה אינו נקרא עובד עבודה זרה, אלא רק כשעובד אותה. (ועצם האמונה שהעבודה זרה מטיבה ומריעה זה תלוי אם הוא מאמין שיש לה כח מעצמה או מצד רצון ה' שנתן לה כח, כמו שנתבאר לעיל בפרק א').

ומה שהביא את דברי האור החיים על הפסוק "לא תעשה לך פסל", זה לשון האור החיים שם: "כי יאמר אדם האמת כי ה' הוא האלהים, וכל זולתו אין, אבל לצד עוצם גדולתו, תתמעט תכונת האדם והשגתו לדבר לפניו ולשאל פרטי שאלותיו, כי אינו ממוסר גדר הכבוד שתבוא בריה שפלה אפילה כמוני ותשאל שאלות מלפני המלך הגדול והנורא, ולפעמים ירבה בפרטי צרכיו, דקים, ורבים, ואיך יהיה לו כל כך עזות פנים להרבות לשאל דקדוקי השאלות, אשר על כן יתעץ בדעת יצרו, שיבחר לדבר דבריו לפני אחד ממשמשי עליון המשמשים לפניו במרום והוא יעזור לו, גם יהיה אמצעי לדבר דבריו לפני המלך הגדול בדבר הגדול אם יצטרך, ובאמצעות כן, כבוד יכבד את השמש ההוא, ויברכהו, וישתחוה לפניו בדרך כל הכבוד והמעלה, שבזה יתרצה לשאת משאו עליו לעשות לו צרכיו", עכ"ל.

ואין זה נוגע כלל לענינינו, כי הוא מדבר על מי ש 1. מתפלל למלאך במקום לה' (וכמו שכתב שבוחר לדבר דבריו לפני אחד ממשמשי עליון המשמשים לפניו במרום והוא יעזור לו), 2. משתחוה למלאך, 3. הוא לא מתפלל לה' כי הוא חושב שאין זה כבוד שבריה פחותה כמותו תתפלל לה', (ומה שכתב שהמלאך יהיה אמצעי לדבר דבריו לפני המלך הגדול בדבר הגדול אם יצטרך, היינו שאם המלאך לא יוכל לתת לו את מה שהוא צריך אז המלאך יבקש מה' שיתן לו, אבל האדם מבקש רק מהמלאך ולא מה', וגם אינו מבקש מהמלאך שיתפלל עליו לה'), ואילו אנו מדברים על אדם שמתפלל ישירות לה' ומאמין שה' בעצמו שומע את תפילתו, ומלבד זאת הוא גם מבקש מהצדיק שיתפלל עליו ושיבטל את הגזירות מעליו. ובזה אין שום בעיה, כי אין איסור חוץ מלהתפלל לה' ישירות לעשות עוד פעולות וסגולות שיכולים לעזור. וכפי שאדם יכול גם לבקש מחבירו שיתפלל עליו חוץ מזה שהוא עצמו מתפלל, וכפי שמה רבינו התפלל על עם ישראל בחטא העגל. וכמו שאמרו בספרי (בהעלותך פ"ק כח): "ויצעק העם אל משה. וכי מה היה משה מועילם והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה', ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה, היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו, והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך אמר לו צא ובקש לי מאבא. כך הלכו ישראל אל משה אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום. יכול שיעיב משה בידן, תלמוד לומר ויצעק משה אל ה'. יכול שיעיב בידו המקום, תלמוד לומר ותשקע האש ששקעה האש במקומה".

ומה שהביא בשם הריב"ש (סי' ק"י) שכתב: "דרוב כל עובדי עבודה זרה שבעולם כך הם, שגם הם חושבים שיש אלוה למעלה מהן, אלא שחושבין שיש לה כח להטיב או להרע להם, או שרצון הבורא בכך, ומתוך כך עובדים אותה. ועל זה ודאי הוא שהזהירה תורה שלא לעבוד אותה". עכ"ל. הנה הריב"ש מדבר כשהם עובדים אותה בפועל, דהיינו מקריבים לה קרבנות ומתפללים אליה וכדומה, ועל זה הוא אומר שאין נפק"מ למה הוא עובד אותה, וכמו שביארנו לעיל שהאיסור לעבוד עבודה זרה הוא בכל מצב, ולא משנה כלל למה האדם עובד אותה. ואין זה שייך כלל לאמונה בכח הצדיקים להטיב או להרע כשאין עובדים אותם כלל.

ומה שהביא מהרד"ק במלכים ב (יח, ד), שישראל טעו אחר נחש הנחושת והיו מקטרים לו ועובדים אותו, ולכן קרא לו חזקיה נחשתן דרך בזיון, שאין בו כח להרע ולהטיב. הנה שם היו עובדים לו ממש, שזה ודאי עבודה זרה, והסיבה שעבדו לו היא כי הם חשבו שיש לו כח להרע ולהטיב להם, וחזקיה ביזה אותו שידעו שאין בו כח להרע ולהטיב וממילא לא יעבדו אותו. א"כ אין מכאן שום ראיה אלא שאסור לעבוד ולהשתחוות לשום דבר חוץ מאשר לה'.

ומה שהביא מהרמב"ן על הפסוק "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים" אשר הם זונים אחריהם", שכתב: "כל מי שמבקש אותם ומאמין בהם הוא זונה מתחת אלקיו, שיחשוב כי יש מי שייטיב או ירע חוץ מהשם הנכבד והנורא". הנה שעירים הם שדים, וכוונת הרמב"ן שמי שעובד את השדים הוא מאמין שיש לשדים כח עצמי להטיב לו, ולכן עובד אותם ולא את ה', ואם היה מאמין שה' הוא השולט היחיד ובעל הכוחות כולם לא היה עובד אותם, ולדוגמא, כולם הרי יודעים שהשמש מאירה ומחממת ומגדלת את הצמחים וכו', ואם כן יש בכוחה להטיב לנו, אלא שאנו יודעים שאין זה כח עצמי אלא כח שה' משפיע בה בכל רגע, אבל מי שעובד לשמש הרי בזה הוא מראה שהוא מאמין שיש לשמש כח מעצמה, שאם כל כוחה הוא מה' הרי הוא צריך לעבוד את ה' ואז ה' יצוה לשמש שתאיר לו ותתן לו מה שצריך. וכך גם בענין הצדיק, אם האדם עובד את הצדיק ומתפלל אליו זהו אכן עבודה זרה, אבל כשבא לצדיק ומבקש ממנו שיתפלל עליו לה' שיבטל ממנו את הגזירה אין הוא חושב שיש לצדיק כח עצמי, אלא מבקש מהצדיק שישתמש בכח הגדול שיש לו שה' שומע לתפילותיו מרוב אהבתו אליו. וכפי שיש שר גדול שהמלך מאוד אוהב אותו, ואדם בא לבקש מהשר שיבקש מהמלך שיסלח לו, שאין המלך מקפיד על זה כלל, אבל אם יעבוד את השר וישתחוה אליו אז יקפיד המלך מאוד, כי בזה שעובד את השר הרי הוא מראה שמאמין שיש לשר כח עצמי לעזור לו. וכמו שאמרו בספרי (בהעלותך פיסקא כח): "ויצעק העם אל משה. וכי מה היה משה מועילם והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה', ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה, היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו, והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך אמר לו צא ובקש לי מאבא. כך הלכו ישראל אל משה אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום. יכול שעייבב משה בידן, תלמוד לומר ויצעק משה אל ה'. יכול שעייבב בידו המקום, תלמוד לומר ותשקע האש ששקעה האש במקומה".

ומה שהביא מהרמב"ם בהלכות עבודה זרה פ"א ה"א שכתב שם הרמב"ם: "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה, אמרו הואיל וה' ברא כוכבים וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו, ראויין הם לשבחם ולפארתם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו. כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארתם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה. וזה היה עיקר עבודה זרה".

וכתב על זה בקונטרס שיוצא מזה שמי שעובד ישות מסויימת בגלל שמאמין שהיא מיוחדת בגדולתה או בקרבתה אל ה' נכשל בע"ז גם אם הוא לא מייחס לה כוחות להרע או להטיב, וקל וחומר שהרמב"ם מסכים שאם האדם מייחס לישות מסויימת כח להרע או להטיב, גם בתור אמצעי, שזהו ע"ז.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ואמנם יש להקשות על דבריו. כי אם אכן כדבריו שכותב הרבה פעמים בקונטרס שעיקר היסוד של עבודה זרה הוא האמונה שיש בכוחה להרע או להטיב אז למה זה שהם עבדו את הכוכבים והגלגלים בלי להאמין שיש להם כח להרע או להטיב זה עבודה זרה, הרי חסר כאן את עיקר היסוד, אלא בעל כרחך שאיסור עבודה זרה הוא עצם העבודה לכל ישות שהיא מלבד ה' וזה לא משנה האם היא יכולה להרע או להטיב או לא, וממילא מובן היטב למה אומר הרמב"ם שגם דור אנוש שלא האמינו שהכוכבים והגלגלים יש להם כח להרע או להטיב מעצמם בכל זאת עברו על עבודה זרה. וכן גם הצדיק אסור לעבוד אותה ולהתפלל אליה. וא"כ אדרבה מהרמב"ם הזה מוכח שגדר איסור עבודה זרה הוא לעבוד כל ישות שהיא, ואין לזה קשר עם היא מטיבה ומריעה או לא. (אלא שהאמין שישות מסוימת יש לה כח עצמי מלבד ה' עובר על איסור אחר של "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" כמו שנתבאר לעיל). וכן מוכח ברמב"ן (שמות כ, ג) שכתב: **"אמר בכולם לא תשתחוה להם ולא תעבדם בשום עבודה כלל, ואפילו לא יהא דעתו להוציא עצמו מרשותו של הקב"ה, והנה ריקן כל העבודות כולן לשם המיוחד יתברך"**, הרי מבואר מדבריו שאפילו שמאמין באמונה שלימה בה' יתברך מכל מקום האיסור הוא לעבוד שום דבר אחר חוץ מה' יתברך. וכן בספורנו (שמות כ, ג) כתב: **"אף על פי שתקבלו מלכותי, לא תעבוד זולתי, כעובד לעבד המלך, על דרך את ה' היו יראים, ואת אלהיהם היו עובדים, שאין חולקין כבוד לעבדים במקום המלך"**.

ומה שכתב הרמב"ם בהמשך שם: **"התחילו על דרך זו לעשות צורות (של הכוכבים) בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחויים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה"**, הנה הרמב"ם לא כותב כלל שהאיסור הוא בעצם האמונה שהאמינו שצורה זו מטיבה ומריעה, אלא הרמב"ם רק בא להסביר למה העם השתחוה לצורה הזאת אם היא סך הכל עץ ואבן, והוא מסביר שהם האמינו שיש לה כח להטיב ולהרע. כי הרמב"ם שם בכל דבריו לא בא להגדיר מהו איסור עבודה זרה, אלא להסביר כיצד השתלשלה הטעות שאנשים התחילו בכלל לעבוד עבודה זרה.

ומה שהביא את דברי האור החיים בפרשת העגל שכתב: **"לצד כי ה' המוציא אותם מארץ מצרים הוא נעלם וגבוה מאד, ויקר להם מקרה רע באין משגיח עליהם, לזה יעשו כח מכוחות צבא השמים, שיהיה למטה לפניהם, ולעולם לא מרדו בסיבה ראשונה אלא שרצו באמצעי"**, והאור החיים מציין שם למה שכתב בפרשת יתרו: **"עוד ירצה באומרו על פני, רמז לשלול טענת כת הטועים שעושים עבודה זרה לאמצעי, לטענת שלילות המצאו חלילה וחס, לזה אמר על פני, פירוש כל הווה בעולם, הוא על פני, כי עיני ה' משוטטות בכל הארץ"**. הנה מבואר באור החיים להדיא שהם חשבו שה' לא משגיח עליהם כי הוא גבוה מאוד, ולכן רצו לעשות כח שיהיה למטה לפניהם וישגיח עליהם, ואותו יעבדו, וזה באמת עבודה זרה, לעבוד כח אחר ולא את ה', וכן עצם המחשבה שה' לא משגיח על העולם הזה אלא יש כח אחר שמשגיח זה גם כן איסור, כמו שנתבאר. ואכן אסור להאמין שהצדיק משגיח על העולם ולא ה'.

פרק ג'

בענין כח הצדיק לבטל גזירות ולהשפיע שפע גשמי לעולם

בבראשית יג נאמר: "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים", ופירש רש"י שם: "ההולך את אברם - מי גרם שהיתה לו זאת הליכתו עם אברם". הרי שמי שמתקרב לצדיק זוכה לשפע גשמי.

ובמדרש תנחומא (וירא ט) מובא: "התם תניא 'מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין', **ללמדך אשריהן הצדיקים ואשרי דבקהם**. וכן הוא אומר: 'ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה', כולן בזכות נח, וכן 'ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט'".

ובילקוט שמעוני (דברים פ"ד רמז תתכד) כתב: "שנו רבותינו, מצילין תיק הספר עם הספר מפני הדליקה, הואיל וזכו לידבק בספרים, אמר הכתוב הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, **כל מי שמדביק עצמו לצדיק זכה להיות כמותו, אתה מוצא בלוט ע"י שהיה דבוק באברהם העשיר כמותו**. מה כתיב באברהם ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב, ובלוט כתיב וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים, הוי הולך את חכמים יחכם, ובשעה שדבק לסדומיים ושנאמר וישא לוט את עיניו, הוי ורועה כסילים ירוע, דכתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהן".

ובגמרא (סוכה דף נו:): מובא: "אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו, **טוב לצדיק טוב לשכינו**, שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", ופירש רש"י שם: "אוי לרשע ואוי לשכינו - בתורת כהנים תניא וחלצו את האבנים נגע באבן שבמקצוע שניהן חולצין, ואף על פי שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה, מחמת שהיתה עינו צרה בכליו, חבירו לקה בשבילו, מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכינו, וממילא, טוב לצדיק טוב לשכינו דמידה טובה מרובה". א"כ כן מבואר להדיא שמי שקרוב לצדיק ושכן לו הוא מקבל שפע גשמי אף שמצד עצמו אינו ראוי לזה.

ובגמרא (ברכות מב.) מובא: "אמר אביי אף אנו נאמר **תיכף לתלמידי חכמים ברכה**, שנאמר ויברכני ה' בגללך, איבעית אימא מהכא שנאמר ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף". ופירש רש"י שם: "תיכף לתלמיד חכם - המקריבו אליו ומארחו בביתו. ברכה - בביתו".

וכבר הבאנו לעיל את הגמרא (בבא בתרא קטז.) "מי שיש לו חולה בתוך ביתו **ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים**, שנאמר "חמת מלך מלאכי מוות ואיש חכם יכפרנה", וכן מה שאמרו (מועד קטן טז) "'צדיק מושל יראת אלקים", מי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והצדיק מבטלה".

ובספרי (בהעלותך פסקא כח) אמרו: "ויצעק העם אל משה. וכי מה היה משה מועילם והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה', ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה, היה ר' שמעון אומר **משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו, והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך אמר לו צא ובקש לי מאבא. כך הלכו ישראל אל משה**

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום. יכול שיעכב משה בידו, תלמוד לומר ויצעק משה אל ה'. יכול שיעכב בידו המקום, תלמוד לומר ותשקע האש ששקעה האש במקומה".

וברמב"ן (שמות יח, טו) כתב: "כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים - השיב משה לחותנו צריכים הם שיעמדו עלי זמן גדול מן היום, כי לדברים רבים באים לפני, כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים, להתפלל על חוליהם ולהודיעם מה שיאבד להם, כי זה יקרא "דרישת אלהים", וכן יעשו עם הנביאים כמו שאמר (ש"א ט ט) לפנים בישראל כה אמר האיש בלכתו לדרוש אלהים לכו ונלכה עד הרואה, וכן ודרשת את ה' מאותו לאמר האחיה מחולי זה (מ"ב ח ח), שיתפלל עליו ויודיענו אם נשמעה תפילתו, וכן ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה כב), כמו שפירשתי שם, ועוד שאני שופט אותם, כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי ועוד אני מלמד אותם תורה, והודעתי להם את חקי האלהים ואת תורותיו".

ובגמרא (סוטה יג.) מובא: "מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם? מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד בית המקדש להחרב ולהגלות את ישראל מארצם, שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה, ויעמדו בבכיה, ויתחננו למשה ויאמרו לו: משה רבנו עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה, מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם".

ובמדרש רבה (דברים פרשה יפסקה ג) פירטו את הדברים ביתר הרחבה: "זה שאמר הכתוב (שמואל ב כג) אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם, ומהו צדיק מושל יראת אלהים, הצדיקים מושלים כביכול שהקדוש ב"ה מושל, כיצד כל מה שהקב"ה עושה הצדיקים עושין, כיצד הקב"ה פוקד עקרות ואלישע פקד את השונמית, מנין שנאמר (מלכים ב ד) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן, הקב"ה מחיה מתים ואלישע החיה את בנה של שונמית, הקב"ה קורע ימים ואלהו ואלישע קרעו ימים, מנין שנאמר (שם ב) ואף הוא ויכה את המים ויחצו הנה והנה, הקב"ה מרפא בלא רטיה ואלישע ריפא את נעמן שלא ברטיה, הקב"ה ממתיק את המרים ואלישע המתיק את המרים, שכך כתיב (שם) ויאמר קחו לי צלוחית חדשה וגו' וכתיב (שם) וירפאו המים, הקב"ה עוצר גשמים ואלהו עצר את הגשמים שנאמר (שם א יז) חי ה' צבאות אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו', הקב"ה מוריד את הגשמים ושמואל הוריד את הגשמים שנאמר (שמואל א יב) הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' וגו', הקב"ה מוריד האש ואלהו הוריד את האש שנאמר (מלכים א יח) ותפל אש ה' ותאכל את העולה".

ובגמרא (מסכת סוכה דף מה:) מובא: "אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו". וברש"י שם פירש: "לפטור - בזכותי אני סובל כל עונותיכם, ופוטרו מן הדין". ובערוך לנר שם כתב: "בזוהר פרשת ויחי בפסוק "ושכבתי עם אבותי" נראה דרבי שמעון באמת פטר בימיו את העולם מן הדין, דהכי ר"ש אמר שם אבל דא מהניא להו דאנא שכיח בעלמא ואנא סימנא וסמכא בעלמא דהא בחיי לא יתיב עלמא בצערא ולא אתדן בדינא דלעילא עכ"ל, הרי שפטר העולם מדין של עולם הזה ומדין של מעלה". הרי שהיה בכוחו של רשב"י לפטור את כל העולם מן הדין, וממילא יזכו לשפע גשמי.

ובמדרש תנחומא (וירא פרק יט) מובא: "באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וגו', שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח), מהו כל מה שהקב"ה חפץ לעשות שלטון הוא ואין מי שימחה בידו, אלא מי יאמר לו מה תעשה, שומר מצוה, אלו הצדיקים שמשמרים מצותיו של הקב"ה והקב"ה מקיים גזירתו, וכן הוא אומר "ותגזר אומר ויקם

לך וגו' (איוב כב) תדע לך שכשעשו אותו מעשה ביקש הקב"ה לכלותן, עמד משה כביכול תפוש להקדוש ב"ה כאדם שתופש בחבירו, שכן הוא אומר ועתה הניחה לי, ויש לך ללמוד מפסוק אחר הרף ממני ואשמידם (דברים ט), הוי מי יאמר לו מה תעשה".

ובגמרא (תענית כג.) מובא: "פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים, התפלל ולא ירדו גשמים, עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר על משמרתו אעמדה ואתיצבה על מצור וגו', אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך וכו'. שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל, "ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור", ותגזור אומר, אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמריך מלמעלה".

וברד"ק (מלכים ב פרק ד, טז) כתב על מה שאמר אלישע לאשה השונמית "כעת חיה את חובקת בן": "אפשר שנאמר לו באותה העת בנבואה, או אמר מלבו ובטח באל יתברך שיקיים דברו כמו שכתוב באדם הצדיק "ותגזר אומר ויקם לך", וכן כתיב בשמואל הנביא ולא הפיל מכל דבריו ארצה, וכן אמר בדרש רצון יראיו יעשה עשה הקב"ה רצונו של נביא והרתה וילדה". וכן כתב במלבי"ם (מלכים ב' ד, ז): "אשר דיבר אליה אלישע - רצונו לומר שלא היה זה ע"י תפילה, רק ע"י דבר אלישע וגזירתו, הצדיק גוזר וה' מקיים".

ובזוהר חדש (רות) מובא (בתרגום ללשה"ק): "פעם אחת היה דבר בלוד. בא רבי שמעון בן יוחאי לעיר. אמרו לרבי שמעון בן יוחאי, מה נעשה? קם ועבר בעיר, וראה בני אדם מתים. אמר, כל זה בעיר, ואני כאן?! גוזרני שיתבטל. שמעו בת קול שהיתה אומרת: צאו מכאן, שהרי רבי שמעון בן יוחאי כאן, שהקדוש ברוך הוא גוזר - והוא מבטל. היה שם רבי חנינא. בא ואמר לרבי מאיר. אמר לו רבי מאיר, מי יכול לעמוד בשבחו אם לא (גדול) כמו משה? פתח ואמר, (במדבר יז) ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים (עליה) קטרת. וכתוב (שם) ויקח אהרן וגו'. וכתוב (שם) והנה החל הנגף בעם. וכתוב ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה. כל זה צריך לו למשה לטרוח. ורבי שמעון בן יוחאי במאמרו - הקדוש ברוך הוא גוזר, והוא מבטל את המגפה"⁵.

ובזוהר ויקרא (טו.) מובא (בתרגום ללשה"ק): "מכאן סימן לחסיד צדיק שלא מתגלה הקשת הזו בימיו, ולא צריך העולם בימיו לאות הזאת. ומי הוא? אותו שמבקש רחמים על העולם וראוי להגן עליו, כמו רבי שמעון בן יוחאי, שלא צריך העולם בימיו את האות הזאת, שהרי הוא היה אות סימן בעולם. שלא היתה גזירה שנגזרה על העולם למעלה שלא היה מבטל אותה".

ובזוהר שמות (טו.) מובא (בתרגום ללשה"ק): "רבי שמעון בר יוחאי אריה, ורבי אלעזר בנו אריה, ואין רבי שמעון כשאר אריות, עליו כתוב (עמוס ג) אריה שאג מי לא יירא וגו'. ומה עולמות שלמעלה מזדעזעים ממנו - אנו על אחת כמה וכמה. איש שלא גזר תענית לעולמים על מה ששאל וביקש, אלא הוא גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים, הקדוש ברוך הוא גוזר והוא מבטל".

ובספר בית אלקים להמבי"ט (שער היסודות פכ"ב) כתב: "לפעמים נעשה הנס על יד הצדיק בלי נטילת רשות מאתו יתברך, כי הוא בטוח בו יתברך שיסכים על ידו וצדיק ונושע הוא, כמו פתיחת פי הארץ ע"י משה ועמידת השמש ליהושע וזולתם, כי לא נצטוו ולא הורו על זה מקודם כמו בעשר מכות וקריעת ים סוף שנצטוו בהם משה קודם עשותם, אלא בלא ציווי ורשות הם בטוחים בו יתברך שיעשה הנס על ידיהם, וזה הוא שאמרו על מה שכתוב (ש"ב כ"ג) צור ישראל מושל באדם "צדיק מושל ביראת אלהים", הצדיקים כביכול מושלים במה שהקב"ה מושל,

5. עיין ליקוטי מוהר"ן סימן רכ"ג שכתב: "כשהצדיק צריך לבקש מאת השם יתברך יכול להיות שלא ימלאו בקשתו, כי זמנין דשמע וזמנין דלא שמע' וכו' (זהר וירא דף קה:): אבל יש צדיק שיכול לגזור ולומר אני אומר שיהיה כן. וזה בחינת (במדבר ו): "כה תברכו וכו' אמור להם". היינו שאני אומר שיהיה כן "יברכך ה' וישמרך" וכו' אמן".

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

הקב"ה פוקד עקרונות ומחיה מתים ורופא חולים ואלישע פוקד עקרה, כעת חיה את חובקת בן, והחיה בן השונמית, וריפא צרעת נעמן וכו', הרי אתה רואה שלא הזכירו הניסים שנעשים על פי האל יתברך, אלא הניסים שעושה הנביא מדעתו.

ואמרו מושל במה שהקב"ה מושל, כלומר כי כמו שהוא עושה ניסים לבדו ואינו נמלך בפמליא של מעלה כן **הצדיק יש לו בזה ממשלה שעושה נס מבלי המלכה והוא יתברך מסכים על ידו, ובזה יש לו יתר שאת ומעלה לצדיק על המלאכים**, כי הם אינם יכולים לעשות דבר נס כי אם בציווי וברשות, והצדיק יש לו כח וממשלה בתוקף צדקתו להשען על אלהיו שיסכים על ידו. וזהו שאמרו גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת וכו', וכמו שהוכיחו הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה בכבשן האש דכתיב (דניאל ג) רוה די רביעאה דמי לבר אלהין, חשיב לתלתא צדיקי ומלאך לבסוף".

ובספר פנים יפות (לבעל ההפלאה, רבו של החתם סופר, שמות יד, לא) כתב: "עיקר פרישתו של שמעון העמסוני כשהגיע ל"את ה' אלהיך תירא" (ב"ק מא ע"ב) שהוא יראת העונש, כיון דאין לירא משום בריה שבעולם מבלעדי ה' ב"ה וב"ש שהוא משגיח על כל בריותיו, ואין יכולת בשום בריה לענוש או ליתן שכר זולת ה' יתברך ב"ה וב"ש, עד שבא ר"ע ופירש "לרבות תלמידי חכמים", שנתן הקב"ה בידם שכר לעושי רצונו ועונש לעוברי רצונו, שלת"ח נתן הקב"ה לענוש, כמו שאחז"ל (אבות פ"ב מ"י) הוי זהיר בגחלתן, וכמו שאמרו (מו"ק טז ע"ב) בפסוק (ש"ב כג, יג) צדיק מושל יראת אלהים, מי מושל בי צדיק".

ובספר מאור ושמש (פרשת שופטים) כתב: "השם ב"ה ברא במאמרו שחקים וברוח פיו כל צבאם ושרפים העומדים ממעל לו המיימינים ומשמאילים לזכות ולחובה וממונים לשפוט תבל בצדק, ותחתיהם כמה ממונים אחרים וגרדיני נימוסין אשר יתמסר בידם הפיתקין וגזר הדין לשלם לאיש כמעשהו, ואין שום דבר למטה שאין לו שר למעלה. ואולם את הכל נתן ביד עבדיו הצדיקים האמיתיים המתהלכים לפני אלקים כמאמר חז"ל הקב"ה גוזר וצדיקים מבטלים, והעוז בידם בכח צדקתם להמשיך רחמים על עמם ולקרוע רוע גזר דינם, ולהריק אליהם שפע כל טוב ולברך את כל מעשי ידיהם, ולהצדיקם במשפט ביום הדין".

ובגמרא (תענית כד:) מובא שיצאה בת קול ואמרה "כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת".

ובספר פרדס רמונים להרמ"ק (שער לב פרק א) כתב: "כמה וכמה טובה כפולה מדרגת האיש החסיד בתפילתו לפי שיעור כונתו כי אם יכוון להשפיע ממדרגה למדרגה כמדרגות הסולם וידבק בקונו בידיעותיו בעשיית מצוותיו תעלה ותתעלה נשמתו ממדרגה למדרגה ומסיבה לסיבה ומעילה לעילה עד ישפיע עליו שפע רב, ויהיה הוא מקום מושב ומכון להשפעה וממנו יתחלק לכל העולם, כמבואר בזוהר פרשת תרומה (דף קס"ט), וכו'. ולכן על פי הדברים האלה יהיה מכון לשכינה מאחר שהשפע בא על ידו, נמצא שהצדיק הוא במקום הצינור הגדול יסוד עולם, ולכן ראוי שידבק בו השכינה ונקרא שושבין למלכא ואשריו ואשרי חלקו כי זכה וזיכה וכל העולם נידון לכף זכות בעבורו. ועד"ז נמצא כי בשעה שיש צדיק וחסיד בעולם כל העולם ניזון על ידו כאמרם ז"ל (ברכות ד"ז) כל העולם ניזון בשביל חנינא בני".

ובמקום אחר (פרדס רמונים שער כב פרק ג) כתב: "כבר נתבאר בשער ח' פי"ט כי ענין ההתעוררות היותו ע"י מעשה הצדיקים. והשכינה מקבלת הרוחניות ההוא והענין המתהווה ע"י התורה או המצוה, והיא מקבלת על ידם אור נשפע מלמעלה כפי ענין המצוה, אם המצוה היא מחסד מקבלת מחסד וכן מגבורה וכן לשאר המדרגות. וכן ביארנו בשער אבי"ע בפרק ג"ד כי השכינה רודפת אחר הצדיק להתייחד עמו כדי שע"י תקבל הכח ההוא והאור ההוא. והנה בהיות הענין כן נמצא נשמת הצדיק שהיא הפועלת המצוות נעשה מרכבה וכסא אל השכינה והשכינה

מתלבשת ומתעלמת בתוך הנשמה ההוא. והיא (נשמת הצדיק) כסא ומקור לכל הברכות וממנה ניזונים כל העולם והיא המקור להם. והיינו שנאמר לאברהם (בראשית יב) "והיה ברכה", פירוש תהיה בריכה לשפע הנשפע מלמעלה".

ובספר עץ הדעת טוב (להאריז"ל, פרשת וישב) כתב: "ויוסף הוא השליט, הוא המשביר לכל עם הארץ, דר"ך רמ"ז. ידבר בענין מעלת הצדיק הנקרא בשם יוסף הצדיק וכו'. הוא השליט וכו' על דרך צדיק מושל ביראת אלקים, כי הצדיק הוא השליט על הארץ, כי גם הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה. הוא המשביר מזון לכל העולם על דרך שאמרו על ר' חנינא בן דוסא בת קול אומרת כל העולם ניזון בשביל חנינא בני".

ובזוהר בפרשת פנחס (רי"ג ע"ב) מובא: "ר' יצחק אמר כל בר נש דאית ליה חולקא בצדיק ירית להאי ארץ, כמה דכתיב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ". וביאר האר"י ז"ל (שער מאמרי רשב"י פ' תרומה) את הדברים וז"ל: "ביאור הדבר הוא כי כל הנזהר שלא לחלל בריתו ולקדש עצמו בו יש לו חלק בברית העליון, ונעשה מרכבה אליו כיוסף, לבוא על ידו שפע לארץ העליונה ונעשה בעלה דמטרוניתא והבעל יורש את אשתו. וזה מה שכתב: וירית להאי ארץ. ודקדק באומרו דאית ליה חולקא בצדיק ולא אמר דאחיד בצדיק, להורות כי כל מי שנזהר באיזה דבר הנוגע באות ברית קודש ויש לו בו קצת חלק בין רב בין מעט יורש הארץ, כי עכ"פ בא שפע על ידו לארץ העליונה כפי שיעור זהירותו וקדושתו בו, אם מעט יבוא שפע מעט ואם רב רב".

והשל"ה הקדוש כתב (פרשת וישב מקץ ויגש תורה אור ז'): "יוסף הוא העמוד שהעולם עומד עליו, כי העולם עומד על עמוד אחד וצדיק שמו כמו שאמרו רז"ל (חגיגה יב, ב), ויוסף הוא הצדיק. וסוד הענין, כי הצדיק הוא יסוד עולם, וכל השפעות וצינורות הספירות הכל הם ביסוד, ומיסוד הולך צינור אל המלכות, כמבואר בפרדס בשער הצינורות. והמלכות הוא מנהיג העולמות מכח הספירות, בכח אין סוף המשפיעים בה, על כן נקרא מלכות עולם. ומי הוא העמוד שבו קיום העולם הזה שזכרתי שהיא המלכות, הוא עמוד הצדיק יסוד, כלומר הצינור שהולך מיסוד אל המלכות. ומצד מידת המלכות כתר מלכות, ובית המקדש שהוא 'היכל' יהו"ה ששם כתר הכהונה, ויוסף הוא השליט ועל ידו תיקון הענינים וכו'. ולענין קדושת המקדש, הוקדם משכן שילה בחלק יוסף לבית עולמים, ואף שנחרב, מכל מקום פתח יוסף צינור הקדושה ואח"כ נשאר הקדושה בבית עולמים. כי יוסף הוא הצינור, כי הוא העמוד שהעולם עומד עליו, בסוד המידה שלו צדיק יסוד עולם, שכל מיני שפע הולכים דרך צינור זה למלכות הנקרא עולם. ואע"פ שנסתלק אח"כ המלכות והמקדש ממנו. והוא כענין כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (תענית י, א), והענין כי ר' חנינא היה בדורו הצדיק הגדול עמוד אחד שהעולם עומד עליו, וזה שאמרו בשביל חנינא, ובשביל פירושו לשון שביל וצינור".

ובספר חסד לאברהם (מעין ד נהר נז) כתב: "הצדיקים הם גומלים עמנו חסד תמיד, שהם דרך ותעלה וצינור להורדת מי השפע לגדל פרי הצלחתינו הגשמית והרוחנית, והענין שאין דרך להורדת השפע מי הבריכה העליונה כי אם על ידי התעלות הרחבים וישרים, וכמו שבהעדר המים אי אפשר גידול הזרעים כך בהעדר התעלה וקלקולה אי אפשר גידולם גם כן".

והמהר"ל מפראג (נתיבות עולם א, נתיב התורה, פרק יא) כתב: "הוסיף ר"א עוד יותר בכבוד אכסניא מצד אחר (בענין המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו), והוא מצד הברכה שהוא מתברך, כמו שאמרו (ברכות מ"ב ע"א) תיכף לת"ח ברכה במעשה ידיהם, כי התלמיד חכם הוא הכנה שעל ידו תבוא הברכה לעולם, וזולת זה אין העולם הזה ראוי לברכה, כאשר הברכה היא מעולם העליון הנבדל, ולכך על ידי תלמיד חכם שיש בו השכל הנבדל ויש לו דביקות בעולם העליון מביא הברכה לעולם. ואולי יקשה לך אם כן למה תמצא תלמידי חכמים עניים, דבר זה אינו שאלה, וזה כאשר אינם מוכנים מצד עצמם לקבל הברכה מצד רוע מזל שלהם, כי צריך שיהיה מוכן לקבל הברכה מצד עצמו, אבל כאשר יש מקבל מוכן רק שחסר לו להביא הברכה אל העולם הזה אז תלמיד חכם מביא הברכה".

ובספר בניהו בן יהוידע (להבן איש חי, תענית כד): כתב: "מצינו להראשונים ז"ל שפירשו בשביל חנינא בני, כלומר **בהשביל והצינור שלו**, וצריך להבין מה טעם יש בזה, ומה צורך בו. ונראה לי בס"ד דלפעמים הרבה יזדמן שיהיו קטרוגים רבים על הדור, ועל כן כאשר הקב"ה נותן שפע פרנסה לדור כשמתפללין אליו כי חנון ורחום הוא, יעכבו המקטרגים את השפע שלא ירד לתחתונים מחמת קטרוגם בעוונותינו הרבים, ולכן השי"ת **כשירצה להסתייר השפע מן המקטרגים, משלשלו לתחתונים בתוך השביל של ר' חנינא בן דוסא**, כי לכל אחד ואחד יש לו שביל וצינור למעלה, וכאשר עושה חסד עם בעל תשובה לקבלו בהסתר שלא ירגישו בו המקטרגים, כן יעשה חסד כזה עם העולם בהשתלשלות השפע. והטעם שלא יקטרנו בראותם השפע יורד בריבוי בתוך השביל של רבי חנינא בן דוסא, היינו מפני דרבי חנינא בן דוסא היה מסתפק במועט בקצה האחרון, שהיה די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, וא"כ לא אכפת להם ברבוי השפע שיהיה תוך השביל שלו, מאחר שאין נהנה ממנו כלום, ועוד **לא ישימו לב על כל מה שיורד תוך שביל שלו המעט הוא אם רב**, ואם לא היה מסתפק במועט היו מקטרגים ושמים לבם על השפע היוורד תוך שביל שלו, דאף על פי שהוא היה צדיק גמור היו מקטרגים עליו מכח עונות הדור כנודע".

והחתם סופר (דרושים ואגדות קפ"ז ד"ה ויש, ושם קפ"ט ד"ה ליישב, ושם רי"ז ד"ה אמנם) כתב: "ותקרא שמו משה. מש"ה עם הכולל גימטריא צנו"ר, **כי משה רבינו היה צינור לכל הטובות וההשפעות לישראל**".

ובספר תולדות יעקב יוסף פרשת צו כתב: "שמעתי ממורי כל העולם ניזון בשביל חנינא בני (ברכות יז ע"ב), **שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם**". ובליקוטים יקרים (מהמגיד ממעזריטש זצ"ל ד"ו ע"ד) כתב: "אמרו רבותינו ז"ל (שם בתענית דכ"ד ע"ב) בכל יום בת קול יוצאה ואמר כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין וכו', נמצא **שהיה ר' חנינא בן דוסא הצינור המשפיע שפעו לכל העולם**, וזהו [בשביל] חנינא בני, שהוא לשון דרך ומעבר, כשביל זה שהוא מעבר לכל, כן הוא היה מעבר ההשפעות לעולם".

ובספר רוח חיים (לרבי חיים מוואלין, אבות פ"א מ"ג) כתב: "בשורש כל המצות מעוררים רב טוב ושפע עצום בכל העולמות ומוריד מזון ורווח. אך **אם עושי המצות מעוטים ואין צינורים לשפע הטוב רק מהמעטים, וה' יתברך שמו ברחמיו חפץ חסד שיהיה חיים ושפע לכל בני אדם גם לאינם ראויים, ונוטל השפע מהמעטים השרידיים יראי ה' ומחלק לכל בני אדם**, ולפעמים למי שבשבילו בא הכל לעצמו אינו מגיע, וכמו שאמרו על ר' חנינא בן דוסא (ברכות יז ע"ב), **כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני** (ופירש השל"ה, **בשביל, לשון דרך וצינור** כמו שביל הרבים שביל היחיד). וחנינא בני די לו בקב חרובין כו'. וכי רק צינורו היה מוריד שפע לעולם, ולעצמו לא היה מגיע כי היה מסתפק במועט. ולכך מגיע לצדיק חלק הרשע בגן עדן כמאמר חכמינו זכרונם לברכה (חגיגה טו.), **כי הרשע לקח מחלקו של הצדיק בזה העולם. וזהו גמילות חסד שמקיים הצדיק שמחלקו ניזון כל העולם**".

ובספר תפארת שלמה (פרשת וישב) כתב לענין אחי יוסף: "שהיה מרמז להם אף כי המה כולם קדושים אעפ"כ הם צריכים ליוסף להיות להם לראש ולמנהיג, **כי הוא צינור כל ההשפעות, בחינת צדיק יסוד עולם. כי כן היה כוונת הבריאה שיהיה בכל דור צדיק יסוד עולם, כי ע"י הצדיק הולכים כל ההשפעות**, ודבר זה גילה לנו הבעש"ט ז"ע שהפיץ אורו על פני תבל, כי **בלתי דיבוק חכמים שבדור, איננו באפשרי להיות קיום לעולם**. וזה שהיה כוונת יוסף לטובתם ולא מפני התנשאות עליהם חלילה רק למען החיש טובתם. ולו שמעו ויחלו לקבל עול מלכותו אז יכול להיות גאולה שלימה. כמ"ש ויוסף בן שבע עשרה שנה. עולה בגימטריא טו"ב אמרו לצדיק כי טוב (ישעיה ג. י). אך מפני כי הלכו לרעות את עצמן כאשר זה היה ג"כ טעות קרח שאמר (במדבר טז. ג) כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו וגו'. ובאמת לא כן היה רצונו ית"ש אף אמנם כולם קדושים אדרבא לזה הם צריכים למשה רבינו שיהיה המנהיג כדי שילכו ההשפעות על ידו, כמ"ש אצל רשב"י באדרא רבא שהיה יושב עמהם ומצוה לתלמידיו שיאמרו כל אחד דברי תורה לפניו, כמ"ש פתח ר' אבא וכדומה. לכן תלמידיו של ר"ע אמרו כל הפורש ממך כפורש מן החיים **כי כל החיים שלהם היה על ידו, הן השפעות החכמה ועניני עולם הזה גם כן**".

ובספר באר מים חיים (פרשת ויצא) כתב: "על ידי הצדיק עולים כל בחינות האיתערותא דלתתא מעסק התורה והמצוות שהוא בחינת העלאת המיין נוקבין, וגם על ידו יורד בחינת הברכות והשפעות לבאי עולם, כי הוא בכוחו יוכל להמשיך כל טוב וממנו מתפרנסין כל הנלויים אליו וכל העולם, כמאמר חז"ל (תענית כ"ד ע"ב) כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, ועל כן הוא כבחינת הממוצע ממש בין העולם שלמטה לעולם שלמעלה".

ובספר מאור עינים (פרשת יתרו) כתב: "כל העולם עם כל הנבראים צריכים לקבל החיות מהבורא ברוך הוא בכל עת ובכל רגע, כמו שכתוב ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, כי במעשה בראשית היה הבריאה על ידי חיות חדש שנאצל מהבורא ברוך הוא בכל הנבראים, וכמו כן גם בכל עת ובכל רגע צריכים שלא יפסק מהם החיות תמיד ויושפע עליהם בתמידות בהשתלשלות מלמעלה למטה מעילה לעלול, שאם יצויר ח"ו העדר חיותו מן העולם אפילו רגע אחד היה העולם ומלואו בטל ממציאאות כנודע. אך איך יתכן שהבורא ברוך הוא שהוא בלתי בעל תכלית וגבול שהוא אין סוף ברוך הוא שאין לו שום דמיון כלל עם כל הנבראין שהם בעלי תכלית וגבול ואיך יקבלו החיות מאין סוף ברוך הוא שלא על ידי ממוצע בינם לבינו ברוך הוא, מאחר שאין להם שייכות ודמיון כלל בשום אופן לו יתברך.

אך האמת דנודע כי הצדיק הוא יסוד עולם כי הוא היסוד והצינור שמעבר השפע והחיות היורד לכל העולם ולכל הנבראים הוא על ידו ובשבילו, שהוא עושה השביל והמסילה שירד החיות וההשפעה, על ידי התקשרותו בבורא יתברך תמיד הוא משכן לבחינת א' שהוא אלופו של עולם השוכן בתוכו, כמו שכתוב (שמות כ"ה, ה') ושכנתי בתוכם, והוא חלק ה' ממש, ויש לו שייכות כביכול עם הבורא יתברך מצד חלק נשמתו שהוא חלק הא', וגם עם הנבראים יש לו גם כן שייכות והתדמות על ידי בחינת דם שהוא נפש הבהמי שמלוּבש בהדם שהוא שוה לכל נפש ולכל הנבראים, ולכך נאות ויפה לו שיהיה ממוצע בין הבורא ברוך הוא ובין העולם ומלואו לקשר הכל בו יתברך להריק השפע לנבראים על ידי שבילו שהוא מתקן על ידי עבודתו ודביקותו בו יתברך, כמו שאמרו על פסוק (קהלת י"ב, י"ג) כי זה כל האדם כל העולם לא נברא אלא בשביל זה, ואמרו תיבת נברא שהוא לשון היה מדלא אמרו כל העולם לא ברא כו', אך כי באמת בריאת העולם הוא דבר ההוה תמיד, כי בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, על ידי השפעת החיות בנבראים ובכל יום ובכל עת ובכל שעה נברא העולם בבחינה זו על ידי הורדת השפע והחיות, וזהו הפירוש כי זה כל האדם, פירוש מאחר שהצדיק הוא בחינת אדם שהוא בחינת א' דם שנתאחדו בו לא נברא העולם בהוה תמיד על ידי הורדת השפע והחיות כאמור אלא בשביל ומסילה שעושה זה על ידי עבודתו הזכה והתקשרותו בהשם יתברך, עושה שביל ומסילה מעבר השפע והחיות וצינור להריק לכל הנבראים, שהוא המייחד שמים וארץ, כתרגום אונקלוס (דברי הימים א' כ"ט, י"א) דאחיד בשמיא ובארעא שמקשר כל העולם ומלואו להבורא ברוך הוא שלא יהיו מופסקין ממנו יתברך, שלזה כיוונו ז"ל באמרם וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם ולכן נקראים התלמידי חכמים בונים כמו שאמרו אל תקרי בניך אלא בוניך".

ובספר ליקוטי מוהר"ן (סימן ר"מ) מובא: "כל ההשפעות וכל הדברים הם באים רק מהצדיק האמת, ועל כן כשמקורב להצדיק האמת, יוכל לקבל בקל את מה שצריך לו, הן עשירות או בנים, אבל כשהוא רחוק מהצדיק אזי בא לו בקושי גדול, כי כל אחד מקבל עשירות או בנים לפי המזל שלו, והמזל מקבל ההשפעה מהצדיק, כי משם באים כל ההשפעות, ועל כן כשהוא רחוק מהצדיק, אזי המזל צריך לעשות לו כח גדול, כדי לקבל ההשפעה מהצדיק, מחמת שהוא רחוק ממנו. ועל כן נמצא בזה חילוקים רבים, לפעמים מגיע לאדם עשירות והוא מת מזה ונשאר העשירות ליורשין, ולפעמים הוא מת על ידי זה שמקבל עשירות וגם אובד את העשירות, וכן חילוקים רבים, והוא כמו למשל כשאחד רוצה להגביה משא כבד, והוא מכניס כל כוחו להגביה המשא מחמת שכבדה מאוד, ולפעמים מגביה המשא, אבל מחמת גודל הכח שהכניס בזה נעקרו ונתלשו מעיו בקרבו עד שמת מחמת זה, אבל יכול להיות שאף על פי כן נשאר המשא בידו, ולפעמים מחמת שנתלש בקרבו נפל גם המשא מידו, נמצא שזה מת

מחמת שהגביה המשא וגם המשא לא נשארה אצלו אפילו לבניו, כמו כן בהנ"ל, מחמת שהמזל צריך לעשות לו כח גדול כדי לקבל מהצדיק ההשפעה, מחמת שהוא רחוק ממנו, מחמת זה יכול להיות כמה חילוקים כנ"ל. אבל המקורב להצדיק, אזי אין המזל צריך לעשות לו כח, מחמת שהוא קרוב אצלו.

אבל עם כל זה, לפעמים יכול להיות שאדם יתקרב להצדיק האמת, ועל ידי זה אובד העשירות, דע כי זה מחמת שהוא רואה דבר יקר גבוה מאוד, 'ואף על פי דאיהו לא חזי מזלה חזי' (מגלה ג). ומחמת שהמזל רואה דבר יקר ונעלה מאוד, על ידי זה משליך העשירות מאצלו, כמו מי שנושא משא של נחושת, ורואה זהב ואבנים טובות ויקרים, אזי משליך הכל ורץ וחוטף את הדברים היקרים, כמו כן מחמת שנתקרב ורואה יקר מפז ומפנינים, אזי משליך המזל העשירות כלאחר יד, מכל שכן כשזוכה שירגיש גם בעצמו שההתקרבות להצדיק הוא יקר מכל העשירות שבעולם, אזי בודאי אינו משגיח על ממון ואינו רוצה כלל עשירות".

ובספר ערבי נחל (פרשת קרח) כתב: "בהקדם מאמרם ז"ל (יומא ל"ח ע"ב) וצדיק יסוד עולם בזכות צדיק אחד העולם מתקיים. והכוונה כי נודע שנשתלשלו כל העולמות מסיבה ראשונה עד טבור הארץ, עולמות לאלפים ולרבבות וכולם תלויים זה בזה, התחתון בשל מעלה ממנו שנשתלשל ממנו, ונשפעים זה מזה בהשתלשלות מן מקור המקורות עד טבור הארץ, ואולם אופן דיבוק העולמות זה בזה אשר יתלכדו ולא יתפרדו זה מזה הענין הוא כך, כי בכל דור ודור ההכרח להיות צדיק אחד היותו גדול מכל צדיקי הדור, אשר מקור נשמתו אגוד במקור המקורות כולם, ונוקב ויורד דרך כל העולמות עד גופו של צדיק זה, נמצא ראש נשמתו במקור המקורות וראשו השני בטבור הארץ בגוף שלו, והוא המקשר כל העולמות זה בזה, והוא כדמיון קו מרגליות אשר לולא החוט שנוקב בהם היו נופלים זה מזה ומתפרדים, רק מחמת שהחוט נוקב ויורד בהם מראשן עד סופן קשור בשני ראשיו עי"ז הם כולם מתחברין זה בזה, כך נשמה זו קשורה בראש ובסוף. כי נודע שכל הברואים אשר בכל העולמות אין בכוחן רק מרוחניות אותו העולם ולא ממה שלמעלה מהם, משא"כ נשמת האדם כלול מעולמות שלמעלה, רק לא כל צדיק וצדיק שוה בשורש נשמותיהן והם זה למעלה מזה, וצריך שיהיה בכל דור עכ"פ צדיק אחד אשר נשמתו קשורה ונשתלשלה מגבהי מרומים, והוא כמו החוט בתוך המרגליות כך עליו תלויים ומדובקים כל העולמות, וצדיק זה הוא הנקרא יסוד עולם, כי הוא יסודן וקיומם של כל העולמות. וכמו אם יוקח החוט מתוך המרגליות היו כולם נפרדים ונופלים, כך בהסתלקות צדיק זה יכולים כל העולמות להתבטל וכו'. והנה צדיק זה הוא מבחר כל העולמות, והוא המשפיע על פי שורש נשמתו מן המקור כל ההשפעות הצריכות לכולם, ובלעדו היו כל העולמות בטלים מן המציאות.

והנה צדיק כזה אשר כל העולמות אין מקבלים שפעם וחיותם רק על ידו ומאתו, כל המצערו אפילו קצת מן הקצת הוא נענש מיד. על דרך שאמרו רז"ל (זוהר ח"ג קמ"ז ע"א) כהן השונא הציבור לא יעלה לדוכן, מאחר שענין ברכת כהנים הוא להשפיע ברכה על הציבור דרך אצבעותיו, וקבלת השפע אי אפשר רק על ידי אהבה גמורה. הכי נמי זה הצדיק אשר כל החיות נשפע על ידו לכל הבריות, ממילא מי שמרחיק את עצמו מאתו ומצערו, הגם שהצדיק אינו נעשה לו שונא רק שמסלק ממנו אהבתו, שוב נפסק מאתו החיות, כי אין יכול שוב לקבל חיותו ושפעו ממנו, וצריכין כל האדם ליזהר בכבודו ולהתקרב אליו לעורר אהבתו".

פרק ד'

בענין כח הצדיק להשפיע שפע רוחני

באבות דרבי נתן (פרק ל') מובא: "רבי עקיבא אומר, כל המדבק בעוברי עבירה אע"פ שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל פורענות כיוצא בהן, וכל המדבק בעושי מצוה אע"פ שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל שכר כיוצא בהן". ורבינו יונה (אבות א, ז) כתב: "כן מפורש באבות דרבי נתן (פ"ל, ג), כל המדבק לרשעים אע"פ שאינו עושה כמעשיהם נוטל פורענות כיוצא בהם. ועל זה נאמר (דה"ב כ, ז), "בהתחברך גו' פרץ ה' את מעשיך". והמדבק לצדיקים אע"פ שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם".

ובזוהר ויקרא (דף כב, עפ"י מתוק מדבש שם) מובא: "בימיו של רבי שמעון בן יוחאי אפילו הציפורים הפורחים תחת השמים מצפצפים דברי חכמה, כי דבריו של רבי שמעון נודעים למעלה ולמטה, כי קול תורתו מתפשט בכל העולמות, ומאור נשמתו מתנוצצת הארה בכל הנשמות להשכיל בסתרי תורה, ואפילו הסותרים ההולכים במדבר היו מדברים ומגלים סודות התורה, כל שכן חכמי הדור שיודעים יותר, ומכל שכן אותם התלמידים העומדים לפני רבי שמעון".

ובדרשות הר"ן (דרוש שמיני) כתב: "אין ספק שראוי שנאמין שכמו שבזמן שביית המקדש קיים, היה המעון ההוא המקודש מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה, עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע על כל ישראל. כן ראוי שיהיו הנביאים והחסידים מוכנים לקבל שפע החכמה והנבואה, עד שבאמצעותם יושפע השפע ההוא על המוכנים לכל בני דורם לכן גם אם לא ישתתפו עמהם. אבל מצד המצאם בדורם שהם עצמם כמו המקדש המקודש. ולפיכך בהמצא לנביאים והחסידים בדורות יהיה השפע שופע עליהם, ובאמצעותם אפשר שיהיה שופע על כל המוכנים מבני דורם, וכל שכן לאותם שהם מתקרבים אליהם ומשתתפים עמהם. ולא בחייהם בלבד כי גם אחרי מותם, מקומות קברותיהם ראויין להמצא השפע שם בצד מן הצדדים. כי עצמותיהם אשר כבר היו כלים לחול עליהם השפע האלוקי, עדיין נשאר בהם מן המעלה והכבוד שסיפק לכיוצא בזה. ומפני זה אמרו רז"ל, שראוי להשתטח על קברי הצדיקים ולהתפלל שם. כי התפילה במקום ההוא תהיה רצויה יותר להמצא שם גופות אשר חל עליהם כבר השפע האלוקי".

ובשו"ת הרדב"ז (ג, תעב) כתב: "עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו, תתקשר נפשו בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה, וזה נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם, וזה הוא שנאמר 'והיו עיניך רואות את מוריך'".

ובשער הגלגולים (הקדמה ל"ח) כותב רבי חיים ויטאל: "יום אחד אמר לי האריז"ל, כי כל זה שאני עתיד להשיג עתה (השגות עליונות בתורת הנסתר), הוא מחמת חשקי בו, ושנשמתו הוא מסייעתני מאד, וכמעט שהוא מתעבר בי. ואמר לי כי יש לי קורבה עמו, ובפרט כי בפעם אחרת בגלגול אחר, הייתי תלמידו ג"כ כמו עתה, ושאדבק עמו תמיד במחשבת, ויועיל לי מאד".

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ובספר מסילת ישרים (פרק יג) כתב: "השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך, ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה בם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יוכלו לקיים האחרים, הם הם סדרי הפרישות האלה כי בזה בחר ה', שכיון שאי אפשר לאומה שתהיה כולה שוה במעלה אחת, כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו, הנה לפחות, **יחידי סגולה ימצאו אשר יכינו את עצמם הכנה גמורה, ועל ידי המוכנים יזכו גם הבלתי מוכנים אל אהבתו יתברך והשראת שכינתו.** וכענין שדרשו ז"ל בארבעה מינים שבלולב (ויקרא רבה פ' ל): יבואו אלה ויכפרו על אלה".

ובספר תולדות יעקב יוסף (פרשת צו) כתב: "שמעתי ממורי כל העולם ניזון בשביל חנינא בני (ברכות יז ע"ב), שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם ודפח"ח. וכמו שהוא בענין השפע מזונות, כך הוא **לפתוח צינורות החכמה הוא ע"י הצדיק מומחה שבדור.** כמ"ש במקום אחר (פרשת תולדות) ביאר ש"ס אטו יראה מלתא זוטרתני, ומשני אין לגבי משה זוטרתני וכו' (ברכות לג ע"ב), והקושיא מפורסמת, הא משה רבינו ע"ה אמר לישראל מה ה' שואל מעמך, ואצל ישראל אינו זוטרתא, והדרא קושיא לדוכתא. וביארתי כי מבואר בזוהר (ויחי רטז ע"ב), כי **בימי רשב"י היו מעיינות ושבילי החכמה פתוחין, ואחר כך ויסכרו מעיינות וכו',** וזה שאמרו אין לגבי דמשה זוטרתני, ר"ל **אותו הדור שהיה בימי משה היו צינורות היראה פתוחין, וזה שאמרו מי שהיה לגבי משה, זוטרתני, מה שאין כן אחר דורו של משה, באמת יראת ה' היא אוצרו.**"

והמגיד מדובנא בספרו אהל יעקב (פרשת עקב) כתב: "היראה בנפש האדם היא כנר בבית, כי כאשר ידליק אדם נר לעצמו, הלא ידענו כי נר לאחד נר למאה וכו', וכן **מי שליבו מלא יראה את ה' יתברך, תזרח יראתו ותפיץ קרני אורה אל הסובבים אותו והמסתעפים בצילו וכו'.** וכבר הבאתי בשם מו"ר הקדוש הגאון החסיד רבינו אליהו מווילנא זי"ע **כי יש שיעור אל היראה באדם עד שתפיץ זהרה גם לאחרים, כמו שיש שיעור לכלי שממנו יושפע אל הכלי הסמוך לו.** למשל, כאשר יתן איש כלי בתוך כלי גדול ויצוק על הכלי הפנימי, כל עוד שלא נתמלא הכלי הפנימי לא יגיע אל הכלי החיצוני דבר, בלתי כאשר הכלי הפנימי כבר נתמלא, אז יגיע כל המותר אל הכלי החיצוני. כן שיעור היראה בלב הירא, כי כאשר נתמלאו כל כלי נפשו בצדקה ועוז, אז ישטוף ויעבור גם לסביביו, כמו שנתבאר מזה הרבה למעלה (ריש פרשת תזריע).

אשר על כן באה האזהרה (בבא קמא מא:): **'את ה' אלקיך תירא, לרבות תלמידי חכמים', כי לולי כן אין אופן אחר להשיג היראה, כי לאו מילתא זוטרתא היא,** כי היראה עצם מציאותה בשמים, אשר העליונים לגודל השגתם ורוח בינתם החוזים כבוד עליון נורא הוד, זעים וחלים מאימת כבוד קדשו, עד אשר מזיעת אפם נמשך נהר דינור, אבל בני אדם יושבי חושך, הלא השגתם קטנה מאד, והיראה תהיה רק כפי ההשגה, ואם אין חכמה בהחלט, אין יראה, ואין דרך אל היראה כי אם על ידי התורה והעבודה אשר בידינו מאת ה' מן השמים, כמו מי שברצונו לנטוע עצי בשמים בארץ ואין אדמת שדהו מקבלת אותם, בהכרח הוא משתדל להביא אדמה מאותם הארצות אשר שם זורעים המינים האלו וצומחים ועולים, ואז בהשיגו האדמה הזאת יוכל לזרוע הבושם, ובתנאי שיתן עליה שבעה עינים וישגיח לשמור אותם כפי הצורך אל הבושם, ולכן היראה נקראת 'מורא שמים', כמו שקוראים לסחורה או כלים אשר מציאותם מעיר מיוחדת וממדינה מיוחדת, קוראים הסחורה על שם המקום, כן היראה נקראת על שם הממקום שממנה היא באה 'מורא שמים'.

אמנם דע, **כי היראה גם אם לא מילתא זוטרתא היא, עם כל זה כל קושי מציאותה הוא רק אם אין בין ההמון גם אחד שיהיה צדיק תמים, אבל כאשר יש ביניהם אחד צדיק תמים, אז השגת היראה קל מאוד וכו',** כמו פנינים ואבני חפץ אשר מציאותם רק במדינות רחוקות באיי הים, ועם כל זה אם יש סוחר שנוסע לשם ומביא אותם לביתו, נקל מאד להשיג אותם על ידו, בתנאים המחוייבים אל המשתדל אחריהם ורוצה להשיגם מיד הסוחר, או

במחיר או בשאלה ובקשה. **כן השגת היראה יהיה נקל אל האדם אם יש לו התקרבות אל צדיק גדול, כמאמר הנזכר 'את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים'.**

וזהו מאמרם (ברכות לג:): **'לגבי משה (יראת שמים) מילתא זוטרתא היא', פירוש, בהיותם קרובים למשה שהיה מלא יראה על כל גדותיו עד אשר שטפה ועברה על לבב כל הסמוכים אליו, כענין מאמר 'ואצלתי מן הרוח אשר עליך', מאמר 'עליך' מורה על גודל היראה שהיא עודפת על הירא'.**

והחתם סופר (תורת משה, דרוש לז' אדר) כתב: **"סגולה נפלאה לאוקמי גירסא הוא לדבק עצמו ומחשבתו במשה רבינו ע"ה, וכבר רמזו חכמינו ז"ל בירושלמי דשקלים על פסוק בצלם יתהלך איש שלעולם יראה אדם כאלו בעל השמועה לנגדו ע"ש, רוצה לומר שע"ז מכוון שמועתו ביותר כיון שמדבק נפשו בבעל השמועה, מכל שכן במשה רבינו ע"ה דאיהו שרשא דאורייתא כולא".**

ובספר הכתב והקבלה (דברים פרק יא פסוק כב, היה בזמן המלבי"ם) כתב: **"קשיא להו קרא דקאמר כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו' לאהבה את ה'א ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו, דמשמע שכולם חייבים להדבק במקום ב"ה דבקות הנפש, ולפי שזאת היא מעלת הנביאים וכדומה מאנשי מעלה שזוכים לה בחמלת ה' עליהם בתנו רוחו בקרבם, והאיך תלה ירושת הארץ בתנאי שיהיו דבקים בו כל ישראל, וכמעט אי אפשר, על זה אמרו, אין לך לעשות אלא להדבק בחכמים ותלמידיהם דביקת גוף, ויהיה ביתך בית וועד לחכמים ועי"כ תזכה לאור אלקים ותדבק בו, שבאמצעות המוכן יקבל הבלתי מוכן, ודבר זה יש לו יסוד בחכמת הנפש שהדבק עם אנשי אלקים גם עליו יזרח אור, ומפורש בכתוב אצל הנבואה, כי בזמן עלי הכהן נתמעט אור הנבואה שנאמר (ש"א ג') ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ, ומיד שזרח אורו של שמואל עמדו נביאים רבים, שנאמר ויוסף ה' להראה בשילה, וכל זה לפי שהיה שמואל גדול בנבואה וידעו כולם כי נאמן הוא לה', ודבקו עמו אוהבי חכמה, ובעמדם לפניו התנבאו גם המה, אעפ"י שמצד עצמם לא היו מגיעים למדרגה זו. וכמ"ש חז"ל 'כל העומד לפני רבו כעומד לפני השכינה', וילפינן לה מאליהו הנביא שאמר חי ה' אשר עמדתי וכי לפני ה' היה עומד אלא כל זמן שהיה עומד לפני רבו אחיה השלוני כאילו עמד לפני השכינה, גם מה שאמרו רז"ל שבימי אבלו של משה נשתכחו כמה הלכות מחכמי ישראל, לאו משום צער האבלות קרה זאת, שהרי כשמת אהרן התאבלו ג"כ ישראל ולא נשתכחו מהם הלכות, אלא כשנסתם מקור חכמת של משה נסתלקו ג"כ קצת מאור נפשות כל בית ישראל ובאו לכלל השכחה. והבן ע"ז".**

ובתפארת שלמה (פרשת צו) כתב: **"גודל מעלת דיבוק חכמים וצדיקי הדור כל המסתופף בצילם ומתאבק בעפר רגליהם. אף כי הוא אינו במדריגה הנכונה עם כל זה אם הוא מחובר לטהור יש לו תקומה להיות לו עליה ע"י הצדיק, כי (ב"ק צב, ב) כל המחובר לטהור טהור, וכו'. כמו ששמענו מאת הרב הצדיק המנוח מהו' חייקא המדורא זלה"ה שהיה עוסק בתעניות וסיגופים כמה פעמים משבת לשבת והיה ניעור אלף לילות לעסוק בתורה ועם כל זה לא הרגיש בנפשו תיקון השלימות, עד אשר בא אל הרב הקדוש המגיד מוהד"ב ממעזריטש זלה"ה ותיכף נגמר תיקונו הראוי".**

ובתפארת שלמה (פרשת נציבים) כתב: **"בזמנינו העיקר לעבודת ה' יתברך, הוא להתדבק אל הצדיקים, כל אחד לפי מדרגתו, וזה הענין פירסם הבעל שם טוב ז"ל בעולם, שכל מי שמפריד את עצמו מהצדיק, ואומר בלבבו מה לי לנסוע לצדיק הדור לבקש תורה מפיו, הלא כמה ספרים קדושים במוסר השכל דרושים לכל חפציהם, בתורה ויראת שמים, אבל באמת אין זה כלום, כי ראיית פני הצדיק הוא מבטל ממנו כל המידות רעות, דהיינו העצלות והעצבות, וכל התאוות רעות רחמנא ליצלן, וגם בצדקה מה שנותן לצדיק זוכה למידות טובות, וכל חסרונו ישלים על ידי דיבוק חכמים".**

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ובספר לשם שבו ואחלמה (ספר הדע"ה חלק ב דרוש ד' ענף יח סימן ה) כתב: "מיום ברוא ה' אדם על הארץ לא היה העולם ריק מאיזה יחידי סגולה בכל דור, כי רק על ידם שורה אור שכינתו ית"ש בהעולם שהוא הנשמה והחיות המחייה ומקיים את העולם. וכן יהיה כל טוב העתיד שהוא המשכת אורו ית"ש למטה רק ע"י הצדיקים, כי הם אשר ימשכו אורו למטה לשכון כבוד בתוכם, אחר שיכלה כל הזוהמא כולו ואחר שיזדכך כל המציאות כולו, ויהיו הצדיקים למשכן ולמקדש לשכון בתוכם ומהם לכל העולם כולו אחר הצירוף והליבוך".

ובספר שיחות מוסר (מהגר"ח שמואלביץ נח תשל"ג) כתב בטעם פנימיות המצוה של שימוש תלמידי חכמים: 'דהיינו להידבק נפשו בנפש רבו ולקבל דרכו את ההשפעה'. וכתב עוד: 'זוהו יובן לנו גם גודל הענין שבראיית רבו, שבה שרבו רואהו נדבקה נפשו בנפש רבו, ועל ידי כך זוכה להשפעה ממרום שעל ידי רבו, והוא על דרך שאמרנו בענין שימוש תלמידי חכמים, שהוא כדי שיהיה דבוק לרבו כדי שיוכל לקבל דרכו את ההשפעה ממרום וכו', וזהו גודל מעלת ראיית רבו, כי גם זה הוא מהאופנים שתדבק נפשו בנפש רבו'.

ובספר תשובות והנהגות (להגר"ר משה שטרנבוך שליט"א, א, תקמ"ז) כתב: "דע עוד דעיקר ויסוד גדול הוא, דכאשר לומדים תורתו של גדול בתורה, מתקשרים אל נפשו, ולכן שפתותיו דובבות בקבר וכו', ולפי קדושת הספר שלומד או המלמד, כך זוכה הלומד לאור והארה לנשמתו, כמבואר בפירוש החסיד יעב"ץ זצ"ל לאבות פ"ו מ"ג, עיין שם בדבריו הנוראים".

פרק ה'

החשיבות להתקרב לצדיק כדי שעל ידי זה יתקרב האדם יותר לַה'

כתב עוד בקונטרס (בעמוד 19) כי מי שאומר שהוא צריך ישות אמצעית בעבודה שלו לה', שעל ידי ההתקשרות וההתקרבות אליה הוא יתקרב לה', זהו עבודה זרה. ובהמשך (עמוד 25) כתב שאם ישות מסוימת היא ישות שמאמינים שהיא מטיבה או שצריכים אותה בשביל להתקרב לה', חל איסור להתקרב או להתדבק בישות זו.

והוא שואל אם כן מה זה שנאמר בספרי פרשת עקב (מובא ברש"י דברים יא כב): "ולדבקה בו. וכי היאך אפשר לו לאדם לעלות במרום ולהדבק בו, והלא כבר נאמר (דברים ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה, אלא הדבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך כאילו נדבקות בו". ומתרץ שבגמרא (כתובות קיא:) מובא שהכוונה היא להשיא בתו לתלמיד חכם ולעשות פרקמטיא לת"ח להנותם מנכסיו. ואין שום רמז שהכוונה להדבק רוחנית, ואח"כ מביא שהרמב"ם כתב שהכוונה היא להשיא בתו לת"ח ולאכול ולשתות עמם ולהתחבר להם בכל מיני חיבור, וזאת כדי ללמוד ממעשיהם. אך מי שאומר שצריך להתדבק בצדיקים כי על ידי זה יזכה להתדבק יותר בה' זהו עבודה זרה.

אך מה נעשה שהדברים הללו מפורשים בראשית חכמה ומהר"ל מפראג והפלאה וחתם סופר ויערות דבש ורש"ש ותולדות יעקב יוסף ותניא ושאר ספרי חסידות שעל ידי שהאדם מתדבק ומתקשר בצדיקים הוא מתדבק עי"ז בה', וכפי שיובא להלן. אלא בעל כרחך שאין בזה שום עבודה זרה, אלא להיפך זוהי מצוה גדולה ותיקון גדול לנפש האדם, וכפי שיתבאר.

והנה במכילתא (בשלח פ"ו) מובא: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו. אם במשה האמינו קל וחומר בה', בא זה ללמדך שכל מי שמאמין ברועה נאמן כאילו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם". ובירושלמי (עירובין דף ה') מובא: "כל המקבל פני רבו כמקבל פני השכינה, וכל העומד לפני רבו כעומד לפני השכינה".

ובספר ראשית חכמה (שער התשובה פרק ששי) כתב: "צריך האדם לידבק בקונו כדי להשיג סוד החיים העליונים כי הוא יתעלה מקור החיים לכל הנמצאים וכו', ועוד שנתדבק בחכמים וצדיקים שהם נקראים חיים והכוונה שהוא יתברך שוכן בהם ובהתדבקו בהם דבק בהקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר ובו תדבק, וכי אפשר לאדם לידבק בהקדוש ברוך הוא אלא שידבק בתלמידי חכמים, וכן את ה' אלהים תירא (דברים י, יט) לרבות תלמידי חכמים. וגן עדן נקרא חיים להורות שעיקר התדבקו בתורה ובחכמים ובצדיקים הוא כדי לזכות אל עולם הבא שעיקר הנשמה דירתה בעולם הבא ששם עץ החיים בתוך הגן".

והמהר"ל מפראג (באר הגולה באר השביעי פרק א') כתב: "אותם שיש להם חיבור וצירוף אל תלמיד חכם, נחשבים כמשפט תלמיד חכם, כי המחובר לדבר הרי הוא כמוהו. וזה כי האדם נקרא בשם אדם בשביל נפש המדברת שבו, כדכתיב (בראשית ב') ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס והוה אנשא לרוח ממללא. ובודאי גם על גופו הוא שם

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

אדם, מפני שכל האברים מתחברים אל נפש מדברת ועל כולם יקרא שם אדם. וכך כאשר האדם יש לו חיבור אל השכל הוא הת"ח, כאשר יש לו חיבור אליו נכנס בגדר עמו. ולכך אמרו (כתובות קיא ב) "לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו" (דברים ל, כ), וכי אפשר להדבק בשכינה, והלא אש אוכלת הוא (דברים ד, כד), אלא הדבק בתלמידי חכמים כאילו דבק בשכינה. ודבר זה מפני **כי התלמיד חכם יש לו דביקות בשכינה, בשביל שיש בתלמיד חכם שכל אלוקי, ולפיכך הדבק בתלמיד חכם, שיש לו דביקות בשכינה, יש גם לו דביקות בשכינה, אף כי אינו תלמיד חכם כלל**".

ובהמשך שם (פ"ג) כתב על מה שאמרו (בגמרא כתובות שם) "עמי הארצות אינן חיים בתחיית המתים": "כי האדם הוא מאברים רבים מידיים ורגלים ושאר אברים עד רמ"ח אברים, וכולם אין בהם חיות מצד עצמם כי אם באבר אחד אשר הוא יושב ראשונה במלכות מקבל החיות תחלה שהוא מוכן לזה, וכאשר האבר הראשון הזה הוא הלב בטל ממנו החיות אז כל האברים בטלים ואין להם עוד חיות. והנה כל בני אדם נחשב כמו אדם אחד פרטי, ויש אנשים שהם מתיחסים ביחוס האבר הראשון אל האדם וכן שאר האברים, לפי מדריגת ומעלת כל אחד ואחד מתיחס כפי מה שראוי. וזה כי הנשיא או המלך אשר הם על העם נקראים ראש שהם כמו ראש האדם, והחכמים שבהם מנהיגים העם בחכמתם ובתורתם כמו הסנהדרין והדיינים נקראים עיני העם וכדכתיב אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ודרשו ז"ל עיני העדה אלו סנהדרין שהם עיני העדה, שהם כמו העינים מנהיגים את האדם ואחרי העינים האדם הולך, וכן הסנהדרין הם מנהיגים את העם והעם הולכים אחריהם. ומזה הטעם נקראו ג"כ החכמים המלמדים לעם חכמה לב העם, כמו שיקראו עיני העדה אותם אשר מנהיגים העם. ודבר זה הוסכם הוא מהחכמים, כי בני אדם בכלל דומה לאדם פרטי ודברו מזה הרבה והאריכו בדברים אלו, והוא באמת דעת חכמים ז"ל במדרשיהם ואין כאן מקומו. מ"מ נלמד כי מדריגת האנשים מתיחסים אל האברים.

ומעתה יתבאר לך דברי חכמים מה שרצו בזה, שכמו שאין חיות לאברים רק אל הלב שהוא מקבל החיות תחלה, ואין אבר אחר מקבל החיות, כך עמי הארץ אשר נפשם נוטה אל החומר העב והגס, הם במדריגת שאר האברים לכך אינם מקבלים החיות הוא התחיה, רק החכמים הם ראשונים לזה, כמה שהם רחוקים מן החומר לכך ראויים לקבלת החיות, כמו הלב שהוא בפרט מצד עצמו ראוי לקבל החיות.

וכאשר ראה ר"א לר' יוחנן רבו שהוא מצטער ע"ז שלא יהיה ראוי לקבל החיות רק החכמים אשר להם שכל העליון הוא התורה, א"ל ר' מצאתי להם רפואה ממקום אחר שיהיו דביקים בת"ח. ביאור עניין זה כמו שאמרנו, כי בני אדם נחשבים כמו אדם אחד פרטי, וכמו שבאדם פרטי אין החיות אל הרגל מצד עצמו רק שמתפשט אליו החיות ומקבל אותו מן הלב, כך כלל בנ"א נחשבים כמו איש אחד פרטי, ובני אדם שהם במדריגת שאר האברים מקבלים החיות ע"י הלב שע"י מקבלים החיות. ולפיכך צריך שיהיו כל האברים דביקים אל הלב, דהיינו שיהיה לבני אדם התחברות אל מי שהוא במדריגת הלב, ואז יקבלו החיות ע"י האדם הפרטי שהוא כמו לב אשר הלב מביא החיות אל שאר האברים, וכאשר נסתם השכל המביא החיות אל האבר אותו האבר הוא מת ובטל, בעבור שנפסק ונכרת מן אשר מביא לו החיות, וכן אותו האדם אשר נחשב במדריגת שאר אברים אם נכרת ונבדל מן אותם שהם ראשונה לקבל החיות אין לו חיות, ולכך הקיום שלו כאשר יתחבר אל מי שהוא אליו במדריגת הלב ואז מקבלים החיות, ודברים אלו הם מושכלים ואין בהם ספק".

ובמקום אחר כתב המהר"ל מפראג (חידושי אגדות שבת ל, כ): "לפי שבעל [ירא] חטא נבדל מן העולם הגשמי, [לכן] הוא שקול נגד הכל, בעבור שהוא בפני עצמו ואינו חלק [הכלל]. ודברים אלו ברורים מאוד. ומי שאמר שכל העולם לא נברא אלא לצוות, רצה בזה כי זה שיש בו יראת שמים הוא משלים הכל. שאין לומר כמו שסובר הראשון, שלא נברא העולם אלא בשביל אותו שהוא ירא שמים, ואין נחשב המציאות בלא יראת שמים. וגם אין לומר שלא יהיה העולם נחשב כלל זולת אותו שיש בו יראה. ולכך אמר לא נברא כל העולם אלא לצוות ולחבר לזה האדם, שבשביל שהכל מתחברים אליו הרי כאילו יש לכלל העולם מדריגה זאת של יראת שמים, כי ערך ירא שמים אל שאר

הבריות, כמו ערך הנשמה אל הגוף, שהנשמה היא נבדלת בלתי גשמי והגוף הוא חמרי, ונברא הגוף שיהיה לה חיבור אל הנשמה, וזה שאמר לא נברא כל העולם אלא לצוות לזה".

ובמקום אחר כתב המהר"ל מפראג (באר הגולה, הבאר השישי): "ר"א בן שמוע אומר הארץ עומדת על עמוד אחד וצדיק שמו, סובר כי הארץ יש לה דביקות בו יתברך על ידי צדיק אחד, במה שהארץ ניתנה לבני אדם ויש בבני אדם צדיק אחד, הרי כי הארץ יש לה חיבור אל צדיק ועל ידי הצדיק יש לה חיבור אל ה' יתברך. כי הצדיקים יש להם דביקות אל ה' יתברך, כי זהו מעלת הצדיק, הרי שהעולם עומד על צדיק אחד".

ובהפלאה (כתובות דף צו.) כתב: "לפי שאחז"ל בפסוק ובו תדבקון וכי אפשר לדבק בשכינה אלא הדבק בת"ח. צריך להבין מאי זה קושיא הלא ענין הדבקות הוא האהבה נפלאה כי תדבק נפשו, ולמה דבר זה מן הנמנע בנשמת רוח חיים חלק אלוה ממעל. והרי פירושם הוא יותר מזה שאמרו הדבק בת"ח ובוה מקיים ובו תדבקון. ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו לומר שהדבק בת"ח הוא נקרא דבק בה' עצמו יתברך. ותו וכי מצות עשה זו לא יהיה אלא בתלמידים או בשאר אנשים ולא בחכמים עצמם ואל מי ידבקו כיון שהם מלמדים אחרים וכי מרע"ה לא היה מצוה על ובו תדבקון.

ויראה הענין הוא כי התורה ניתנה לכל ישראל וכולם מצווים על מצות ובו תדבקון כאמור ואתם הדביקים בה' אלמלא חיים כולכם וגו'. וע"ז יהיה קושיתם כי הת"ח העוסקים בתורה תמידי והם דברי אלהים חיים כמ"ש בזוהר הוא ואורייתא חד. א"כ הוא מתדבק נפשו בחלקו בתורה שהוא שורש נשמתו כידוע אבל יתר העם שאינם מגיעים למעלה זו. או אפילו העוסק בתורה והוא מן התלמידים שלא שמשו עדיין כל צרכן אשר לא ישיגו אור התורה אף שעוסקים בה הוא מן הנמנע שידבק בשורש נשמתו, אך על זה נאמר יעקב חבל נחלתו, כמו שהחבל חזק מאוד והוא ע"י דביקות נימא בנימא, כן ישראל כל אחד מתדבק בצדיק וחכם ממנו בשמושו ודביקות אליו, וזה בזה, עד כי יתחזקו ויעלו כולם בחבל נחלת ה' ובו תדבקון, וזה שאמרו חז"ל במרע"ה שאמר לכל ישראל ובו תדבקון, והוא מן הנמנע אם לא ע"י דביקות ת"ח כנ"ל".

והחתם סופר (בדרשות ר"ע טו"ג) כתב: "כלל ישראל בעיקר האמונה כולם מאמינים בה' ונביאיו וחכמיו, ובהם הם כמו נפש אחת, כמו שפירש רש"י (בראשית מ"ז כ"ו) על הפסוק כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו וגו', נפש לשון יחיד, אמנם אחר המדרגה הזו עולים במעלות, זה למעלה מזה וזה למעלה מזה, עד מדרגת משה רבינו ע"ה ותחסרהו מעט מאלקים (כ"ה כ"א ע"ב). והיות דבמדרגה התחתונה בעיקר האמונה כולם שוים, לכן אע"ג דשוב מתפרדים במדרגותם, עדיין מתדבקים זה בזה עד גבוה מעל גבוה ית"ש, עד שהקטן בישראל מתדבק באלקים חיים על ידי גדולי ישראל שהוא דבוק בהם, על דרך "אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'" (דברים ה' ה'). ועיקר הדביקות על ידי שכל העדה כולם קדושים ועם אחד ממש בעיקר שרש האמונה ותורת ה', ומשם יתפרדו והיו למדרגות".

וביערות דבש (ח"ב דרוש י"ד) כתב: "כבר כתב הרמב"ם מיום שחרב בית המקדש אין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ה"א), ופירש הרמב"ם (שם בפירוש המשניות) היינו תלמיד חכם וצדיק שהוא ערך ד' אמות ובו שורה שכינה, ולכך מתאווים המלאכים שיהיה צדיק למעלה במדור שלהם, כדאמרינן (כתובות קה ע"א) אראלים ומצוקים תופסים וכו', כי על ידי כך משיגים הארת השכינה, כי שם בצדיק מקום מקדש ה' וכו', ולכך בהעדר הצדיק, בעו"ה נסתלקה השכינה".

וכן כתב רבי יהונתן אייבשיץ גם בספרו תפארת יהונתן (במדבר טז, ג): "ידוע שתמיד יש בדור צדיק אחד שהוא מרכבה לשכינה וממנו שואף זורח לכל העם, וכמו שאמרו אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ר"ל צדיק שהוא ד' אמות של הלכה, וזה ענין תכלת המורה על כסא הכבוד כמ"ש בגמרא, ולזה בא המצוה ליתן על כל הפתילין פתיל תכלת בקשורין, להיות כל ישראל דבוקין בצדיק אחד אשר הוא המרכבה לכבוד ה' ועליו

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

חופף ה', וכן היו מלכי ישראל הכשרים, כדמצינו לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל ואבחר בדוד, פתח בעיר וסיים במשפחה, אלא להורות דעיקר המרכבה לשכינה הוא הצדיק, ובהשתדלותו משרה שכינתו על הבית, ולכך כתיב וישב שלמה על כסא ה'".

והרש"ש (בכוונת היחוד של קריאת שמע דערבית) כתב: 'כוון לדבק ולקשר חיה שלו עם חיה של הצדיק וכו', נשמתו עם נשמת הצדיק'.

ובתולדות יעקב יוסף (פרשת יתרו אות ו) כתב: "במכילתא, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אם במשה האמינו קל וחומר בה' ומה תלמוד לומר במשה, ללמדך שכל המאמין ברועה ישראל כאלו מאמין במי שאמר והיה העולם ע"כ. וכבר הקשו המפרשים בזה, דהתחיל להקשות אם במשה וכו', ואם כן הקושיא למה לי בה', ומסיים מה תלמוד לומר במשה. ועוד דמשני כל המאמין ברועה ישראל וכו', דצריך הבנה בענין האמנה זו ברועה ישראל, איזה תועלת יוצא מזה לעבודת ה' יתברך שיהיה נחשב כאילו מאמין בו יתברך, שהאמנה בו יתברך הוא הדביקות והוא תכלית השלימות, וכו'.

ומשני דבא ללמדינו ענין חדש, שכל המאמין ברועה ישראל וכו'. והוא כי צריך המנהיג הציבור לשם שמים להישיר את העם בגשמי וברוחני, לא בעובדא ובמלולא בלבד לומר תוכחה ומוסר, רק גם במחשבה שיקשר את עצמו בו יתברך עם בני דורו ולהעלותו ודבקו בו יתברך. ובתנאי שגם הם ידבקו את עצמן אל ראשי הדור, ואז יוכלו ראשי הדור לאחוז בידן ולהעלותו וכו'. אם כן שפיר מבואר שכל המאמין ברועה ישראל והאמנה זו שיאהב אותו ולדבקה בו, וכמ"ש בראשית חכמה שער אהבה פי"ב יעו"ש מענין האמנה ובטחון ואהבה, הכל מקושר זה בזה יעו"ש. וזה שאמרו כל המאמין ברועה ישראל כאילו מאמין בו יתברך, כי יהיה זה הדרגה וממוצע לזה. וזה שנאמר ויאמינו בד', והיינו על ידי שהאמינו במשה שנתדבקו בו, ומשם עלו שהאמינו ונתדבקו בו יתברך וק"ל.

ומעתה מה שאמרו חז"ל על מצוה ובו תדבק, הדבק בת"ח, אינו מוציאו מהפשוטו. כי על ידי שידבק את עצמו לת"ח הדביקים בו יתברך על ידי תורתו ועבודתו, אז על ידי דביקותו בו יכול להגיע למדריגת דביקות בו יתברך וכאמור. וכן בענין היראה, אי אפשר לקשר כל המדריגות של כל מיני יראה בשרשן כי אם על ידי יראת הת"ח".

ובדגל מחנה אפרים בפרשת קורח כתב: "כי זה גלוי שכל העולם כולו עומד על עמוד אחד וצדיק שמו, ומהו בחינת צדיק, כי הוא מקשר ומייחד כל העולמות להקב"ה וברוך שמו וממשיך לכולם חיות אלוקות, וזהו שתרגם אונקלוס דאחיד בשמיא ובארעא, היינו שעושה אחדות בין השמים שמים לה' ובין הארץ אשר נתן לבני האדם לעובדה ולשומרה, ועל ידי הצדיק נעשה התקשרות ואחדות גמור ביניהם, והני מילי כשהעולם הם מקושרים לצדיק אז הוא יכול לקשר כל העולם להקב"ה ואם לאו לאו".

ובתניא (פ"ב) כתב: "יש רבבות מיני חילוקי מדרגות בנשמות גבוה על גבוה לאין קץ, כמו גודל מעלת נשמות האבות ומשה רבינו ע"ה על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיחא שהם בחינת עקביים ממש לגבי המוח והראש, וכן בכל דוד ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחינת ראש ומוח לגבי נשמות ההמון ועמי הארץ, וכן נפשות לגבי נפשות, כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה וכו', כי יניקת וחיות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם. ובזה יובן מאמר רז"ל על פסוק "ולדבקה בו" שכל הדבק בת"ח מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש, כי ע"י דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושורשם שבחכמה עילאה שהוא יתברך וחכמתו אחד וכו', [והפושעים ומורדים בתלמידי חכמים יניקת נפש רוח ונשמה שלהם מבחינת אחוריים של נפש רוח ונשמת תלמידי חכמים]".

פרק ו

כח הצדיק לתקן נשמות ולכפר עוונות

כתב בקונטרס (עמוד 22) שאין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה, רק ה' לבד הוא הסולח, ומביא מרש"י שלא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר "כי לא ישא לפשעכם". ולכן אסור להאמין שהצדיק מוחל עוונות.

והנה אכן זהו ודאי שאנו מבקשים מה' מחילה וסליחה ולא מאף אחד אחר, כי לו לבד חטאנו, ורק הוא יכול לסלוח לנו. וגם התשובה היא להתוודות לפני ה' ולא לפני אף אחד אחר. מה שיש כח לצדיקים לכפר עוונות זהו לא משום שהם סולחים לנו, אלא באופנים אחרים, כגון שהם מתפללים עלינו לה' שיסלח לנו, וכמו שאמרו בגמרא "מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", ופירש המהרש"א שם: "ואיש חכם יכפרנה ממש, שהוא מבקש על כפרת עון, וע"ז סמך ואמר שע"י תפלתו באור פני המלך מלכו של עולם ניתן לחולה ההוא חיים", הרי שהצדיק יכול לבקש מה' שיסלח לאדם ויכפר לו.

וכן ישנו עוד אופן אחר שהצדיק סובל עוונות בשביל ישראל ועי"ז הוא מכפר להם, כמו שמצינו בגמרא (סנהדרין לט.) שיחזקאל סבל יסורים למרק עוונותיהם של ישראל. וכן כתב הרמב"ן (שמות לב, לב) לענין חטא העגל: "כי משה אמר ועתה אם תשא חטאתם, ברחמיך, ואם אין מחני נא תחתם מספר החיים ואסבול אני ענשם".

וכן ישנם עוד אופנים אחרים, שגם לאחר הסליחה עדיין צריך לתקן את הפגם שנוצר על ידי החטא, וזה יש בכח הצדיקים לתקן. שהרי כתב בספר התניא (אגרת התשובה), שאף שהאדם עשה תשובה שלימה זה מועיל רק לענין שלא יענש על מה שחטא, אמנם כדי שיהיה לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו יתברך כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו, בזמן בית המקדש היה צריך להביא קרבן, ובזמנינו יש צורך בתעניות וסיגופים רבים על כל חטא, כמבואר בכתבי האריז"ל. וכמו כן כתב הרמב"ם שהעובר על כריתות ומיתות ב"ד, תשובה ויום הכפורים תולין ורק היסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה. וא"כ גם לאחר שהאדם חזר בתשובה וה' סלח לו עדיין יש צורך לתקן בשלימות את מה שפגם. וכפי שמצאנו שהכהן גדול ביום הכיפורים היה מקריב קרבן לכפר על עוונות כל ישראל. ומרוב אהבת ה' לעמו נתן כח לצדיקים לתקן את נשמות ישראל ולהעלותם, וכמו שיתבאר.

ובגמרא (מסכת סוכה דף מה:) מובא: "אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו". וברש"י שם פירש: "לפטור - בזכותי אני סובל כל עונותיכם, ופותרן מן הדין".

ובערוך לנר שם כתב: "בזוהר פרשת ויחי בפסוק ושכבתי עם אבותי נראה דרבי שמעון באמת פטר בימיו את העולם מן הדין, דהכי ר"ש אמר שם אבל דא מהניא להו דאנא שכיח בעלמא ואנא סימנא וסמכא בעלמא דהא בחיי לא יתיב עלמא בצערא ולא אתדן בדינא דלעילא עכ"ל, הרי שפטר העולם מדין של עולם הזה ומדין של מעלה".

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ובגמרא (עירובין יט.) מובא: "הא דכתיב עוברי בעמק הבכא - ההוא דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו, בר מישראל שבא על הגויה דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה".

ובגמרא סוטה י' ע"ב מובא בענין אבשלום שדוד המלך אמר ז' פעמים בני בני והוציאו מז' מדורי גיהנם והכניסו לגן עדן, (ובספר חיי מוהר"ן (סימן רח"צ) מובא שאמר מוהר"ן מברסלב ז"ל: "אמר לאחד, שהכח שהיה לדוד המלך עליו השלום לומר שמונה פעמים אבשלום בני בני ועל ידי זה העלה אותו משבעה מדורי גיהנם והכניסו לגן עדן, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, (סוטה י'). זה הכח יש לו גם כן, שהוא יכול זאת גם כן להעלות בדיבורו בעלמא את האדם מכל השבעה מדורי גיהנם ולהכניסו לגן עדן"). ובגמ' חגיגה ט"ו ע"ב מובא שרבי יוחנן הוציא את אחר מהגיהנום.

ובזוהר חדש (לך לך כה.) מובא: "הצדיק אומר לשרו של גיהנום שהרשעים הגמורים שלא שבו בתשובה מעולם הוא נותנם לו, אבל: "רק אשר אכלו הנערים", חוץ מאותם אשר לימדו לנערים תורה, וחלק האנשים אשר הלכו אתי באותו העולם (דהיינו שהיו מקושרים לצדיק בעולם הזה), תדע שאחזיק בהם ולא אתנם לך, אף על פי שראויים ליענש". ועוד מובא שם שאמר רבי אליעזר בן רבי שמעון לזקן אחד: "כוחי גדול בעולם הזה ובעולם הבא, ולא אתן למלאך הממונה על הגיהנום לנגוע בך, ואני אביא אותך לעולם הבא, בכוחי הגדול שיש לי שם".

ובזוהר פנחס (רכ:): מובא: "אפילו צדיקים גמורים כשעוברים מהעולם הזה לעולם העליון יורדים לשאול, ולמה, לפי שהם לוקחים כמה רשעים משם ומעלים אותם למעלה, ואיזה רשעים יכולים הם להעלות, אותם שהרהרו בתשובה בעולם הזה, ולא יכלו לעשות תשובה כי הסתלקו מהעולם, והצדיקים יורדים בשבילם לתוך השאול ומעלים אותם משם".

ובתולדות יעקב יוסף (פרשת בהר אות טו) כתב: "שמעתי בשם הרב המגיד מבאר על פסוק עוברי בעמק הבכא וגו' (תהלים פד, ז). שכמו שענין ירידת הצדיק בפתחי גיהנם הוא להעלות נשמות הרשעים שהרהרו בתשובה בעה"ז על ידו, כך הענין בעולם הזה, בכל יום ויום או באיזה זמנים שיוורד הצדיק ממדריגתו כדי שיתחבר את עצמו עם אותן הפחותין במעלה שלא עלו כלל או שעלו וירדו ממדריגתו, ועכשיו כשיוורד הצדיק ג"כ ממדריגתו ויחבר את עצמו עמהן, אזי כשיחזור ויעלה למדריגתו אזי אגב יעלה עמו וכו'. אך דכל זה שעולה עמו היינו כשרוצה להתחבר עמו, אבל מי שאינו רוצה להתחבר עמו ודאי שאינו עולה עמו. ועפ"ז פירש הש"ס כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו וכו' (שבת קיט ע"ב), ור"ל שמבזזה בעינו לאחוז בו שיעלה עמו וכו'".

ובמקום אחר (פרשת צו אות א) כתב: "כל המתגאה נגד התלמיד חכם שירד אל המדריגת הגיהנם כדי להעלות נשמת הרשעים משם, והם מבזין אותו ואינן רוצין לדבק בו, ודאי אין רפואה למכתו, שנידון באש בגיהנם, שנאמר על מוקדה באש לא נופח וק"ל".

ובשער הכוונות (קבלת שבת דרוש א') מובא: "הנה משה רבינו ע"ה הוא משתדל בזהירות ובזריזות גדול בכל ערב שבת להעלות כל ניצוצות הנשמות הניתנות בעמקי הקליפות ואינם יכולות לעלות משם, וכן הנשמות של בני אדם התחתונות שאין בידם מעשים טובים הראויים לעלות, בסוד תוספת שבת, הנה משה רבינו ע"ה בכל ערב שבת יורד הוא וכמה רבבות נשמות צדיקים אחרים עמו אשר בעולם הבא כל אחד כפי בחינתו, יורד ומעלה את הנשמות של התחתונים של המתים ושל החיים כל אותם שאינם יכולות לעלות מעצמן כנזכר".

ובליקוטי תורה להאריז"ל (תהלים פד) כתב: "זה סוד אומרם ז"ל כי צדיק העובר בגיהנם לוקח שם נפשות, שנאמר ולוקח נפשות חכם, ואז ילכו מחיל אל חיל, מישיבה אל ישיבה. באופן, שזוכות אלו הנפשות ליכנס בעבור הצדיק לפני ממציתם, בהיותם לבוש לנשמת הצדיק".

ובשבחי האר"י ז"ל מובא: "פעם אחת הלך האר"י ז"ל ללמוד תורה עם תלמידיו בשדה, וראה שכל אילנות היו יושבים עליהם נשמות לרבבות, וכן סמוך לשם היה נהר, וראה על פני המים היו שטים וניגרים נשמות לאלפים ולרבבות. כיון שראה אותם, שאל מה טיבן. והשיבו לו, **ששמעו ממנו מקדושתו שיש כח בידו לתקן אותם, ושהם הנשמות שנדחו מחוץ לפרגוד שלא עשו תשובה, ועל הגלגולים שמתגלגלים בעולם הזה. והחכם הקדוש הבטיח אותם להעלותם בכל מה דאפשר.** והחכם סיפר אחר כך הדבר לתלמידיו, כי ראו אותו שואל ומשיב ולא ידעו מה, וסיפר להם כל המאורע".

ועוד כתב שם: "איתא בחיבורים של הרב ז"ל, שאלו הנשמות (המתגלגלות בעולם) **יכול להעלותן צדיק אחד המתפלל והיודע לפתוח השערים, ולקשר רוחניות כל העולמות, ולהעלותם בסוד מיין נוקבין, וגורם יחוד למעלה עם אותן התפילות, ומתאחזים בו נשמות לאלפים, ודוחקים ונכנסים בו, מפני שתפילה כזאת אל יש בה ביד מקטרג לקרב אצלה, ועל כן יכולין אלו הנשמות ליכנס.**"

ובספר מגלה עמוקות (פ' חיי שרה) כתב: "**כשצדיק נפטר מעלה כמה נשמות עמו, זה שאמרו (שמואל א') מוריד שאול ויעל שהוא מעלה ניצוצות הנידחות ממקום למקום ומגיען למדריגה העליונה, זה שאמר יעקב (בראשית ל"ז) ארד אל בני אבל שאולה להעליהו ולהגיעו אל מדריגה יותר גבוה, זה שאמר ר' מאיר כשימות יעלה אלישע אחר עשן מקברו. זה סוד ערי מקלט שיושב הרוצח עד מות הכהן גדול כי אז הולך.**"

ובשל"ה הקדוש (פרשת קדושים תורה אור ל"ה) כתב: "**כי צדיק מציל כמה נפשות מגיהנם ומזכם לעולם הבא, כענין שמצאנו באלישע אחר (חגיגה טו:).**"

ובביאור הגר"א (משלי יד, יט) כתב: "**צדיק ה' בכל דרכיו, כי כל דבריו באמת ויושר, אעפ"כ כשמשלם גמולו אינו משלם כפי הדין ממש, כי חסיד בכל מעשיו ואינו משלם לרשע כגמולו ממש, אך יד ליד לא ינקה רע כלומר הרע לבריות אין מנקין לו כלל, רק משלמין לו יד ליד ממש כפי רשתו. נמצא הרע לבריות יושב בגיהנם יותר מהרשע לשמים לבד, והיינו שאין הרע לבריות עולה מן הגיהנם עד שילך הצדיק דרך הגיהנם ואז מעלה אותו הצדיק.**"

ובספר בניהו בן יהוידע (תענית כט.) כתב: "**אותו הגמון מזומן לחיי עולם הבא. הדבר יפלא, דלפי דעת רבינו האר"י ז"ל מזומן לחיי עולם הבא הוא גדול מבן עולם הבא, ובמה זכה אותו הגמון כל כך בפעם אחת בלי הדרגות. ונראה לי בס"ד דאין הכי נמי יבא בגלגול ויעשה מצות ומעשים טובים, שיהיה ראוי על ידם להיות מזומן לחיי עולם הבא. או יובן הכונה שיהיה נתלה ברבן גמליאל בעליה שיעלה עמו, כספינה של אש שמושכת עמה ספינה פשוטה, והולכת כמוה עמה ביחד ממש.**"

ובשבחי הבעש"ט (סי' כ"ז) מובא, שהבעש"ט היה מאריך במנחה של ערב שבת עד צאת הכוכבים, ואמר הטעם לגיסו רבי גרשון מקיטוב **שכשמגיע למחיה מתים ומכוין יחודים ובאים אליו נשמות מתים לאלפים ורבבות וצריך לדבר עם כל אחד מפני מה נדחה ממחיצתו, ועושה לו תיקון ומתפלל בעדו ומעלהו, והם רבים כל כך שאם היה רוצה להעלות כולם היה צריך לעמוד שמונה עשרה שלוש שנים, אך כששומע הכרוז שמכריז מקודש מקודש ואי אפשר עוד להעלות הנשמות הוא פוסע מן השמונה עשרה.**

ובתולדות יעקב יוסף (פ' קורח) כתב: "**שמעתי ממורי זלה"ה, כי תיקון בעלי תשובה, העיקר הוא ע"י גדולי הדור שיכול להעלותו ולקשרו בשורשו וכו'.**"

ובתפארת שלמה בפרשת אמור כתב: "**ידוע גודל מעלת הצדיקים ודיבוק חכמים שבדור אשר מפיהם אנו חיים, וכל הדבוק בהם לא יזנח לעולם וכו', ודבר זה גילה לנו הבעל שם טוב ז"ל בדורו, ומאז כן הוא בכל דור ודור ודורשינו עד ביאת הגואל, כל הדבוק בהם, יש להם עלייה, לכל הנשמות, לא ידח ממנו נידח.**"

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ובדגל מחנה אפרים (פרשת שמייני) כתב: "אדוני אבי זקני זללה"ה (הבעש"ט) אמר, **שעיקר תיקוני התשובה אי אפשר בלא הצדיק, שרק על ידי הצדיק יוכל להתעלות**, ואדם הראשון לא היה יכול לתקון כי אם באבות הקדושים כנודע". ובפרשת מצורע כתב: "שמעתי מאבי אדוני זקני זללה"ה כי **כל עליות של האדם אי אפשר להיות כי אם על ידי ראשי וצדיקי הדור**, הן המידות של האדם הן דיבורים שלו הכל הצדיק יכול להעלות, ויש שני בחינות בזה, יש אנשים שהצדיק מעלה אותן בתורתו ותפילתו, ויש אנשים שאינו יכול להעלותן כי אם בשיחה שלו וכו", עיי"ש.

ובפרשת תזריע כתב: "קיבלתי מחכמי ישראל שהיו אצל אדוני אבי זקני זללה"ה (הבעש"ט) **שגדולי הדור הם יכולים לטהר נשמות ישראל המטונפות בכל לכלוך טומאת זוהמת עבירות ר"ל, ובהם תלוי כל עיקרי התשובה**".

ובמאור ושמשי (פרשת נשא) כתב: "הנה הגם בעוות אדם דרכיו והולך בעצת היצר, הלא בשובו מדרכיו וחי על ידי לימודו בתורה לשמה והתמדתו בו, כמו שאמרו חז"ל אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שני דפים וכו'. אמנם הנה מבלתי חברת הצדיק והדבקו בו קשה לעשות תשובה כהוגן וכמעט בלתי באפשרות כלל, ומה גם בדורות הללו נתמעטו הלבבות. אך **העיקר לחבר את עצמו לצדיקי הדור ולקדושים אשר בארץ המה אשר הם יקשרו את נפשו לשרשו ויורו לו לשוב באמת ובלב שלם אל ה' וירחמהו ויתוקן כל שרשי הבריאה. ובהיותו דבוק ונכסף להצדיק והצדיק מקשר נשמתו למעלה בשרשו, גם כוחו יפה לעשות תיקוני תשובה בפני עצמו כראוי**".

ובספר תפארת שלמה (על מועדים, חנוכה) כתב: "שמנים רמז לנשמה ופתילות רומז לגוף. השמנים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת, שלא היה להם עליה בשבת, כידוע שיש כמה פגמים שהאדם ח"ו פוגם אשר עיי"ז נדחה כמה וכמה זמנים מלעלות למקום שרשו. על כל זאת גדול כח שבת וחנוכה להיות עליה גם לנשמות הנדחים לחוץ וכו'. וכל זה רמזו לנו להבין גודל כח הצדיק הדור כי הוא צינור להוריד ההשפעות ועל ידו יהיו כל התיקונים הנ"ל, כאשר שמענו מעשה שהיה בימי הבעש"ט ז"ל שבא אליו גלגול מאדם גדול אחד שהיה בימי האר"י ז"ל ומאותו הזמן **כמה מאות שנה היה מצפה עד אשר בא הבעש"ט לתקן נשמתו**. ולא השיגה ידו להיות זוכה לבא לצדיקי הדור שהיו לפניו כי לא הניחוהו עד זמן הבעש"ט ז"ל. ולהבין הדבר מה זה הדבר תולה ברצון הצדיק, הלא ה' ברחמיו בידו להוציא אסורים חפשי ולמה היה צריך להתמהמה עד כה שיכמרו רחמי הצדיק עליו. אכן מראשית בריאת העולם כן עלה ברצונו יתברך שמו להיות צדיק מושל כו' כמ"ש (תהלים קיב, ד) חנון ורחום וצדיק. והצדיק יסוד עולם הוא האמצעי אשר על ידו יבוא הישועה לתקן שרשו למעלה".

ורבי צדוק הכהן מלובלין כתב (תקנת השבין אות טו): "**נשמתן של רשעים הנשרפת באש של גיהנום לכלות עוון ולהתם פשע שהיתה משוקעת בהם, שורשם שבקדושה שהוא האפר הנשאר תיקונו שיוכל לחזור לקדושה לגמרי ולהתגבל עם רקב הגוף לשוב לחיות חיי עולם בקדושה הוא רק על ידי הצדיקים, כל אחד על ידי איזה צדיק שמשורשו שהוא אפר תחת כפות רגליו, ועל ידי שנוגע בהצדיק נמשך בו חיות, כענין האיש שנגע בעצמות אלישע ויחי (מלכים - ב י"ג, כ"א), כי בעולם הזה שהרע גובר הטומאה שהוא חלק אדם רע וסיטרא אחרא היא מטמא אחרים במגע, אבל הקדושה אינו מקדש בנגיעה בעלמא, ומכל מקום מצינו גם בעולם הזה כל הנוגע במזבח יקדש לענין פסולין שאם עלו לא ירדו, ומכל מקום גם זה לא לכל פסולין רק לאותן שהיו פסולם בקודש, ולעתיד ישאר רק אותם שהיה פסולם בקודש דהיינו זרע יעקב אבינו ע"ה ששורשם בקדושה רק אחר כך נפסלו על ידי מעשיהם, והצדיקים הם הכהנים הנגשים אל ה' העומדים על גבי המזבח שלמעלה, וכשהרוח מפזרתן תחת רגליהם הרי הם נוגעים במזבח ונעשו קודש ולחמו של מזבח ולא ירדו עוד, שגם הם עולין לאשה ריח ניחוח לה' ואפרן נעשה דשן המזבח של מעלה מנשמותיהם של צדיקים והמחובר לטהור טהור**".

ולענין כח הצדיק לסבול יסורים ועיי"ז לכפר עוונות ישראל, כתב הרמח"ל (דרך ה' ח"ב פ"ג אות ח'): "השקיפה החכמה העליונה על כל מה שהיה ראוי שימצא לתיקון המין, שיעשה ממנו קיבוץ השלימים שזכרנו למעלה. וראתה שהיה ענין נאות להם מאד, **שיהיה בכח קצתם להועיל לקצתם ולהיטיב להם**. פירוש - שלא יוחלט הדבר, שרק מי שיגיע

בכח שלו עצמו אל השלימות יהיה מן הנמנים בקיבוץ בני העוה"ב, אלא גם מי שכבר יגיעוהו מעשיו שבהיתלותו באחר זכאי ממנו, יוכל ליהנות בשלימות, הנה יכנס בכלל ההוא, אלא שיהיה במדריגה תחתונה, שהיא מדריגת הנתלה בחבירו. ונמצא שלא ידחה מן השלימות לגמרי, אלא מי שלא יהיה ראוי ליהנות בו, לא מצד עצמו ולא מצד היתלותו בזולתו. ונמצאת על ידי זה ההצלה מרובה, וירבו יותר הנהנים. ואולם הנהנים ומהנים לאחרים, ודאי שאלו יהיו היותר גדולים בקיבוץ ההוא, והם יהיו הראשים, והצריכים לתלות בהם יהיו משועבדים להם וצריכים להם.

וכדי שיהיה מקום לתיקון הגדול הזה, קשר מתחלה את האישים זה עם זה, והוא ענין 'כל ישראל ערבים זה לזה' שזכרו ז"ל, כי הנה על ידי זה נמצאים מתקשרים קצתם בקצתם ולא נפרדים איש לעצמו. והנה מדה טובה תמיד מרובה, ואם נתפסים זה על זה בחטא, כל שכן שיועילו זה על זה בזכות. ואמנם על פי שורש זה נסדר, **שיגיעו צרות ויסורין לאיש צדיק, ויהיה זה לכפרת דורו.** והנה מחיוב הצדיקים הוא, לקבל באהבה היסורין שיזדמנו לו לתועלת דורו, כמו שהיה מקבל באהבה היסורין שהיו ראויים לו מצד עצמו. **ובמעשה הזה מטיב לדורו, שמכפר עליו,** והוא עצמו מתעלה עילוי גדול, שנעשה מן הראשים בקיבוץ בני העוה"ב וכמ"ש.

ואולם מזה הסוג עצמו ימצא עוד מין אחר יותר גבוה במעלתו מאותו שזכרנו. וזה כי מה שזכרנו, הוא **שילקה הצדיק על בני דורו שהיו ראויים לעונש גדול מאד וקרובים לכליה או לאבדון, והוא ביסוריו מכפר עליהם ומצילים בעוה"ז ומועיל להם גם לעוה"ב.** אמנם יש עוד יסורין שניתנים לחסידים היותר גדולים המושלמים כבר בעצמם, והם לעזור למה שצריך לכלל גלגולי ההנהגה שיגיעו אל הסוף שהוא השלימות. ופירוש הענין, כי הנה מצד הסדר הראשון שהוסדר להנהגת העולם וגלגוליו, כבר היה צריך לאדם שיסבול קצת צער, לשיגיע הוא וכל העולם עמו אל השלימות. והוא מה שהיה מתיילד ונמשך מהעלם אורו ית' והסתר פניו, שהושם לאחד מיסודות עניני מצבו של אדם כמ"ש"ל. וכל שכן אחרי שרבו הקלקולים בעולם, מצד חטאים על חמאים גדולים ועצומים שנעשו בו, הנה נתרבה יותר ההסתר ונעלם הטוב, ונמצא העולם ובריותיו במצב שפל ורע. וצריך על כל פנים, שעל ידי גלגולים שתגלגל חכמתו הנפלאה בעולם, יגיעו הדברים אל תיקון. ומעיקרם של גלגולים הוא, שיקבלו בני האדם עונשים כדי רשתתם, עד שתמצא מדת הדין מפויסת. ואולם **סידר האדון ב"ה, שהשלמים וחשובים יוכלו לתקן בעד אחרים וכמ"ש, ותפגע בהם מדת הדין תחת פגעה בכלל העולם.** ואמנם כיון שהם בעצמם שלימים וראויים לטוב, שהם מתיסרין רק בעבור האחרים, ודאי שתתפייס מדת הדין במועט בהם כבמרובה בחוטאים עצמם. ולא עוד, אלא שעל ידי זה זכותם נוסף וכוחם מתחזק, וכל שכן שיכולים לתקן את אשר עיותו האחרים. והיינו כי לא די שיתקנו למה שבבני דורם, אלא גם לענין כל מה שנתקלקל העולם מאז נהיו בו חטאים ועד עתה. ובודאי שאלה יהיו אחר כך בקיבוץ השלימים, ראשי הראשים והיותר קרובים אליו יתברך.

פרק ז'

לקשר עצמו לצדיק קודם התפילה כדי
שהצדיק יעלה את תפילתו

עוד כתב בקונטרס (עמוד 12) שאסור לאדם לקשר את עצמו או תפילתו או מצוותיו לצדיק שיעלה את תפילתו לה', ואם עושה כך הוא עובד עבודה זרה. ומסביר באריכות שאין מושג כזה להתפלל דרך ישות מסויימת, אלא התפילה צריכה להיות לה' בלבד, ולא יערב אחר איתו, ומביא מהרמח"ל שכתב שהאדם בתפילתו נושא ונותן עמו ממש יתברך ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש.

והנה תחילה יש להקדים כי מובא בהרבה ספרים שהצדיקים מעלים את התפילות, והרי לשיטת הקונטרס זה עצמו עבודה זרה, כי אם כן יוצא שיש בכח הצדיק להרע או להטיב, שהרי אנו צריכים אותו שיעלה את התפילות. ועוד שאם כן יוצא שהאדם מתפלל דרך ישות מסויימת. אך למעשה מצאנו בזוהר (ח"א כג, ב) שכתב שהמלאכים מעלים את התפילות למקומם הראוי למעלה, (וכן אנו אומרים בסליחות "משמיעי תפילה השמיעו תפילותינו לפני שומע תפילה"), וא"כ כשם שמה שהמלאכים מעלים את התפילות אין זה עבודה זרה כך גם מה שהצדיקים מעלים את התפילות אין זה עבודה זרה. ואין זה נחשב כלל שהאדם מתפלל דרך ישות מסויימת, כי פשוט וברור שהתפילה היא רק לה' יתברך בעצמו והאדם צריך להרגיש בתפילה שה' כנגדו ממש ולכוון בתפילתו רק לה' יתברך לבדו, אך אין זה סתירה לכך שיש צורך במלאכים ובצדיקים שיעלו את התפילות למקומם הראוי. וכבר מצאנו בזוהר שתפילה בלא יראה ואהבה אינה עולה למעלה, וא"כ יש צורך בצדיקים שיעלו את התפילות שאינם ראויים למקומם הראוי.

והרמ"ק (אילימה, עין כל תמר ה' פרק י"ד) כתב: "השכינה תסבב על האדם כשר והגון מישראל, אפילו שיהיה רק אחד לבד בדור, כמו שת חנוך משותלח נח אברהם יצחק ישראל וכל כיוצא, ואפילו בדורות האחרונים, כל מי שיהיה מזכך עצמו, שכינה עמו, והיא נוטלת שבח כל התחתונים ושאר כשרי ישראל ותפילתם ועבודתם ע"י הכשר ההוא ראש הדגל, כדי להמשיך התוספת הנזכר המשובח ההוא וכו'. וכמו שיהיה הדרוש לערך מציאות האדם עם מציאות החיה והבהמה כדפירשו רז"ל (פסיקתא דרב כהנא ט, א) 'אדם בשביל בהמה', כך יערך לערך עבודת ישראל הסתמית של כלל עם ה' לעומת צדיק מיוחד בדור, שיהיה עולה על כולם, ויהיה השכינה משכנה העיקרית בו, מפני שהוא מייחד אותה בבחינה הגונה ומשובחת, וענין זה יהיה שבח שלה יותר מכל תפילתם של ישראל, ויהיו תפילותיהם של ישראל כולם עולות דרך הסולם הזה, וכענין שפירשתי ערך הבהמות אל האדם, כך הם ערך שאר האדם אל הצדיק שיזכך עצמו ויעשה עצמו מרכבה אל השכינה במעשיו ההגונים וכיוצא".

ובספר חסד לאברהם (מעין א נהר ז) כתב: "השכינה מחזרת תמיד על אדם כשר והגון מישראל, ואף שיהיה רק אחד לבד בדור כמו שת חנוך משותלח נח אברהם יצחק ויעקב וכיוצא, ואפילו בדורות האחרונים כל מי שמזכך עצמו השכינה עמו, והיא נוטלת שבח כל התחתונים ושאר כשרי ישראל ותפילתם ועבודתם ע"י הכשר ההוא ראש הדגל".

ובספר מגלה עמוקות (פרשת וישב) כתב: "על יוסף איתמר (משלי כח) "איש אמונות רב ברכות", יוסף הוא אמו"ן כנרמז בפסוק ב"ן זקני"ם הו"א ל"ו, ס"ת אמו"ן מוצנע פדגוג מכוסה, הוא רב ברכות לראש צדיק, הן הן **שלשה תפלות ביום אחד שהוא המקבל ועושה עטרה לראש צדיק דלעילא** יסוד עולם וכו', שעל זה אמר יהודה "מה בצע כי נהרוג את אחינו", ר"ל מה נעשה מן ג' ברכות שבכל יום ויום שנרמזין במילת בצ"ע "ערב" בוקר "צהרים, ר"ל האיך יעלו ברכות שלנו בכל ג' תפילות שבכל יום בוקר צהרים ערבית כשנהרוג אחינו, כמ"ש יהודה "איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי", וכן גדול הבית (יעקב אבינו) צווח: "הילד איננו ואני אנה אני בא", הלא דרך השער אנו נכנסין, וזהו סוד 'כי בן זקנים', רצה לומר, מה שתיקנו אבות העולם שהם התפילות, 'הוא לו', הכל הולך דרך יוסף".

והרמח"ל כתב (בפירושו על התורה פרשת שמיני): "אמרו חז"ל (תנחומא שמות כט): כשם שהעוף אינו פורח אלא בכנפיו, כך ישראל אינם יכולים לעשות שום דבר בלתי הזקנים. והסוד הוא, **ישראל עושים תיקונים, אבל אולי לא יעלו ויפרחו למקומם - שהסטרא אחרא תעכב, לזה צריך כח הזקנים, שממש עושים פעולת העוף הפורח בכנפיו**".

וביערות דבש (ח"א דרוש ט') כתב: "חביבין ישראל שאינם צריכין לשליח (יומא נב.) והרצון שאין צריכין לאמצעי, ותיכף העבודה והתפלה הולכת מהאדם לה', כי השכינה חופפת עליו ומקבלה הימנו, וזהו בצדיקים גמורים אשר הם דבקים בה' מבלי מסך מבדיל, אבל בבינונים אי אפשר לילך התפילה והעבודה תיכף לה', רק נבחר בית המקדש מקום השריית שכינה, וכל התפילה והעבודה היא לשם, לבית מקדשו, שם השרית שכינה וקבלת התפלה, ובית המקדש הוא מקום ממוצע לקבל התפילה מבני אדם, ומשם עולה לה', ולכך אמרו (ברכות ל.) והתפללו אליך דרך ארצם, שכל התפילה תהיה למקום בית המקדש, כי שם מקום חניית התפילה, ומשם מלאכי אלהים עולים ויורדים, בסולם ניצב ארצה, להעלות התפילה, כחלום שראה יעקב, אשר אמר (בראשית כח, יז) זה שער השמים, אך בעוונותינו הרבים אשר אין לנו מקדש, כמעט אבדה תקוה להעלות התפילה לשמים, אמנם בחסדו הותיר לנו שריד אשר אין דור שאין בו צדיקים מבני עליה לא יחסרו מל"ו צדיקים, אם כן כל התפילות סובבות לתפילתן של צדיקים, ומתדבקות בתפילתן, והוא שאין מסך מבדיל בינו לבין ה', ע"י תפילתו גם תפילת אחרים עולה. וזהו אומרם (בבמות סד.) ה' מתאוה אל תפלת צדיקים גמורים, כי ה' רוצה שתעלה תפלת כל פה, חפץ בתקנת יצוריו ומתאוה שיתפללו צדיקים גמורים, וע"י תפילתם גם תפילת אחרים עולה".

וב'מספר תמרורים' על הגר"א מווילנא זיע"א, ע"י המגיד מישרים דק"ק קאלשין, רבי אהרן ב"ר משה, ונדפסו בספר 'אדרת אליהו' (ווארשא תקנ"ח, עמ' 62) מובא: "אוי לנו, מי יעלה תפילתנו למרום. כמה וכמה תפילות התלבשו בתפילתו של אותו הצדיק, ויעל אותם אליהו בש"ערת השמים, ונשארו ח"ו חוץ למחיצה של ברזל המפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים, בפטירת מאורינו ורבינו הגאון המפורסם, ונתקיים בנו התוכחה ושרתי את גאון עוזכם ונתתי שמ"ך ברזל ... ושרתי גאון הגדול שבכם שלא ימצא אחריו דוגמתו ... ונתתי שמ"ך ברזל, שיהיה מחיצה של ברזל מפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים. ומי יעלה תפילתנו לעשות מהם עטרה בראש קונינו".

ובספר בניהו בן יהוידע (סוטה דף יד.) כתב: "אע"פ שמתקיימים המצוות על יד כל ישראל, הנה גדול הדור ובפרט כמשה רבינו ע"ה, שיש לו מגע במקום עליון להעלות שם קיום המצות שלו, מוכרח שיהיו כל מצות ישראל נכללים ונתלים במצות שלו, כדי שגם העולם יעלו עמו למקום עליון".

ובהמשך שם כתב: "רצה הצדיק לזכות לאחרים שיהיו כל מצות החלשים שאין להם כח ושלמות לעלות למעלה למקום עליון, שיהיו נכללים עם מצותו ונתלים בה, כדי שגם הם יזכו לעלות למקום עליון כמוה, כדרך ספינה פשוטה שתולים אותה בספינה של אש והיא הולכת כמוה. ובזה פירשתי בס"ד, מאמר רז"ל [אבות פ"ד] שכר מצוה מצוה, רצו לומר יתחבר עם מצותו מצוה אחרת של אדם אחר שהיא חלושה ורכה, כדי שגם זו תזכה לעלות למקום עליון, ובזה נחשב לצדיק הזה בעל המצוה הגדולה והחזקה, כאילו עשה גם מצוה של אדם

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

אחר, מפני שעלתה עמו, ולולי הוא לא היה לה כח לעלות, ועל שכר כזה היה משה רבינו ע"ה מתאוה שיכנס לארץ ישראל ויקיים מצות שבארץ כדי שיזכו אחרים על ידו, שאז אחרים אשר מקיימים מצות שבארץ, ואין בידם כח לקיים מצוה שלימה, אלא חלושה שאין לה כח של עליה למעלה, שאז יהיו נכללים עמו, ויזכה הוא להעלותם עמו, ונמצא אינו מקיים מצוה אחת, אלא הוא מקיים כמה מצות, שהם אותם שנכללו ונתלו במצותו",

ובמקום אחר (עבודה זרה ד.) כתב: "אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני אלא מעט. נ"ל בס"ד דהמצוה צריך שתהיה שלימה במעשה שהיא בעשיה, ובדבור שהוא ביצירה, ובכונה שהיא בבריאה, ובמחשבה בה שהיא באצילות. והנה עמא דארעא יש להם מעשה ודיבור, אך חסרים כונה ומחשבה, משא"כ הגדולים שלמים גם במחשבה ועל ידי כך מעלים המצוה עד אצילות, ואפשר שיהיו המעשים של עמא דארעא שחסרים מן כוונה ומחשבה שיהיו גם הם עולים עד אצילות, מחמת שיהיו מקושרין במעשים של הגדולים ומושכים אותם עמהם כמו ספינה של אש שמושכת עמה ספינה פשוטה, ולזה אמר אפילו אין ישראל עושים מצוה לפני אלא מעט, כלומר חסירה היא מן כונה ומחשבה דאז מקומה למטה דוקא בעולם האחדים שהוא העשיה, אני מצרפה לחשבון גדול שאקשר אותה ואתלה אותה במצות של הגדולים שעולים לאצילות, ששם מספר גדול שהוא בחינת האלפים".

ובקופת העיר מפרסמים כי "ביום ההילולא נשמת הצדיק (השל"ה הקדוש) יורדת מהעולם העליון אל הקבר ומעלה משם את התפילות למרום".

ובתפארת שלמה (פרשת פנחס) כתב: "כבר כתבו הראשונים ז"ל כי כל תפילה וכל תחינה וכל מצווה אשר יעשה האדם בעולם הזה אין לו מבוא לעלות בית ה' זולת על ידי הצדיק יסוד עולם, אשר אך הוא המוליך והמביא לרצון לפני ה' כל המצוות ומעשים טובים של בני ישראל, כי הוא המייחד ומקשר כל עולמות עם כל התפילות הנלווים אליו לטובה, וזה שאמר הכתוב במשה רבינו ע"ה (שמות יט, ט) "ויגד משה את דברי העם אל ה'". ויגד לשון המשכה, להעלות כל התפילות והתורה ומצוות שיהיה להם עליה על ידי הצדיק יסוד עולם וכו'. וכזה שמענו בשם הבעש"ט ז"ל שפעם אחת אמר ביום הכיפורים שהעלה היום בתפילותיו כל התפילות הפסולים משמונים שנה שעמדו מרחוק ועתה העלה אותם למעלה למכונם".

ועד כה הבאנו את הענין שהצדיקים מעלים את התפילות למעלה, ועדיין יש מקום לבעל דין לשאול, שמא ההתקשרות לצדיק קודם התפילה כדי שיעלה את התפילה יש בה איזה חשש עבודה זרה, ועל כך נביא גם כן מקורות שאין בזה שום חשש.

ומצינו כעין דבר זה גם אצל גדולי העולם הליטאי, כפי שמרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל כותב במכתבו (קריינא דאגרתא חלק א אות רפא במהדורא החדשה) בענין אחד שסבל ממחשבות זרות בתפילה: "ונתברר לי שהועיל לו מאד כשעשה לפני התפילה מסירת מודעה שהוא מתפלל על דעת האריז"ל והט"ז והש"ך והמגן אברהם, ואחר כך בשעת התפילה התכוון שהוא מתפלל בהתחברות צדיק מפורסם, ונודע לי שזה הועיל לו כמעט לגמרי להתפלל בלא מחשבות זרות".

והנה בשער הגלגולים (הקדמה לח) כתב: "אמר לי האריז"ל כשהלכתי עמו לטבריא במערת ר' עקיבא, כי אמר לו ר' עקיבא, שאזכור עשרה פעמים את ר' עקיבא זה אחר זה, קודם כל תפילה מן השלושה תפילות, ערב בקר וצהרים, וע"י זה יתעבר בי, ויסייעני מאד". הרי מבואר שעל ידי שמזכיר את רבי עקיבא קודם התפילה זה מסייע לו בעבודתו.

ובשער הגלגולים (הקדמה לח) מובא עוד: "הזהיר מורי ז"ל לי, ולכל החברים שהיינו עמו בחברה ההיא, שקודם תפלת שחרית, נקבל עלינו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, ויכוין לאהוב לכל אחד מישראל כנפשו, כי עי"ז תעלה תפילתו כלולה מכל ישראל, ותוכל לעלות ולעשות תיקון למעלה. ובפרט אהבת החברים שלנו,

צריך כל אחד ואחד ממנו לכלול עצמו כאילו הוא אבר אחד מן החברים האלו. ולמאד הזהירני מורי ז"ל בענין זה".

וא"כ מבואר שעל ידי ההתקשרות והאהבה לכל ישראל ובפרט לחברים הקרובים אליו התפילה נכללת מכל ויש לה כח לעלות יותר ולפעול יותר, ואם כן מדוע נאמר שיש איסור להתקשר לצדיקים קודם התפילה. שהרי ברור שכשמתקשרים באהבה ודבקות לצדיקים התפילה נכללת מהם וגם יש להם יותר כח להעלות את תפילותינו. ובודאי אין זה קשה כלל מה שהקשה בקונטרס שאם כן אנו מתפללים דרך ישות מסויימת, כי אין זה שייך לעצם התפילה שהיא ודאי לפני הקב"ה בעצמו בלבד, וכפי שנוכל לטעון שאם אדם מתפלל דוקא בציבור הרי הוא מתפלל דרך ישות מסויימת, כי הוא צריך את כח הציבור שיעזור לו בתפילתו, וכן מי שמתפלל בבית הכנסת ששם התפילות מתקבלות יותר הרי הוא מתפלל דרך ישות מסויימת, ועוד שהרי מצינו שהתפילה בקברי צדיקים מתקבלת יותר, ולא עלה על דעת אדם לומר שזה נחשב שמתפלל דרך הצדיק, אלא פשוט וברור שהתפילה היא רק לה' יתברך בעצמו, אלא שבקברי צדיקים יש לה כח לעלות יותר, וכך גם כשמתקשר קודם התפילה לצדיק יש לתפילה כח לעלות יותר.

וכך כתב בתולדות יעקב יוסף (פרשת יתרו): "בעבודה שהיא התפילה, יש בה ב' בחינות הנקרא גוף ונשמה. כי התפילה בלא כוונה הוא כגוף בלא נשמה, והכוונה היא הנשמה המחיה את הגוף, לכך סמך ב' מצות אלו יחד, "אותו תעבוד" זו תפילה, "ובו תדבק" הדבק בתלמידי חכמים, שהוא כלל גדול אשר רימזה לנו התורה כי אין חיות להגוף כי אם שהיא דבוקה לנשמה, אז הנשמה מחיה את הגוף, מה שאין כן בפרידת הגוף מן הנשמה, שהיא פרידת אנשי המוני עם מן יחידי סגולה שבכל דור ודור. **ולסוד זה הזהיר הרב האר"י זלה"ה לקבל עליו מצות עשה ואהבת לרעהו כמוך קודם תפילה, שיאהב בליבו לכל אחד מישראל, כדי שיהיה תפילתו כלולה עם תפילות שלומוי אמוני ישראל היודעין כוונת התפילה**".

ומצינו גם בחתם סופר ענין של התקשרות והתדבקות לצדיקים בזמן התפילה ועשיית המצוות, כמו שכתב (שמות כג, ה): "אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין כל יחיד ויחיד יכול להספיק אחד מאלף וכו' אך התחברות כל הכנסיה הקדושה בהיות כולם אדוקים זה בזה והם הדבקים בה' אלקים חיים ומלך עולם בודאי יספיקו כרצונו וחפצו, וידוע שכלל האומה הוא בחינת אדם אחד וישראל שמו, וגדולי ישראל הקרובים אל ה' הם בבחינת מוח ונשמה ויש בבחינת פה ומשוררים זמירות כדוד הע"ה ויש מארי דידים ויש מארי ליבא וכן כל האיברים, **וכשהם מתדבקים זה בזה אזי אע"ג שאני איננו יכול לכוון בתפילתי כראוי אני מתפלל על דעתו של גדול הדור וכן אני לומד על דעת הגדולים ועושה מצות בידי על דעת בעלי ידים** וכן כולם, נמצא ע"י ב' דברים אלו, א' שגם אנו עושים את שלנו עד מקום שידינו מגעת, ושני שאנו מתקשרים זה בזה ונעשה הכל כאחד יפה עולה קילוס ה' ממטה למעלה, והיינו אע"ג שאין אנו מספיקים מ"מ ע"כ איברים שפלגת בנו, פירוש איברי כלולות האומה בעלי מוח ובעלי לב ובעלי ידים, הן איברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפנו"ו ר"ל גדולי ישראל הנקראים אפנו כמשחז"ל [תענית כ"ט]. בעל החוטם מתבקש, ובהם רוח ונשמת כל ישראל, ולשון אשר שמת בבעלי פיות שלנו, הן הם יודו והם יספיקו להודות בשליחות כולם, שהרי כי כל פה מיחידנו לך יודה ולשון לך תשבע וכו', וא"כ **אנחנו מסכימים לגדולנו ועושים אותם שלוחים בשליחותינו**, ולכן יספיקו".

ובמקום אחר כתב החתם סופר (פרשת וארא): "עפ"י מה שכתבו (בשו"ת הריב"ש סי' קנ"ז, ובשו"ת מהרש"ל סי' צ"ח מובא בחק יעקב אר"ח סי' תפ"ט) בשם הר"ש מקינזון ז"ל שאחר שלמד כל סדרי קבלה, אמר הריני מתפלל על דרך התינוק הזה בלי שום כונה, כי אם לאלקי עולם ה', כי אין אתנו יודע עד מה. וי"א **שידבק מחשבתו באבותינו הראשונים, ויתפלל על דעתם**, והוי ליה כאילו כיוון בכוונותיהם בפירוש".

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ובנועם אלימלך (פרשת בלק) כתב: "כל תורה ומצות הנעשים בלי כוונה היא כגוף בלי נשמה, ונמצא כשאדם לומד תורה או עושה מצוה שלא לשמה נברא מזה רק הגוף לבד בלא נשמה, ולא כן הצדיק הקדוש הלומד לשמה שנברא על ידו רמ"ח אברים רוחניים. **ויש יכולת ביד הצדיק הלומד לשמה להעלות התורה והמצות של זה שלמד שלא לשמה**, כי יכולת בידו להמשיכו נשמה לתורתו של זה שעשה הגוף לבד. וזהו הפירוש 'מתוך שלא לשמה בא לשמה', פירוש שהתורה היא תבוא ליד הלומד לשמה והוא יתקנה על ידי אברי הנשמה. וזהו גם כן יכול להיות כיון הפסוק "תפילה לעני כי יעטוף כו", פירוש **עני הוא הנקרא העני בדעת ואינו יכול לכווין בתפילתו, ותקנתו שיחבר את עצמו עם הצדיק הגמור המכוין בתפילה והוא יעלה את תפילת העני עם תפילתו הזכה, כי תפילת העני נשארה בלא נשמה והצדיק נותן בה חיות ועל ידי זה תפילתו עולה**. וזהו "תפילה לעני", איך יעשה שתקובל תפילתו לרצון, ומפרש הכתוב "כי יעטוף", פירוש שיתחבר עם הצדיק גמור, ויעטוף הוא לשון חיבור, וזהו "ולפני ה' ישפוך שיחו", פירוש שהצדיק ישפוך את השיחה של העני לפני ה' לקבלה באהבה".

ובהיכל הברכה (פ' בראשית) כתב: "כיון שנפשם מחוברים אצל הצדיק באהבה אמיתית לצדיק. **אף על פי שמצוות שלו הם בלא דחילו ורחימו ולא פרוחת לעילא, אף על פי כן אם הוא דבוק ומקורב להצדיק, הצדיק מעלה מצוות שלו ועבודה שלו**".

וביושר דברי אמת (אות לג) כתב: "אף שאין התפילה בדחילו ורחימו, עם כל זה עולים דברי תפילתו על ידי התקשרות האדם את עצמו באמרו הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, **וכולל את עצמו באהבה גמורה עם נשמות קדושות הצדיקים שבדור שמכיר דיוקנם**, ויצייר אותם לפניו בעת ההוא במחשבתו, שזהו סגולה ותועלת גדול כמבואר בחסד לאברהם. ובאמת שמעתי מפה קדוש הרב האלקי מוהר"ר יחיאל מיכל [מזלאטשוב] **זלה"ה, שאמר קודם כל תפילה, אני מקשר את עצמי עם כל ישראל הן עם הגדולים ממני והן בקטנים ממני**, ותועלת התקשרות הגדולים ממני שעל ידם תתעלה מחשבתו, ותועלת התקשרות בקטנים ממני שיעלו על ידי וכו'. ונמצא בהתקשרות האדם עצמו עם הצדיקים ועם כל ישראל הישרים בלבותם, ואחר כך מתחיל להתפלל, אף על פי שלא יעלה לו רק פירוש המילות, והוא בלא יראה ואהבה, עם כל זה עולה על ידי התכללותו בצדיקים".

ובתפארת שלמה (פרשת נצבים) כתב: "**הצדיק מעלה תפילתו למעלה, כי הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתו של צדיקים** (יבמות ס"ד ע"א), שמגלין אלהותו יתברך שמו בעולם, ובזה יבוא לשלימות האמיתי, וכמשל בן כפר שרוצה לבוא אל המלך ולבקש מלפניו על אדותיו ועל עניניו, אבל אי אפשר לו בעצמו לדבר אל המלך, כי כבוד לשון הוא לדבר עם המלך דברים מועטים הסובלים פירוש הרבה וענין גדול, והמלך אינו סובל רוב דיבוריו של בן כפר, לכן העצה בזה לבוא אל שר אחד משרי המלך המבין בלשון בן כפר, וגם כן יכול לדבר עם המלך כראוי וכו', כן הוא זה הדבר כביכול, המלך זה מלך מה"מ הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו, **וטוב לכל אחד לדבק עצמו אל צדיק אחד ועל ידו יפיק המלך מלכו של עולם רצונו**". והיינו שאין הכוונה שהאדם לא יתפלל בעצמו לה', אלא שגם אחר שהאדם התפלל לה' הצדיק יכול להעלות ולתקן את תפילתו שתהיה יותר יפה ומהודרת ומתוקנת.

ובספר באר מים חיים (פרשת ויצא פרק כח) כתב: "הנה נודע מאמר הכתוב (משלי י', כ"ה) וצדיק יסוד עולם כי **הצדיק דלתתא הוא המעמיד ומיישב העולם על תיקונו, כי הצדיק נקרא כבחינת הממוצע בין ישראל לאביהם שבשמים** שעל זה אמר משה רבינו ע"ה (דברים ה', ה') "אנכי עומד בין ה' וביניכם". עומד ביניהם ממש בבחינת הממוצע והוא **שעל ידו עולים ומתקרבים המוני עם ישראל הפשוטים לה' אלהיהם על ידי החכמה והמוסר והתורה שהוא מורה להם ללכת בדרך ה'**, וגם שעל ידו עולים כל התפילות והברכות ומעשה המצוות מכל ישראל, כי ידוע (תיקוני זוהר כ"ה ע"ב) כל מצוה ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרוחת לעילא כי אהבה ויראה נקראין תרין גדפין והם כמו הכנפים לעוף שעל ידם הוא מעופף לשמים ואם יוחסר לעוף כנפיו לא יוכל לעוף למעלה בשום

אופן כן אהבה ויראה הם תרין גדפין שבהם פורחין התורה והמצוות והתפילה לשמים וכאשר נחסר אהבה ויראה נשארין בלתי כנפים ועל כן לא פרוחת לעילא וכו'.

ועל כן פשוטי המון העם שאין להם בחינת אהבה והיראה כראוי מצד פחיתת ערך נשמתם מעולמות שלמטה או עבור התחזקותן בתאות וחמדת עולם הזה שאהבת עולם הזה ויראתו מבטל מאהבת ויראת הבורא כמו שמביא בזה החסיד הקדוש בחובת הלבבות (שער חשבון הנפש, חשבון כ"ה) שכאשר לא יתחבר בכלי אחד המים והאש כן לא יתחבר בלב אחד אהבת הבורא ואהבת עולם הזה. ונמצא שח"ו היה נשאר כל תפילתם ועשייתם בתורה ומצוות למטה למטה, ועל כן זה תקנתם הנה הם יעשו כאשר יוכלו שקודם כל עסקתם בתורה ומצוות ותפילה יבקשו דרך אהבתו ויראתו בכל לבב שלא יעשו מצותם ותורתם כמצות אנשים מלומדה וכו'.

ואם עד כה לא יבוא לאהבה ויראה האמיתיות מפני דברים המעכבים כנזכר לעיל, אז יקשר עצמו עם הצדיקים גדולי הדור הידועים לו ושאינם ידועים לו ואז עולה תפילתו וכל עשיותיו עמהם ביחודא שלים כי נקשר עמהם באמת לאמיתו, וכמאמר חז"ל (כתובות ק"א ע"ב) עמי הארץ אינם חיים לעתיד וכו', אמר ליה מצאתי להם רפואה מן התורה שנאמר (דברים ד', ד') ואתם הדביקים בה' אלהיכם וכי אפשר לאדם לדבק בשכינה וכו' אלא המשיא בתו לתלמיד חכם וכו' ומהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו הם דבוקים בשכינה וכו' עד כאן. וממילא בכל הדברים כן הוא בעליית תפילתו וכן מצוותיו כשהוא נקשר עם הצדיקים באמת לאמיתו אז עולה עשיותיו עמהם והם פורחים ועולים למעלה למעלה על ידי כנפי נשרים שיש בכל עשיותם מבחינת אהבה ויראה כאמור, ורק באופן כשהאדם עושה בעצמו כל אשר יוכל, ומה שאינו יכול לעשות בכוחו זה עולה על ידי התקשרות הצדיקים, אבל אם ירפה אדם את עצמו מכל וכל ויסמוך על הצדיקים ודאי שישאר הוא וכל עשיותיו למטה לא יראה אור לעלות למעלה, כי "שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר" (משלי י"ב, י"ט). אם הוא עושה מה שבידו, אז מה שאין בידו מתקרב על ידי הצדיקים, אבל כשאינו עושה כלל הרי אינו רוצה כלל בטובה, יהיה לו כמו שרוצה.

והמשל בזה נאמר בשם הרב איש אלקים קדוש המפורסם מוהר"ר מנחם מענדל מפרומשלאן זללה"ה, כשבני אדם נוסעים יחד בעגלה אחד ויארע לאחד שיחלה בדרך, אז אלו האנשים שעמו מתעסקים עמו בכל יכולתם להעלותו למחוז חפצו לשלום, מה שאין כן אם ח"ו ימות אחד מהם בדרך ודאי שלא יתעסקו בו להעלותו כי אם יקבר במקומו, וכן הוא בזה אם האדם יש לו על כל פנים קצת חיות בהמצוה ומעורר שכלו ולבו כאשר יוכל לאהבה ויראה ולמחשבה טהורה ונכונה, ואך כי חולה הוא ואינו יכול לעשותו בשלימות, אז נתעלה על ידי הצדיק, מה שאין כן אם הוא עומד כאבן דומם בלתי חיות כלל כמת ומחשבתו קשורה בהבלים אחרים בעשותו המצוה לא יוכל להתעלה עם הצדיקים".

פרק ח'

עשיית מעשים שהצדיק מצוה לעשות

וכתב עוד בקונטרס (עמוד 14) שמי שעושה מעשה שצדיק שמאמינים שהוא מטיב ציוה לעשות, כגון לקרוא משהו מסוים, או לעשות כל פעולה אחרת, אפילו אם במעשה זה לא עובדים אותו, רק חושבים שמעשה זה מביא הצלחה או מכפר עוונות וכדומה, עובר איסור תורה. ומקורו ממה שכתוב בפרשת נביא שקר (דברים יג, ה) "ואת מצותיו תשמרו", שבא לומר שדוקא מצותיו יתברך תשמרו ולא מצוות של עבודה זרה, (כי פסוק זה בא אחרי איסור ע"ז). ומביא על כך את הרמב"ן שכותב שיש אזהרה שלא תפרד מחשבתו מן ה' אל אלהים אחרים, שלא יחשוב שיש בע"ז שום עיקר אלא הכל אפס ואין. והזהיר שלא יעבוד ה' זולתו אלא לה' לבדו יעבוד בלבו ובמעשיו. ומסביר הרמב"ן בספר המצוות להרמב"ם (שורש התשיעי) שהנכשל בזה עובר על הלאו שבכללות של (דברים ו, יד) "לא תלכון אחרי אלהים אחרים". שזה כולל שלא לירא מהעבודה זרה ולא לעבדה בשום כבוד שבעולם, ולא לשאול על העתידות ממנה, ואם שמענו אותם משמה שלא נלך אחר עצתם. וכן האור החיים כותב שאם תאמר העבודה זרה מי שירצה להרויח יעשה דבר זה וירויח, ואין במעשה זה דבר שנוגע לעבודה זרה, בכל זאת אסור לשמוע את דבריה.

והנה מה שהביא בשם הרמב"ן שלא לעבוד את ה' זולתו, אלא לה' לבדו יעבוד בלבו ובמעשיו, הרי זה דבר ברור ופשוט שאין עליו שום חולק, ומי שעובד ח"ו את הצדיק ודאי שזהו איסור חמור, ובודאי הצדיק הוא ילוד אשה כמונו ואינו שום אלהות ח"ו, ואין לו שום כח עצמי, ולכן אסור לעבדו, וכל מגמתם של הצדיקים היא לעורר ליבנו לעבודת ה' תמימה וטהורה ולדבקות בה' ולקרבונו לה' יתברך, ועל כך הם נותנים לנו עצות כיצד לזכות להתקרב לה' באמת ולהזדכך מכל התאוות. אבל אין שום איסור לעשות מעשה שהצדיק מצוה לעשות, כיון שהצדיק יודע שזהו תיקון נפשו של האדם, ובפרט הצדיקים הגדולים המשיגים השגות גבוהות ועליונות. וכל מה שכתב בקונטרס הוא לשיטתו שצדיק שמאמינים שהוא מטיב הוא עבודה זרה ח"ו, וממילא פשוט שאסור לעשות את מה שהוא מצוה לעשות, אבל מכיון שכל הנחתו בטעות גמורה יסודה, כמו שנתבאר לעיל, ממילא גם הבנין שבנה עליה הוא טעות גמורה.

פרק ט'

ביאור דברי הנפש החיים (שער ג' פרק ט')

בקונטרס הביא גם את דברי הנפש החיים בענין האיסור לעבוד את הצדיק, ונביא כאן את דברי הנפש החיים:

"וזהו וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים וכו'. היינו שלא לכוין להשתעבד ולהתדבק בשום עבודה לאיזה כח או כוחות פרטים אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת. רק לכוין הכל לשם העצם המיוחד הו"ה ית"ש מקורא וכללא של כלל הכחות כולם שנמשכו ממנו. וזו היתה כל ענין העכומ"ז של דורות הראשונים מימי דור אנוש שאז התחילו בעולם ענין העכומ"ז כמ"ש אז הוחל לקרוא בשם ה'. שהיו עובדים לכוחות הכוכבים והמזלות כל אחד לכוכב ומזל מיוחד שבירר לעצמו. לא שחשב כל אחד שאותו הכוכב הוא אלוה שברא את כל. שהרי מעולם היה שומה בפיהם של העכומ"ז לקרותו ית"ש אלהא דאלהין כמו שאמרו ז"ל. וכן אמר מלאכי הנביא בתוכחתו לישראל כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים כו' כי גדול שמי בגוים אמר ה' צבאות אלא שתחלת טעות דור אנוש היה. שחשבו בשבוס דעתם. כי רם ה' ועל השמים כבודו ואין כבודו להשגיח על ברואי זה העולם השפל. ולכן חשבו שהסיר הוא יתברך השגחתו מהם ומסרם לכחות הגלגלים והמזלות שהמה ינהיגו זה העולם כרצונם והיה נחשב אצלם חולין ואיסור גמור וחוצפה גדולה נגדו יתברך להתפלל לשמו הנכבד והנורא לבקש מאתו צרכיהם השפלים. לזאת השתעבדו עצמם וכיונו כל עניני עבודתם ובקשתם לכוחות הכוכבים והמזלות (ואופן עשייתם העכומ"ז. וזיבוחם וקטורם אליה. ע"י בתקון ס"ו). והיו יודעים ג"כ להשביע המלאכים הממונים על המזלות. לדעת טוב ורע ושישפיעו להם עי"ז טובות והנאות הע"ז מכחם שנתמנו עליו מאדון כל ית"ש. ומעטים יחידי סגלה היו שהכירו וידעו באמת. שאף שהוא ית"ש מגביהי לשבת. עכ"ז הוא משפילי לראות בשמים ובארץ. ומהם שהיו עובדים לחיות ועופות כמ"ש (מ"ב ס"י י"ז) ג"כ כוונתם היה להתדבק עצמם עי"ז להכח והמזל העליון של אותה הבריאה. שישפיע עליהם מכוח וממשלתו שנתמנה עליו מהבו"ת. זה שאמרו הנשים הארורות לירמיה ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל כו' (ירמיה מ"ד). ומהם שהיו משתעבדים ומזבחים ומקטרים לאיזה אדם שראו שכח ממשלת מזלו גדול מאד. בחשבם שע"י השתעבדם ועבודתם אליו יעלה מזלם עם מזלו. ומהם אף שלא היתה כוונת עבודתם להשפעת הנאות עוה"ז. אבל כוונתם היתה להשיג עי"ז איזה השגות שכלים שחמדו להם. כמו חכמת הקסמים וכיוצא איזה השגות. ומהם שהתדבקו לעבודת איזה אנשים כדי להמשיך השפעת אמונת אמון ועניני עתידות. וזהו הכל עכומ"ז גמורה. ובכלל לא יהיה לך אלהים אחרים כמ"ש הכל הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה שם.

ואפילו להשתעבד ולהתדבק באיזה עבודה לבחינת רוח הקודש שבאיזה אדם נביא ובעל רוח הקודש, גם זה נקרא עבודת כוכבים ומזלות ממש. כמו שמצינו בנבוכדנצר שהשתחוה לדניאל, ג"כ לא בעבור שהחזיקו לאלוה בורא כל. אלא שכיון בהשתחיותו להשתעבד ולהתדבק לרוח הקדש שבו וכו'.

ויש לפרש על פי זה הכתוב "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". רצונו לומר שלא לכוין ח"ו בשום דבר לאיזה בחינה וכח פרטי אפילו אם יהיה אותו הכח בחינת פני, היינו אפילו לפרט רוח"ק שבאיזה אדם או פרט בחינת הקדושה

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

שבאיזה כח עליון שבעליונים וכענין מאמרם ז"ל (ר"ה כ"ד ב') על לא תעשון אתי, אפילו דמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש.

ועם כי עיקר אזהרת הכתוב על כל העכומ"ז הנ"ל היינו בארבע עבודות דוקא, אמנם עתה שעבודת התפילה בהשתעבדות כוונת הלב הוא במקום עבודת הקרבן. ודאי גם על זה שייך האזהרה.

וזה שאמר הכתוב "זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו". היינו שלא לכוין ח"ו בשום עבודה וענין לאיזה כח פרטי מכוחות שקבע הבורא יתברך (כי שם אלקים משותף לכל בעל כח פרטי שיהא כידוע וכמש"ל). רק לכוין לשם העצם המיוחד לו יתברך לבד, שפירושו מהוה הכל, היינו כללא ומקורא דכל הכחות כולם כנ"ל, עכ"ל הנפש החיים.

והדברים ברורים שהנפש החיים כותב שבשעת התפילה צריך לכוון לבקש ולהתפלל ולהודות וכו' רק לה' יתברך בעצמו ולא לשום כח אחר, ואפילו לא למלאכים ואופנים ולא לשום ספירה ולא לשום כח פרטי וכו'. כי העבודה והתפילה שלנו היא לה' יתברך לבדו. וכן כותב שלא לעבוד שום אדם, ואפילו כשכוונתו רק להשתעבד ולהתדבק על ידי זה לבחינת רוח הקודש שבו, אבל הוא מדגיש שהכוונה באיזה עבודה, ולא כותב סתם שאסור להתדבק בשום דבר, וכי האם נאמר שכוונת הנפש החיים לומר שאסור לאדם להתדבק בחבירו ולא להתדבק בבנו, וכן האם עבד המשתעבד לאדונו ואדם המשתעבד למלכו הוא עובד עבודה זרה, אלא ברור ופשוט שהכוונה כשעובד אותו בשביל להתדבק ולהשתעבד אליו על ידי זה. וכן בשעת התפילה שהיא גם כן נחשבת כעבודה צריך לכוון אך ורק לה' יתברך ישירות ולא לשום כח אחר. וא"כ אין כאן שום סתירה כלל לענין ההתקשרות וההתדבקות לצדיקים שאינו קשור כלל לעצם העבודה והתפילה, שהיא ודאי נעשית רק לה' יתברך לבדו, וההתקשרות לצדיקים היא רק כדי שעל ידי זה יוכל הצדיק להעלות את תפילתו למקומה הראוי וכן כדי שתכלול תפילתו עם תפילות הצדיקים היודעים לכוון כראוי וממילא תפעל התפילה יותר.

ונבאר יותר, דמבואר בנפש החיים שאסור להשתעבד בדרך עבודה ותפילה לגילוי אלוקי ששורה בצדיק ובעל רוח הקודש, והטעם הוא משום שלא הותר לנו לעבוד אלא לשם הוי"ה שהוא כלל כל הכחות כולם, ולא לאיזה כח וניצוץ פרטי שמתגלה באיזה נבוא, ויהיה הנבוא הגבוה ביותר. ויש חידוש בדברי הנפש החיים, שאפילו אם אין כוונתו לעבוד או להתפלל לנבוא עצמו, אלא מכוון להתפלל לניצוץ האלוקי השורה בו, גם כן אסור לעשות כן ונחשב לעבודה זרה.

אך דברי הנפש החיים לא באו חלילה לשלול את עצם הענין של התחברות עם הצדיקים באופן כללי, או את ענין ההתחברות עמם בעת התפילה והעבודה, שכן באמת הדברים רחוקים כרחוק מזרח ממערב. הנפש החיים מדבר על עבודה המכוונת לרוח הקודש של הצדיק עצמו ועל זה אמר שזו עבודה זרה, היינו מי שיתפלל לצדיק עצמו חס ושלום, ואפילו אם כוונתו לבחינת רוח הקודש ששורה על הצדיק גם כן הוי עבודה זרה, כי אסור ליחד עבודה לשום נבוא שבעולם, ולא לשום בחינה של התלבשות אלוקות באיזה נבוא. אולם העבודה הקדושה של התדבקות בצדיקים בעת התפילה והעבודה ענינה הוא לחזק במחשבה או בדיבור את הקשר שלו עם הצדיק כדי שהצדיק יוכל להשלים את עבודתו, ואין זה ענין של עבודה לצדיק כלל וכלל חס ושלום, אלא היא השתתפות של שני עובדים יחד כדי לפעול בעבודתם יותר, ודומה להתכללות של ציבור להתפלל יחד, או להכללת תפילתו בתפילות כל ישראל שכתב האריז"ל (שער הכוונות דף א.ב), ואין כאן כלל יחס של עובד ונעבד חלילה, אלא הוא ענין של התכללות של כמה עובדים יחד כאשר הצדיק הוא בבחינת השליח ציבור שכל הציבור נכללים בו והוא מעלה את תפילת הציבור.

וגם אין להעלות על הדעת שענין ההתקשרות לצדיקים בתפילה הוא עבודה דרך אמצעי, שכביכול מבקש מהצדיק שיתפלל במקומו, שהרי כל אחד עומד ומדבר בעצמו עם הקב"ה ואומר לו 'ברוך אתה ה'', ואינו מדבר עם אף אחד

אחר חלילה, אלא כוונת ההתחברות עם הצדיקים בתפילה היא התחברות של שני עובדים יחד כדי להשלים את העבודה.

וכבר האריך בזה הגה"ח ר' גדליה קעניג ז"ל (מגדולי חסידי ברסלב) בספר "חיי נפש" בטוב טעם ודעת שאין שום סתירה בין ענין ההתקשרות וההתדבקות לצדיקים לבין מה שכתב בנפש החיים, וקיבל על זה הסכמות מהגר"ש וואזנר זצ"ל וכן מגדולי ירושלים (הג"ר פנחס עפשטיין זצ"ל ושאר חברי הבד"ץ דאז), שכתבו בהסכמתם בזה"ל: '...ואחרי העיון בהם, מצאנו שמאריך בדברים ישרים, ומספיק לכל ירא אלקים ומאמין בדברי חז"ל הקדושים, **ועל כן אנו מסכימים לדברי הקונטרס, והדברים יורדים ונוקבים וצריך לעיין בהם ולקרותם תמיד, ונזכה לעבוד את השם יתברך ולכבד את דבריו ודברי החכמים, ומצווה לקנות הקונטרס.**

וראה גם בספר 'אורחות רבינו' (ח"ה עמוד קצ"ה) שישאל את בעל הקהילות יעקב מדברי הנפש החיים על מנהג חסידי ברסלב לומר 'הריני מקשר', ואמר לו שאין זה ענין כלל זה לזה.

פרק י'

האם מותר לבקש מצדיקים שוכני עפר
שיתפללו עלינו

כתב במשנה ברורה (סי' תקפ"א) בשם מהרי"ל לענין קברי צדיקים: "הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפילה נתקבלה שם יותר, אך אל ישים מגמתו נגד המתים אך יבקש מהשם יתברך שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר",

אך כבר כתב בפסקי תשובות (סי' תקפ"א): "למעשה המנהג מדור דורים להתפלל בקברי הצדיקים ולבקש מהם שיעוררו רחמים וימליצו טוב בעד החיים, ומקורו טהור מכמה מקומות בתלמוד ובזוה"ק",

ובפרמ"ג (סי' תקפ"א) הביא שבספר מענה לשון יש תפילות שמבקשים מנפש הצדיקים שנפטרו שימליצו טוב בעדנו, ותפילותיו מיוסדות עפ"י הזוה"ק,

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ס"ח) האריך להוכיח מזוה"ק וגמרות ומדרשים שמותר לבקש מהצדיקים שיתפללו עלינו וימליצו טוב בעדנו, וכן מוכח בגמ' תענית טז. וכג: ובסוטה לד:, ובגמ' סוטה י"ד ע"א מובא שאם לא היה מסתתר קברו של משה היו ישראל בזמן הגלות באים ובוכים ומתחננים על קברו ואומרים: משה רבינו עמו בתפילה בעדנו. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' נ"ג). וכן כתב בבן איש חי (שנה ראשונה נצבים ב').

ובזוהר אחרי דף ע' מובא: "בשעה שצריך העולם למטר, מדוע אנו הולכים אל המתים, והרי כתוב ודורש אל המתים, ואסור, אמר לו, ודורש אל המתים דייקא, שהם הרשעים שהם תמיד מתים, אבל ישראל הם צדיקים, שעליהם אמר שלמה: ושבח אני את המתים שכבר מתו, שכבר מתו בזמן אחר ולא עכשיו, ועכשיו הם חיים, ועוד, ששאר עמים, כשבאים למתיהם באים בכישופים לעורר עליהם דברים רעים, וכשישראל באים למתיהם, הם באים בתשובה לפני הקב"ה ובשברון לב ותענית, וכל זה כדי שהנשמות הקדושות יבקשו רחמים לפני הקב"ה עליהם, והקב"ה מרחם על העולם בזכותם. ועל זה שנינו: צדיק, אף על פי שנפטר מהעולם, אינו מסתלק מכל העולמות, כי נמצא בכל העולמות יותר מבחיו, שבחיו נמצא רק בעולם הזה, ולאחר מכן נמצא בכל העולמות".

וכן מבואר בספר חסידים (סימן ת"נ) שכתב: "הנייה יש למתים שאוהביהם הולכים על קבריהם ומבקשין על נשמתן טובה ומטיבים להם באותו עולם, וגם כשמבקשים מהם הם מתפללים על החיים, וכלב בן יפונה נשתטח על קברי אבות".

וכן מובא בשם בעל הקהילות יעקב (ארחות רבינו ח"א עמוד ש"ה): "אמר לי מו"ר שתפילתנו על קברי צדיקים היא שאנו מבקשים מהם שיתפללו עבורינו".